

Πρόσβαση των μεταναστών στη δικαιοσύνη σχετικά με την προστασία του δικαιώματός τους στην οικογενειακή ζωή

Εκπαιδευτικό υλικό για την πρόσβαση των μεταναστών στη δικαιοσύνη

Η Διεθνής Επιτροπή Νομικών (International Commission of Jurists — ICJ), που αποτελείται από 60 διακεκριμένους δικαστές και δικηγόρους από όλον τον κόσμο, προάγει και προστατεύει τα ανθρώπινα δικαιώματα μέσω του κράτους δικαίου, αξιοποιώντας τη μοναδική νομική της εμπειρία για να αναπτύξει και να ενισχύσει τα εθνικά και διεθνή συστήματα απονομής δικαιοσύνης.

Η Διεθνής Επιτροπή Νομικών ιδρύθηκε το 1952 και, με την ενεργή της παρουσία σε πέντε ηπείρους, έχει ως στόχο να διασφαλίσει διεθνώς την προοδευτική ανάπτυξη και την αποτελεσματική εφαρμογή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς και του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, να κάνει πραγματικότητα τα ατομικά, μορφωτικά, οικονομικά, πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα, να προστατέψει τη διάκριση των εξουσιών και να εγγυηθεί την ανεξαρτησία των δικαστών και των νομικών.

® **Εκπαιδευτικό υλικό για την πρόσβαση των μεταναστών στη δικαιοσύνη -**

Πρόσβαση των μεταναστών στη δικαιοσύνη σχετικά με την προστασία του δικαιώματός τους στην οικογενειακή ζωή

© Copyright International Commission of Jurists, Σεπτέμβριος 2021

Η ICJ επιτρέπει την ελεύθερη αναπαραγωγή αποσπασμάτων από όλες τις εκδόσεις της, υπό την προϋπόθεση ότι θα αναφέρεται η πηγή και θα αποστέλλεται ένα αντίτυπο του έργου όπου περιλαμβάνεται το απόσπασμα στην έδρα της Επιτροπής, στην εξής διεύθυνση:

International Commission of Jurists
Rue des Buis 3
P.O. Box 1270
1211 Geneva 1, Switzerland
t: +41 22 979 38 00
www.icj.org

Αυτό το έργο χρηματοδοτείται από το Πρόγραμμα Δικαιοσύνης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2014-2020). Το περιεχόμενο αυτής της δημοσίευσης αντιπροσωπεύει μόνο τις απόψεις του/της συγγραφέα και αποτελεί αποκλειστική ευθύνη το/της. Η Ευρωπαϊκή Η Επιτροπή δεν αποδέχεται καμία ευθύνη για τη χρήση των πληροφοριών που περιέχει.

Πρόσβαση των μεταναστών στη δικαιοσύνη σχετικά με την προστασία του δικαιώματός τους στην οικογενειακή ζωή

Εκπαιδευτικό υλικό για την πρόσβαση των μεταναστών στη δικαιοσύνη

International Commission of Jurists (ICJ)
Greek Council for Refugees (GCR)
Forum for Human Rights (FORUM)
Immigrant Council of Ireland (ICI)
Scuola Superiore di Studi Universitari
e di Perfezionamento Sant'Anna (SSSA)

Σεπτέμβριος 2021

Πρόσβαση των μεταναστών στη δικαιοσύνη σχετικά με την προστασία του δικαιώματός τους στην οικογενειακή ζωή

FAIR PLUS project - Σεπτέμβριος 2021

Πίνακας περιεχομένων

I. Δικαίωμα οικογενειακής ζωής και οικογενειακή ενότητα	6
II. Ο ορισμός της οικογένειας	9
III. Δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης	17
IV. Απελάσεις και το δικαίωμα στην οικογενειακή ζωή.	37

Το παρόν εκπαιδευτικό εγχειρίδιο είναι το τέταρτο από μια σειρά πέντε εκπαιδευτικών εγχειριδίων¹ σχετικά με την προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών και παρέχει μια σύνοψη των κατευθυντήριων αρχών για την πρόσβαση στη δικαιοσύνη για την προστασία της οικογενειακής ζωής των μεταναστών.

I. Δικαίωμα οικογενειακής ζωής και οικογενειακή ενότητα

Όλα τα πρόσωπα, συμπεριλαμβανομένων των μεταναστών, είναι φορείς ανθρωπίνων δικαιωμάτων και έχουν δικαίωμα στην οικογενειακή ζωή και επανένωση δυνάμει του διεθνούς δικαίου και του δικαίου της ΕΕ.

Διεθνές νομικό πλαίσιο

Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (ΟΔΑΔ), υιοθετήθηκε με την Απόφαση 217 Α (ΙΙΙ) της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ την 10η Δεκεμβρίου 1948

Άρθρο 16, παρ. 3

3. Η οικογένεια είναι το φυσικό και το βασικό στοιχείο της κοινωνίας και έχει το δικαίωμα προστασίας από την κοινωνία και το κράτος.

Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ), υιοθετήθηκε με την Απόφαση 2200(XXI) της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ την 16^η Δεκεμβρίου 1966

Άρθρο 17

1. Κανείς δεν υπόκειται σε αυθαίρετες ή παράνομες παρενοχλήσεις της ιδιωτικής του ζωής, της οικογένειας, της κατοικίας ή της αλληλογραφίας του, ούτε σε παράνομες προσβολές της τιμής και της υπόληψής του.

2. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα προστασίας από το νόμο έναντι τέτοιων παρενοχλήσεων ή προσβολών.

Άρθρο 23

1. Η οικογένεια είναι το φυσικό και το βασικό στοιχείο της κοινωνίας και έχει το δικαίωμα προστασίας από την κοινωνία και το κράτος.

Διεθνές Σύμφωνο για τα οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα (ΔΣΟΚΜΔ), υιοθετήθηκε με την Απόφαση 2200(XXI) της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ την 16^η Δεκεμβρίου 1966

Άρθρο 10

Τα συμβαλλόμενα με το Σύμφωνο αυτό Κράτη αναγνωρίζουν ότι:

1. Η μεγαλύτερη κατά το δυνατό προστασία και βοήθεια πρέπει να παρασχεθεί στην οικογένεια, η οποία αποτελεί το φυσικό και βασικό στοιχείο της κοινωνίας, ειδικότερα για τη δημιουργία της και για όσο χρονικό διάστημα ευθύνεται αυτή για τη συντήρηση και μόρφωση των εξαρτημένων παιδιών της. Στο γάμο πρέπει να συμφωνούν ελεύθερα οι μέλλοντες σύζυγοι.

Διεθνής Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων όλων των Εργαζομένων Μεταναστών και των Μελών των οικογενειών τους (CMW), υιοθετήθηκε με την Απόφαση 45/158 της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ την 18^η Δεκεμβρίου 1990

Άρθρο 44

1. Τα Κράτη μέρη, αναγνωρίζοντας ότι η οικογένεια είναι η φυσική και θεμελιώδης μονάδα της κοινωνίας

¹ Τα εγχειρίδια για την πρόσβαση των μεταναστών στην δικαιοσύνη εκπονήθηκαν στο πλαίσιο του FAIR (Fostering Access to Immigrant's Rights) Plus Project και περιλαμβάνουν τα παρακάτω εγχειρίδια:

0. Πρόσβαση στη δικαιοσύνη

I. Δίκαιες διαδικασίες ασύλου και αποτελεσματική προσφυγή

II. Πρόσβαση στη δικαιοσύνη για τους μετανάστες υπό κράτηση

III. Πρόσβαση στη δικαιοσύνη για οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα

IV. Πρόσβαση στη δικαιοσύνη για την προστασία του δικαιώματος οικογενειακής ζωής των μεταναστών

V. Πρόσβαση στη δικαιοσύνη για παιδιά-μετανάστες.

και δικαιούται προστασίας από την κοινωνία και το Κράτος, πρέπει να λαμβάνουν κατάλληλα μέτρα ώστε να διασφαλίζουν την προστασία της ενότητας των οικογενειών των μεταναστών εργαζομένων.

2. Τα Κράτη μέρη πρέπει να λαμβάνουν μέτρα που θεωρούν κατάλληλα και εμπίπτουν στην αρμοδιότητά τους ώστε να διευκολύνουν την επανένωση των μεταναστών εργαζομένων με τους/τις συζύγους τους ή με άτομα που έχουν σχέση με τον μετανάστη εργαζόμενο, σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία, που παράγει αποτελέσματα ισοδύναμα με το γάμο, καθώς και με τα ανήλικα εξαρτώμενα άγαμα παιδιά τους.

Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΣΔΤΠ), υιοθετήθηκε με την Απόφαση 44/25 της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ την 20η Νοεμβρίου 1989

Άρθρο 9

1. Τα συμβαλλόμενα κράτη μεριμνούν ώστε το παιδί να μην αποχωρίζεται τους γονείς του, παρά τη θέλησή τους, εκτός εάν οι αρμόδιες αρχές αποφασίσουν, με την επιφύλαξη δικαστικής αναθεώρησης και σύμφωνα με τους εφαρμοζόμενους νόμους και διαδικασίες, ότι ο χωρισμός αυτός είναι αναγκαίος για το συμφέρον του παιδιού. Μια τέτοια απόφαση μπορεί να είναι αναγκαία σε ειδικές περιπτώσεις, για παράδειγμα όταν οι γονείς κακομεταχειρίζονται ή παραμελούν το παιδί, ή όταν ζουν χωριστά και πρέπει να ληφθεί απόφαση σχετικά με τον τόπο διαμονής του παιδιού.

Άρθρο 10

1. Σύμφωνα με την υποχρέωση των Συμβαλλόμενων Κρατών δυνάμει της παραγράφου 1, του άρθρου 9, κάθε αίτηση από ένα παιδί ή από τους γονείς του για την είσοδο σε ένα Συμβαλλόμενο κράτος ή την έξοδο από αυτό με σκοπό την οικογενειακή επανένωση αντιμετωπίζεται από τα συμβαλλόμενα κράτη με θετικό πνεύμα, ανθρωπισμό και ταχύτητα. Τα συμβαλλόμενα κράτη φροντίζουν επιπλέον ώστε η υποβολή μιας τέτοιας αίτησης να μην επισύρει δυσμενείς συνέπειες για τον αιτούντα ή για τα μέλη της οικογένειάς του.
2. Το παιδί του οποίου οι γονείς διαμένουν σε διαφορετικά κράτη έχει το δικαίωμα να διατηρεί, εκτός εξαιρετικών περιπτώσεων, προσωπικές σχέσεις και τακτική άμεση επαφή με τους δύο γονείς του. Για τον σκοπό αυτόν και σύμφωνα με την υποχρέωση που βαρύνει τα συμβαλλόμενα κράτη δυνάμει της παραγράφου 1, του άρθρου 9, τα συμβαλλόμενα κράτη σέβονται το δικαίωμα που έχουν το παιδί και οι γονείς του να εγκαταλείψουν οποιαδήποτε, συμπεριλαμβανομένης της χώρας αυτού του ίδιου του Συμβαλλόμενου κράτους και να επιστρέψουν στη δική τους χώρα. Το δικαίωμα εγκατάλειψης οποιασδήποτε χώρας μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο μόνο των περιορισμών που ορίζει ο νόμος και που είναι αναγκαίοι για την προστασία της εθνικής ασφάλειας, της δημόσιας τάξης, της δημόσιας υγείας και των δημοσίων ηθών, ή των δικαιωμάτων και των ελευθεριών των άλλων, και που είναι συμβατοί με τα υπόλοιπα δικαιώματα που αναγνωρίζονται στην παρούσα Σύμβαση.

Άρθρο 22 παρ. 2

2. Για τον σκοπό αυτό τα συμβαλλόμενα κράτη συνεργάζονται, όπως αυτά κρίνουν αναγκαίο, σε όλες τις προσπάθειες που γίνονται από τον Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών και τους άλλους αρμόδιους διακυβερνητικούς ή μη κυβερνητικούς οργανισμούς που συνεργάζονται με τον Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών, προκειμένου να προστατεύσουν και να βοηθήσουν τα παιδιά που βρίσκονται σε παρόμοια κατάσταση, και προκειμένου να αναζητήσουν τους γονείς ή άλλα μέλη της οικογένειας κάθε παιδιού πρόσφυγα και για να συλλέξουν πληροφορίες αναγκαίες για την επανένωση του παιδιού με την οικογένειά του. Σε περίπτωση που ούτε ο πατέρας ούτε η μητέρα ούτε κανένα άλλο μέλος της οικογένειας είναι δυνατόν να ανευρεθεί, το παιδί έχει δικαίωμα να τύχει της ίδιας προστασίας που παρέχεται σε οποιοδήποτε άλλο παιδί στερημένο οριστικά ή προσωρινά του οικογενειακού του περιβάλλοντος για οποιονδήποτε λόγο, σύμφωνα με τις αρχές της παρούσας Σύμβασης.»

Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΣΔΤΠ)

Σχετικό με το θέμα είναι και το άρθρο 2 περί απαγόρευσης διακρίσεων και το άρθρο 3 περί του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού.

Για περισσότερες λεπτομέρειες βλέπε Εγχειρίδιο κατάρτισης V Δικαιώματα Παιδιών, κεφ. II.

Η Επιτροπή για τα δικαιώματα του Παιδιού και η Επιτροπή για την προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών εργαζομένων στο κοινό γενικό τους σχόλιο αναφορικά με τα παιδιά στο πλαίσιο της διεθνούς μετανάστευσης επισημαίνουν ότι τα παιδιά-μετανάστες στερούνται τη δυνατότητα για έγκαιρη οικογενειακή επανένωση και ότι πρέπει να λαμβάνεται πλήρως υπόψη το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού κατά τη λήψη αποφάσεων που αφορούν την ενότητα της οικογένειας.

Κοινό γενικό σχόλιο υπ' αριθ. 3 (2017) της Επιτροπής για την Προστασία των Δικαιωμάτων των Εργαζόμενων Μεταναστών και των Μελών των Οικογενειών τους και αρ. 22 (2017) της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού με αντικείμενο τις γενικές αρχές για τα ανθρώπινα δικαιώματα των παιδιών στο πλαίσιο της διεθνούς μετανάστευσης, 16 Νοεμβρίου 2017.

29. Τα συμβαλλόμενα κράτη μεριμνούν ώστε το συμφέρον του παιδιού να λαμβάνεται πλήρως υπόψη στο μεταναστευτικό δίκαιο, (...) και οι αποφάσεις σχετικά με την ενότητα της οικογένειας και την επιμέλεια του παιδιού να λαμβάνουν πλήρως υπόψη τους το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, όπου το συμφέρον του παιδιού λογίζεται ως πρωταρχικό μέλημα και ως εκ τούτου αποτελεί ζήτημα υψηλής προτεραιότητας.
41. Οι Επιτροπές αναγνωρίζουν ότι η έλλειψη τακτικών και ασφαλών διαύλων μετανάστευσης για τα παιδιά και τις οικογένειες συμβάλλουν ώστε τα παιδιά να ακολουθούν εξαιρετικά επικίνδυνες και απειλητικές για τη ζωή τους διαδρομές μετανάστευσης. Το ίδιο ισχύει για τον έλεγχο στα σύνορα και τα μέτρα επιτήρησης που επικεντρώνονται στην καταστολή παρά στη διευκόλυνση, ρύθμιση και διακυβέρνηση της κινητικότητας, συμπεριλαμβανομένων των πρακτικών κράτησης και απέλασης, της έλλειψης δυνατότητας για έγκαιρη οικογενειακή επανένωση και της έλλειψης οδών νομιμοποίησης.

Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου ή ΕΣΔΑ), CoE, ETS No. 5, υιοθετήθηκε την 4η Νοεμβρίου 1950

Άρθρο 8 Δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής

1. Παν πρόσωπον δικαιούται εις τον σεβασμόν της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και της αλληλογραφίας του.
2. Δεν επιτρέπεται να υπάρξη επέμβασις δημοσίας αρχής εν τη ασκήσει του δικαιώματος τούτου, εκτός εάν η επέμβασις αυτή προβλέπεται υπό του νόμου και αποτελεί μέτρον το οποίον, εις μίαν δημοκρατικήν κοινωνίαν, είναι αναγκαίον δια την εθνικήν ασφάλειαν, την δημοσίαν ασφάλειαν, την οικονομικήν ευημερίαν της χώρας, την προάσπισιν της τάξεως και την πρόληψιν ποινικών παραβάσεων, την προστασίαν της υγείας ή της ηθικής, ή την προστασίαν των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων.

Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης (αναθεωρημένος), ETS No. 163 της 3ης Μαρτίου 1966

Άρθρο 16 – Το δικαίωμα της οικογένειας στην κοινωνική, νομική και οικονομική προστασία

Με σκοπό τη διασφάλιση των συνθηκών που απαιτούνται για την πλήρη ανάπτυξη της οικογένειας, η οποία αποτελεί θεμελιώδες στοιχείο της κοινωνίας, τα Μέρη αναλαμβάνουν να προάγουν την οικονομική, νομική και κοινωνική προστασία της οικογενειακής ζωής με μέσα, όπως κοινωνικές και οικογενειακές παροχές, φορολογικές ρυθμίσεις, παροχή οικογενειακής στέγης, παροχές για τους νεόνυμφους, καθώς και άλλα κατάλληλα μέσα.

Άρθρο 19.6

... υποχρέωση να «διευκολύνουν όσο το δυνατόν περισσότερο την επανένωση της οικογένειας ενός αλλοδαπού εργαζόμενου που επιτρέπεται να εγκατασταθεί στην επικράτεια»

Η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού και η Επιτροπή για την Προστασία των Δικαιωμάτων όλων των Εργαζόμενων Μεταναστών και των μελών της οικογένειας τους έκρινε ότι το παιδί, και όταν επιβάλλεται από το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, οι γονείς **δεν πρέπει να κρατούνται** υπό το πρόσχημα της οικογενειακής ενότητας. Εάν εμπλέκεται ένα παιδί, πρέπει να εφαρμόζονται μη στερητικά της ελευθερίας μέτρα. Η κράτηση του παιδιού και της οικογένειάς του μαζί μπορεί επίσης να συνιστά παραβίαση του δικαιώματος στην οικογενειακή ζωή (*Ρορον κατά Γαλλίας*).

Κοινό γενικό σχόλιο Αρ. 4 (2017) της Επιτροπής Προστασίας των Δικαιωμάτων όλων των Εργαζόμενων Μεταναστών και των μελών της οικογένειας τους και Νο. 23 (2017) της Επιτροπής Δικαιωμάτων του Παιδιού για τις Κρατικές υποχρεώσεις σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα παιδιών στο πλαίσιο της διεθνούς μετανάστευσης σε χώρες προέλευσης, διέλευσης, προορισμού και επιστροφής, CRC, 16 Νοεμβρίου 2017

11. Όταν τα παιδιά συνοδεύονται, η ανάγκη να διατηρηθεί η οικογένεια μαζί δεν αποτελεί βάσιμο λόγο ώστε να δικαιολογείται η στέρηση της ελευθερίας ενός παιδιού. Όταν το βέλτιστο συμφέρον

του παιδιού απαιτεί τη διατήρηση της οικογένειας μαζί, η επιτακτική απαίτηση μη στέρησης της ελευθερίας του παιδιού επεκτείνεται και στους γονείς του παιδιού και απαιτείται από τις αρχές να επιλέγουν μη στερητικές της ελευθερίας λύσεις για ολόκληρη την οικογένεια.

Ρορον κατά Γαλλίας, ΕΔΔΑ, 19 Ιανουαρίου 2012.

134. Το Δικαστήριο είναι της γνώμης ότι, αν και η αμοιβαία απόλαυση, από το γονέα και το παιδί, της συντροφιάς ενός του άλλου αποτελεί θεμελιώδες στοιχείο της οικογενειακής ζωής (βλ. Olsson κατά Σουηδίας (αρ. 1), 24 Μαρτίου 1988, § 59, Σειρά Α αρ. 130), δεν μπορεί να συναχθεί από αυτό ότι μόνο το γεγονός της διατήρησης της οικογενειακής ενότητας εγγυάται απαραίτητα το σεβασμό του δικαιώματος στην οικογενειακή ζωή, ιδίως όταν η οικογένεια βρίσκεται υπό κράτηση. Διαπιστώνει ότι το γεγονός του περιορισμού των αιτούντων σε κέντρο κράτησης, για δεκαπέντε ημέρες, υποβάλλοντας τους έτσι σε συνθήκες διαβίωσης περιορισμού τυπικές αυτού του είδους ιδρύματος, μπορεί να θεωρηθεί ως παρέμβαση στην αποτελεσματική άσκηση της οικογενειακής τους ζωής.

Νομικό Πλαίσιο ΕΕ

Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων ΕΕ, 2012/C 326/02, υιοθετήθηκε την 6η Οκτωβρίου 2012

Άρθρο 7

Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στο σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, της κατοικίας και των επικοινωνιών του.

Άρθρο 33 Family and professional life

1. Εξασφαλίζεται η νομική, οικονομική και κοινωνική προστασία της οικογένειας.
2. Κάθε πρόσωπο, προκειμένου να μπορεί να συνδυάζει την οικογενειακή με την επαγγελματική ζωή του, έχει δικαίωμα προστασίας από την απόλυση για λόγους που συνδέονται με τη μητρότητα, καθώς και δικαίωμα αμειβόμενης άδειας μητρότητας και γονικής άδειας μετά τη γέννηση ή την υιοθεσία παιδιού.

II. Ο ορισμός της οικογένειας

Αν και δεν υπάρχει ένας διεθνώς αποδεκτός *per se* ορισμός της «οικογένειας» ο οποίος να ισχύει για την εφαρμογή όλων των διατάξεων των διεθνών συνθηκών για τα ανθρώπινα δικαιώματα που σχετίζονται με την οικογένεια, ορισμένα διεθνή όργανα για τα δικαιώματα του ανθρώπου έχουν αποσαφηνίσει το πεδίο εφαρμογής της οικογενειακής ζωής το οποίο τα κράτη δεσμεύονται να σέβονται και να προστατεύουν εντός ορισμένων πλαισίων. Για παράδειγμα, όπως επισημαίνεται παρακάτω, η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, έχει αποσαφηνίσει το πεδίο εφαρμογής του δικαιώματος στην οικογενειακή ζωή, το οποίο το κράτος έχει υποχρέωση να σέβεται και να προστατεύει δυνάμει του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ, συμπεριλαμβανομένου εντός του πλαισίου λήψης απόφασης επί αιτήσεων για χορήγηση καθεστώτος διεθνούς προστασίας και οικογενειακής επανένωσης.

Επιπλέον, διάφορα κείμενα της ΕΕ που αφορούν τους μετανάστες, συμπεριλαμβανομένης της οδηγίας της ΕΕ για την οικογενειακή επανένωση, της οδηγίας για την αναγνώριση και του Κανονισμού Δουβλίνο III, περιέχουν διατάξεις που προσδιορίζουν τις σχέσεις για τις οποίες ισχύει ο όρος «οικογένεια».

Διεθνές δίκαιο

Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Ο ορισμός του ΕΔΔΑ για την οικογενειακή ζωή είναι ευρύς και αναπτύχθηκε με την πάροδο του χρόνου σύμφωνα με τις μεταβαλλόμενες ιδέες περί οικογένειας και είναι πιθανό τούτο να συνεχίσει να συμβαίνει στο πλαίσιο των εξελισσόμενων κοινωνικών αντιλήψεων.

Η «οικογένεια» σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου περιλαμβάνει τα παιδιά ενός ατόμου και τις σχέσεις μεταξύ ενηλίκων, συμπεριλαμβανομένων αμφοτέρων των σχέσεων μεταξύ ετερόφυλων και ομόφυλων ζευγαριών (*Schalk και Kopf κατά Αυστρίας, ΕΔΔΑ, P.B. και J.S. κατά Αυστρίας, Rajić κατά Κροατίας*) καθώς και τις σταθερές και αφοσιωμένες μη έγγαμες σχέσεις συμβίωσης. Οι σχετικοί καθοριστικοί παράγοντες περιλαμβάνουν: εάν το ζευγάρι ζει μαζί, τη διάρκεια της σχέσης τους, εάν έχει αποδείξει την αφοσίωσή τους ο ένας στον άλλον αποκτώντας παιδιά ή με

οποιοδήποτε άλλον τρόπο. Η συνάφεια και η σημασία των καθοριστικών αυτών παραγόντων ποικίλει κατά περίπτωση σύμφωνα με τις ιδιαίτερες περιστάσεις που συντρέχουν.

Αμφότερα τα ομόφυλα και ετερόφυλα ζευγάρια θεωρούνται από τη νομολογία του ΕΔΔΑ ότι συνιστούν οικογένεια για τους σκοπούς του Άρθρου 8 της ΕΣΔΑ. Οι σταθερές σχέσεις, περιλαμβανομένων αυτών μεταξύ μη συγκατοικώντων και/ή ομόφυλων ζευγαριών, καλύπτονται από την εν λόγω έννομη προστασία. Πράγματι, η μη εφαρμογή ευρείας αντίληψης της «οικογένειας» κατά την εφαρμογή των κανόνων οικογενειακής επανένωσης έχει κριθεί σε ορισμένες περιπτώσεις ως συνεπαγόμενη παραβίαση της Σύμβασης (*Pajić κατά Κροατίας*).

Schalk και Kopf κατά Αυστρίας ΕΔΔΑ, Προσφυγή υπ' αριθ. 30141/04, απόφαση της 24^{ης} Ιουνίου 2010

93. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι από το 2001, όταν εκδόθηκε η απόφαση στην υπόθεση *Mata Estevez*, έχει λάβει χώρα μια ταχεία εξέλιξη των κοινωνικών αντιλήψεων απέναντι στα ομόφυλα ζευγάρια σε πολλά Κράτη μέλη. Έκτοτε, σημαντικός αριθμός Κρατών μελών έχουν χορηγήσει νομική αναγνώριση σε ομόφυλα ζευγάρια (...). Ορισμένες διατάξεις του Ενωσιακού δικαίου αντικατοπτρίζουν επίσης της αυξανόμενη τάση της συμπερίληψης ομόφυλων ζευγαριών στην έννοια της «οικογένειας» (...)

94. ... το Δικαστήριο εκτιμά ότι είναι υποκριτικό να πρεσβεύουμε ότι σε αντίθεση με ένα ετερόφυλο ζευγάρι, ένα ομόφυλο ζευγάρι δεν έχει δικαίωμα στην «οικογενειακή ζωή» για τους σκοπούς του άρθρου 8. Κατά συνέπεια, η σχέση των προσφευγόντων, η σχέση συμβίωσης ενός ομόφυλου ζευγαριού που ζει σε μια σταθερή εκ των πραγμάτων σχέση, εμπίπτει στην έννοια της «οικογενειακής ζωής», όπως ακριβώς θα ίσχυε και στην περίπτωση της σχέσης ενός ετερόφυλου ζευγαριού.

Pajić κατά Κροατίας, ΕΔΔΑ, Προσφυγή υπ' αριθ. 68453/13, 23 Φεβρουαρίου 2016

65. Το Δικαστήριο εξήγησε περαιτέρω στη *Vallianatos* ότι δεν μπορεί να υπάρξει δικαιολογητική βάση για διάκριση μεταξύ αφενός σταθερών ομόφυλων συντρόφων οι οποίοι συγκαταβιώνουν και αφετέρου αυτών που – για επαγγελματικούς ή κοινωνικούς λόγους – δεν ζουν μαζί, καθώς το γεγονός της μη συγκατοίκησης δεν στερεί από τους ενδιαφερόμενους συντρόφους τη σταθερότητα, που τους περιάγει εντός του πεδίου της οικογενειακής ζωής υπό την έννοια του Άρθρου 8 (...).

80. (...) η παρούσα υπόθεση αφορά τη συμμόρφωση με το Άρθρο 14 σε συνδυασμό με το Άρθρο 8 της Σύμβασης, με αποτέλεσμα των μέτρων ελέγχου μετανάστευσης, που μπορούν να κριθούν ως σύμφωνα με το Άρθρο 8 2, περιλαμβανομένης της απαίτησης νόμιμου σκοπού, δύναται ωστόσο να ισοδυναμεί με αδικαιολόγητη διακριτική μεταχείριση κατά παράβαση του Άρθρου 14 σε συνδυασμό με το Άρθρο 8. Πράγματι, σύμφωνα με την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, παρόλο που το άρθρο 8 δεν περιλαμβάνει δικαίωμα εγκατάστασης σε συγκεκριμένη χώρα ή δικαίωμα απόκτησης άδειας διαμονής, το Κράτος πρέπει ωστόσο να ασκεί τις πολιτικές μετανάστευσης κατά τρόπο συμβατό με τα ανθρώπινα δικαιώματα ενός αλλοδαπού πολίτη, ιδίως το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής ή οικογενειακής του ζωής και το δικαίωμα να μην υφίσταται διακρίσεις (...)

84. Αντ' αυτού, οι σχετικές διατάξεις του νόμου περί αλλοδαπών προέβλεπαν μια γενική εξαίρεση των ατόμων που ζουν σε σχέση ομοφύλων από τη δυνατότητα απόκτησης οικογενειακής επανένωσης, η οποία δεν μπορεί να θεωρηθεί συμβατή με τα πρότυπα της Σύμβασης (...). Πράγματι, όπως ήδη αναφέρθηκε παραπάνω, μια διαφορά στη μεταχείριση που βασίζεται αποκλειστικά ή αποφασιστικά σε εκτιμήσεις σχετικά με τον σεξουαλικό προσανατολισμό του αιτούντος θα ισοδυναμούσε με διάκριση η οποία δεν είναι αποδεκτή βάσει της Σύμβασης (...).

Το Δικαστήριο αρνήθηκε να αναγνωρίσει γάμο ευκολίας ως «οικογένεια» προστατευόμενη από το δικαίωμα στην οικογενειακή ζωή (*Concetta Schembri κατά Μάλτας*). Ωστόσο, ο γάμος μετά τη μετεγκατάσταση από τη χώρα καταγωγής πρέπει κατ' αρχήν να προστατεύεται στο πλαίσιο του δικαιώματος σε οικογενειακή ζωή και τα ζευγάρια αυτά να μην υπόκεινται σε διακριτική μεταχείριση σε σχέση με τα ζευγάρια τα οποία δεν μετεγκαθίστανται (*Hode και Abdi κατά Ηνωμένου Βασιλείου*).

Concetta Schembri κατά Μάλτας, ΕΔΔΑ, Προσφυγή υπ' αριθ. 66297/13, 19 Σεπτεμβρίου 2017.

52. Το Δικαστήριο θεωρεί ότι, αν και στις μέρες μας η συμβίωση δεν μπορεί να αποτελεί καθοριστικό κριτήριο για την απόδειξη της σταθερότητας μιας μακροχρόνιας σχέσης (βλ. τη νομολογία που παρατίθεται στην παράγραφο 47 ανωτέρω), στην παρούσα υπόθεση σίγουρα αποτελεί ένα παράγοντα που μπορεί να βοηθήσει ώστε να αντικρουστούν άλλες ενδείξεις που

εγείρουν αμφιβολίες σχετικά με την ειλικρίνεια του γάμου της αιτούσας με τον S. (βλ. παράγραφο 7 ανωτέρω). Αν και το Δικαστήριο μπορεί να δεχτεί ότι το παράνομο καθεστώς του είναι αυτό που ανάγκασε τον S. να επιστρέψει στο Πακιστάν, σχετική τεκμηρίωση περί συνεκτικής συμβίωσης της αιτούσας και του S. τουλάχιστον σε σχέση με την περίοδο πριν από την επιστροφή στο Πακιστάν, θα ήταν ευπρόσδεκτη σε μια υπόθεση όπως η παρούσα. Το Δικαστήριο σημειώνει επίσης ότι σε καμία φάση οι παρατηρήσεις που υπέβαλε η αιτούσα δεν αναφέρονται σε μελλοντικά σχέδια με τον S. ή σε οποιοδήποτε ειδικό δεσμό ή άλλο τι παρόμοιο που μοιραζόταν με τον S.

53. Υπό το φως των ανωτέρω, το Δικαστήριο θεωρεί ότι από το υλικό που παρουσιάστηκε ενώπιον του η αιτούσα και ο S. δεν επιθυμούσαν πραγματικά να συμβιώσουν και να ζήσουν μια κανονική οικογενειακή ζωή (βλ., αντίθετα, στην υπόθεση *Abdulaziz, Cabales και Balkandali*, που αναφέρθηκε ανωτέρω, § 63 στο τέλος). Επομένως, δεν μπορεί να ειπωθεί ότι τα συμπεράσματα των εθνικών δικαστηρίων είναι παράλογα, πολύ λιγότερο δε αυθαίρετα. Υπό αυτές τις συνθήκες, το Δικαστήριο πρέπει επομένως να επιβεβαιώσει την απόφαση των εθνικών δικαστηρίων ότι ο γάμος της αιτούσας και του S. δεν ήταν γνήσιος και ότι δεν υπήρχε σχέση δέσμευσης που να είναι ικανή να προκαλέσει την εφαρμογή του Άρθρου 8.

Hode και Abdi κατά Ηνωμένου Βασιλείου, ΕΔΔΑ, Προσφυγή υπ' αριθ. 22341/09, 6 Φεβρουαρίου 2013.

50. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι η απαίτηση για παρουσίαση «ανάλογης κατάστασης» δεν απαιτεί οι ομάδες σύγκρισης να είναι πανομοιότυπες. Μάλλον, οι αιτούντες πρέπει να αποδείξουν ότι, λαμβανομένης υπόψη της ιδιαίτερης φύσης των καταγγελιών τους, είχαν βρεθεί σε παρόμοια κατάσταση με άλλους που είχαν διαφορετική μεταχείριση (*Clift κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, αναφέρθηκε ανωτέρω, § 66). Στην παρούσα υπόθεση, οι αιτούντες καταγγέλλουν ότι, κατά την κρίσιμη στιγμή, οι Κανόνες Μετανάστευσης δεν επέτρεπαν σε πρόσφυγες να ενωθούν στο Ηνωμένο Βασίλειο με συζύγους όπου ο γάμος είχε λάβει χώρα αφού ο πρόσφυγας είχε εγκαταλείψει τη χώρα μόνιμης διαμονής. Συνεπώς, το Δικαστήριο θεωρεί ότι οι πρόσφυγες που παντρεύτηκαν πριν φύγουν από τη χώρα μόνιμης διαμονής τους βρίσκονταν σε ανάλογη θέση, καθώς έλαβαν επίσης καθεστώς πρόσφυγα και άδεια παραμονής περιορισμένης περιόδου στο Ηνωμένο Βασίλειο. Στην πράξη, η μόνη σχετική διαφορά ήταν ο χρόνος κατά τον οποίο έγινε ο γάμος. Επιπλέον, δεδομένου ότι σπουδαστές και εργαζόμενοι, των οποίων οι σύζυγοι είχαν το δικαίωμα να ενωθούν μαζί τους, είχαν συνήθως λάβει περιορισμένη άδεια παραμονής στο Ηνωμένο Βασίλειο, το Δικαστήριο θεωρεί ότι και αυτοί ήταν σε ανάλογη θέση με τους αιτούντες για τους σκοπούς του Άρθρου 14 της Σύμβασης.

55. Επιπλέον, το Δικαστήριο δεν βλέπει καμία αιτιολογία για τη μεταχείριση προσφύγων που παντρεύτηκαν μετά την φυγή τους με διαφορετικό τρόπο από εκείνους που παντρεύτηκαν πριν από την φυγή τους. Το Δικαστήριο αποδέχεται ότι επιτρέποντας στους πρόσφυγες να ενωθούν με τους/τις συζύγους τους σε περιπτώσεις γάμου πριν από την φυγή τους, το Ηνωμένο Βασίλειο τήρησε τις διεθνείς του υποχρεώσεις. Ωστόσο, όταν ένα μέτρο έχει ως αποτέλεσμα τη διαφορετική μεταχείριση ατόμων σε ανάλογες θέσεις, το γεγονός ότι εκπλήρωσε τη διεθνή υποχρέωση του Κράτους δεν δικαιολογεί από μόνο του τη διαφορετική μεταχείριση.

56. Συνεπώς, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι υπήρξε παραβίαση του Άρθρου 14 της Σύμβασης σε συνδυασμό με το Άρθρο 8. Σημειώνει, ωστόσο, ότι η κατάσταση που προκαλεί την παράβαση δεν υφίσταται πλέον καθώς οι Κανόνες Μετανάστευσης τροποποιήθηκαν στη συνέχεια (βλ. παράγραφοι 13, 17 και 74 ανωτέρω).

Η προστασία που παρέχεται από το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ επεκτείνεται επίσης στη σχέση μεταξύ τέκνου και βιολογικού γονέα εφόσον το τέκνο είναι γεννημένο εκτός γάμου ή σε ζευγάρι το οποίο συγκατοικεί (*Onur κατά Ηνωμένου Βασιλείου*). Σε περίπτωση που οι γονείς του τέκνου είναι παντρεμένοι ή συγκατοικούν, η οικογενειακή αυτή σχέση θα συνεχίσει να υφίσταται ακόμα και στις περιπτώσεις όπου, λόγω διαζυγίου των γονέων, το τέκνο παύει να ζει με έναν εκ των γονέων του (*Ciliz κατά Ολλανδίας*).

Onur κατά Ηνωμένου Βασιλείου ΕΔΔΑ, Προσφυγή υπ' αριθ. 27319/07, απόφαση της 17ης Φεβρουαρίου 2009

43. ... παιδιά που αποκτήθηκαν είτε από ζευγάρι εντός γάμου ή από ζευγάρι με σχέση συμβίωσης αποτελούν αυτοδικαίως μέλη της οικογένειας από τη στιγμή της γέννησης και η υφίσταται οικογενειακή ζωή μεταξύ των παιδιών και των γονέων τους (...)

Ciliz κατά Ολλανδίας, ΕΔΔΑ, Προσφυγή υπ' αριθ. 29192/95, απόφαση της 11ης Ιουλίου 2000

59. ... δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι ένας δεσμός που ισοδυναμεί με οικογενειακή ζωή ... υφίσταται μεταξύ των γονέων και του παιδιού που αποκτήθηκε από την έγγαμη σχέση τους, όπως ίσχυε στην παρούσα προσφυγή ..... Η εν λόγω φυσιολογική οικογενειακή σχέση δεν τερματίζεται επειδή οι γονείς χωρίζουν ή λαμβάνουν διαζύγιο λόγω του οποίου το παιδί παύει να ζει με τον έναν από τους δύο γονείς του ...

Kroon και λοιποί κατά Ολλανδίας, ΕΔΔΑ, Προσφυγή υπ' αριθ. 18535/91, απόφαση της 27ης Οκτωβρίου 1994

30. (...) Σε κάθε περίπτωση, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι η έννοια της «οικογενειακής ζωής» που αναφέρεται στο άρθρο 8 δεν περιορίζεται αποκλειστικά στις έγγαμες σχέσεις και μπορεί να περιλαμβάνει και άλλους de facto «οικογενειακούς δεσμούς» όπου τα μέρη συζούν εκτός γάμου..... Ωστόσο, κατά κανόνα, για μια τέτοια σχέση μπορεί να απαιτείται η συμβίωση, εξαιρουμένων άλλων παραγόντων που ενδεχομένως αποδεικνύουν ότι μια σχέση διαθέτει επαρκή σταθερότητα για να δημιουργήσει de facto «οικογενειακούς δεσμούς» ...

Γενικώς, η σχέση μεταξύ ενός υιοθετημένου παιδιού και του θετού γονέα προστατεύεται από το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ με τον ίδιο τρόπο που προστατεύεται η σχέση μεταξύ ενός παιδιού και του βιολογικού του γονέα (*Kurochkin κατά Ουκρανίας*).

Σε περιπτώσεις κατά τις οποίες οι γονείς ενός παιδιού δεν έχουν τελέσει γάμο, ούτε συζούν, άλλοι παράγοντες μπορούν να αποδείξουν ότι η σχέση του παιδιού με τον γονέα με τον οποίο το παιδί δεν (συ)-ζει, ισοδυναμεί με οικογενειακή σχέση. Οι εν λόγω παράγοντες περιλαμβάνουν τη φύση και τη διάρκεια της σχέσης των γονέων πριν από τη γέννηση του παιδιού, και συγκεκριμένα, το εάν προγραμματίζαν να αποκτήσουν παιδί, τη συνεισφορά τους στη φροντίδα και ανατροφή του παιδιού, καθώς επίσης και την ποιότητα και τον τακτικό χαρακτήρα της επαφής. Σε υπόθεση που αφορούσε μετανάστευση, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι για ενήλικες γονείς και ενήλικα παιδιά, απαιτείται συνήθως ένα πρόσθετο στοιχείο εξάρτησης για την προάσπιση του δικαιώματος της οικογενειακής ζωής.²

Στην περίπτωση που δεν υπάρχουν ούτε βιολογικοί δεσμοί ούτε νομικά αναγνωρισμένη γονική σχέση, το Δικαστήριο μπορεί πάντα να αναγνωρίσει δικαίωμα στην οικογενειακή ζωή (π.χ. ανάδοχη φροντίδα). Εξαρτάται από τις προσωπικές σχέσεις μεταξύ του ενήλικου και του παιδιού, από τον ρόλο του ενήλικου έναντι του παιδιού και το χρόνο που περνούν μαζί (*Moretti και Benedetti κατά Ιταλίας*). Στην περίπτωση υιοθεσίας όταν δεν υπάρχει νομική αναγνώριση αλλοδαπής δικαστικής απόφασης που αφορά την υιοθεσία, το Δικαστήριο αναγνωρίζει τους de facto οικογενειακούς δεσμούς (*Wagner και J.M.W.L. κατά Λουξεμβούργου*). Ωστόσο, όταν δεν υπήρξε μακροχρόνια σχέση και υπάρχει αβεβαιότητα ως προς το νομικό της καθεστώς, το Δικαστήριο θεωρεί ότι δεν υπάρχουν de facto οικογενειακές σχέσεις (*Paradiso και Campanelli κατά Ιταλίας*). Τέλος, η νομική κηδεμονία δεν αρκεί ώστε να ισοδυναμεί με οικογενειακή ζωή (*Lazorina κατά Ουκρανίας*).

Moretti και Benedetti κατά Ιταλίας, ΕΔΔΑ, Προσφυγή υπ' αριθ. 16318/07, 27 Απριλίου 2010

48. Το Δικαστήριο εξετάζει συνεπώς τη de facto σχέση, όπως η κοινή ζωή και των δύο αιτούντων και του Α., ελλείψει οποιασδήποτε αναγνωρισμένης νομικής γονικής σχέσης μεταξύ αυτών. (...) Εξετάζει την αποτελεσματικότητα της σχέσης μεταξύ των αιτούντων και του Α. Πράγματι, το Δικαστήριο εκτιμά ότι στις de facto σχέσεις, ο προσδιορισμός του οικογενειακού χαρακτήρα της σχέσης πρέπει να λαμβάνει υπόψη ορισμένα στοιχεία όπως, τη διάρκεια της συμβίωσης, την ποιότητα των σχέσεων και τον ρόλο του ενήλικα έναντι του παιδιού..

Wagner και J.M.W.L. κατά Luxembourg, ΕΔΔΑ, Προσφυγή υπ' αριθ. 76240/01, 28 Ιουνίου 2007

117. Το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι «[β] εγγυώμενο το δικαίωμα σεβασμού της οικογενειακής ζωής, το Άρθρο 8 προϋποθέτει την ύπαρξη οικογένειας» (...). Στην παρούσα υπόθεση, η αιτούσα έχει ενεργήσει ως μητέρα του ανηλίκου από κάθε άποψη από το 1996, έτσι ώστε να υφίστανται «de facto» «οικογενειακοί δεσμοί» μεταξύ τους (...). Το Δικαστήριο παρατηρεί περαιτέρω ότι η Κυβέρνηση δεν αμφισβητεί την ύπαρξη οικογενειακού δεσμού μεταξύ των δύο αιτούντων. Επομένως, εφαρμόζεται το Άρθρο 8.

² Η εξάρτηση πρέπει να είναι ισχυρή: *A.W. Khan κατά Ηνωμένου Βασιλείου, ΕΔΔΑ, Αρ. προσφυγής 47486/06, Απόφαση 12ης Ιανουαρίου 2010, παρ. 32; Osman κατά Δανίας, ΕΔΔΑ, παρ. 55.*

Paradiso και Campanelli κατά Ιταλίας, ΕΔΔΑ, Προσφυγή υπ' αριθ. 25358/12, 24 Ιανουαρίου 2017

151. Επομένως, είναι απαραίτητο, στην παρούσα περίπτωση, να εξεταστεί η ποιότητα των δεσμών, ο ρόλος που διαδραματίζουν οι αιτούντες έναντι του παιδιού και η διάρκεια της συμβίωσης μεταξύ αυτών και του παιδιού.

Το σύνολο των κοινωνικών δεσμών μπορεί να αποτελεί μέρος της έννοιας της **ιδιωτικής ζωής**. Το δικαίωμα στον σεβασμό της ιδιωτικής ζωής δυνάμει του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ επεκτείνεται στην προστασία των προσωπικών και κοινωνικών σχέσεων. Αυτό έχει πλειστάκις ερμηνευθεί από το Δικαστήριο ότι καλύπτει τους δεσμούς μεταξύ των εγκατεστημένων προσφύγων και της κοινότητας στην οποία ζουν. Πράγματι, το Δικαστήριο κρίνει ότι στενοί δεσμοί οι οποίοι εν γένει δεν εμπίπτουν στην έννοια της οικογενειακής ζωής, δύνανται να εμπίπτουν στην έννοια της ιδιωτικής ζωής η οποία προστατεύει την ανάπτυξη σχέσεων με άλλους ανθρώπους και με τον εξωτερικό κόσμο. Η ευρύτερη αυτή ερμηνεία του Δικαστηρίου προστατεύει επίσης το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή των ενηλίκων και των τέκνων τα οποία παρότι δεν συνδέονται νόμιμα ή βιολογικά, αναπτύσσουν ωστόσο συναισθηματικό δεσμό και γνήσια πρόθεση εκπλήρωσης του ρόλου αυτού.

Osman v. Denmark, ΕΔΔΑ, Προσφυγή υπ' αριθ. 38058/09, απόφαση της 14ης Ιουνίου 2011

55. (...) Το Δικαστήριο έχει αποδεχθεί σε μια σειρά υποθέσεων που αφορούν νεαρούς ενήλικες, που δεν είχαν δημιουργήσει ακόμη δική τους οικογένεια, ότι η σχέση τους με τους γονείς τους και άλλα μέλη του στενού οικογενειακού περιβάλλοντος συνιστά επίσης «οικογενειακή ζωή». Επιπλέον, εφόσον το άρθρο 8 προστατεύει και το δικαίωμα σύναψης και ανάπτυξης σχέσεων με άλλους ανθρώπους και με τον έξω κόσμο και μπορεί μερικές φορές να αποδέχεται πτυχές της κοινωνικής ταυτότητας ενός ατόμου, πρέπει να αναγνωριστεί ότι το σύνολο των κοινωνικών δεσμών μεταξύ των μεταναστών που έχουν εγκατασταθεί και της κοινότητας στην οποία ζουν συνιστά μέρος της έννοιας της «ιδιωτικής ζωής», κατά την έννοια του άρθρου 8. Ανεξαρτήτως της ύπαρξης ή άλλως «οικογενειακής ζωής», η απέλαση ενός μετανάστη που έχει εγκατασταθεί συνιστά προσβολή του δικαιώματός του για σεβασμό της ιδιωτικής του ζωής. Εξαρτάται από τις συνθήκες της συγκεκριμένης περίπτωσης κατά πόσο είναι σκόπιμο το Δικαστήριο να επικεντρωθεί στην πτυχή της «οικογενειακής ζωής» αντί σε αυτήν της «ιδιωτικής ζωής» (...).

M.P.E.V. και λοιποί κατά Ελβετίας, ΕΔΔΑ, Προσφυγή υπ' αριθ. 3910/13, απόφαση της 8ης Ιουλίου 2014

31. Το Δικαστήριο στο παρελθόν έκρινε ότι η ύπαρξη ή μη ύπαρξη «οικογενειακής ζωής» είναι ουσιαστικά ένα πραγματικό περιστατικό που εξαρτάται από την πραγματική ύπαρξη στενών προσωπικών δεσμών στην πράξη (...). Ωστόσο, η οικογενειακή ζωή πρέπει να περιλαμβάνει τη σχέση που απορρέει από νόμιμο και γνήσιο γάμο (...). Ακόμη, προκύπτει από την έννοια της οικογένειας στην οποία βασίζεται το άρθρο 8 ότι ένα παιδί που γεννήθηκε εντός γάμου είναι αυτοδικαίως μέρος της εν λόγω σχέσης. Ως εκ τούτου, από τη στιγμή της γέννησης του παιδιού και από το γεγονός αυτό καθεαυτό, υπάρχει μεταξύ αυτού και των γονέων του ένας δεσμός που ισοδυναμεί με «οικογενειακή ζωή», τον οποίο τυχόν επακόλουθα συμβάντα δεν μπορούν να διαρρήξουν, εκτός από εξαιρετικές περιπτώσεις (...), μέχρι το παιδί να ενηλικιωθεί. Το Δικαστήριο έκρινε περαιτέρω ότι δεν θα υπάρχει οικογενειακή ζωή μεταξύ των γονέων και των ενηλίκων παιδιών εκτός εάν επιδείξουν πρόσθετα στοιχεία εξάρτησης (...).
32. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει επίσης ότι εφόσον το άρθρο 8 προστατεύει το δικαίωμα σύναψης και ανάπτυξης σχέσεων με άλλους ανθρώπους και με τον έξω κόσμο και μπορεί μερικές φορές να αποδέχεται πτυχές της κοινωνικής ταυτότητας ενός ατόμου, πρέπει να αναγνωριστεί ότι το σύνολο των κοινωνικών δεσμών μεταξύ των μεταναστών που έχουν εγκατασταθεί και της κοινότητας στην οποία ζουν συνιστά μέρος της έννοιας της «ιδιωτικής ζωής», κατά την έννοια του άρθρου 8 (...).
57. Αναφορικά με τη σχέση του πρώτου προσφεύγοντα με τη μικρή του κόρη, την τέταρτη προσφεύγουσα, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι την ανέθρεψε με τη δεύτερη προσφεύγουσα και συνέχισε να συμμετέχει στην ανατροφή του παιδιού μετά τον χωρισμό τους, όπως προκύπτει από τα διευρυμένα δικαιώματα πρόσβασης που του έχουν δοθεί. Το Δικαστήριο επισημαίνει περαιτέρω ότι το Ομοσπονδιακό Διοικητικό Δικαστήριο θεώρησε ότι, δεδομένης της ένταξης της στην ελβετική κοινωνία, της έλλειψης γνώσης για τη χώρα καταγωγής της, όπου δεν επέστρεψε ποτέ από την εγκατάστασή της στην Ελβετία στην ηλικία των δύο ετών, καθώς επίσης και του γεγονότος ότι μετά βίας μιλούσε Ισπανικά, η επιστροφή της στο Εκουαδόρ θα ισοδυναμούσε με «ξεριζωμό κατόπιν λήψης υπερβολικά αυστηρής απόφασης» (...). Υπό αυτές τις συνθήκες, είναι αναμενόμενο ότι η συχνότητα προσωπικής επαφής μεταξύ των δύο προσφευγόντων, θα μειωνόταν τουλάχιστον δραματικά εάν ο πρώτος προσφεύγων εξαναγκαζόταν να

επιστρέψει στο Εκουαδόρ. Το Δικαστήριο υπογραμμίζει το γεγονός ότι το Ομοσπονδιακό Διοικητικό Δικαστήριο, κατά την εξέταση της υπόθεσης του πρώτου προσφεύγοντα, παρέλειψε να κάνει οποιαδήποτε αναφορά στο βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, επειδή δεν έλαβε υπόψη του ότι η σχέση μεταξύ τους ενέπιπτε στην προστασία της «οικογενειακής ζωής» κατά την έννοια του άρθρου 8 της Σύμβασης. Υπό αυτές τις συνθήκες, το Δικαστήριο δεν πείστηκε ότι δόθηκε ιδιαίτερη βαρύτητα στο συμφέρον του παιδιού. Στο πλαίσιο αυτό, αναφορά γίνεται επίσης στο άρθρο 3 της Σύμβασης του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, σύμφωνα με το οποίο σε όλες τις αποφάσεις που αφορούν στα παιδιά και λαμβάνονται από δημόσιες αρχές, πρέπει να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη το συμφέρον του παιδιού (...).

Lazorina κατά Ουκρανίας, ΕΔΔΑ, Προσφυγή υπ' αριθ. 6878/14, 17 Απριλίου 2018

61. Σύμφωνα με την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η ύπαρξη ή η μη «οικογενειακής ζωής» για τους σκοπούς του Άρθρου 8 είναι ουσιαστικά ένα ζήτημα αναγόμενο σε πραγματικά περιστατικά ανάλογα με την πραγματική ύπαρξη στην πράξη στενών προσωπικών δεσμών (...). Οι στενές σχέσεις που δεν ανήκουν στην «οικογενειακή ζωή» γενικά εμπίπτουν στο πεδίο της «ιδιωτικής ζωής» (...).

66. Ωστόσο, το ενδιαφέρον της αιτούσας να διατηρήσει και να αναπτύξει τη σχέση της ή να συνδεθεί με τον ανιψιό της εμπίπτει αναμφισβήτητα στο πεδίο της «ιδιωτικής ζωής», η οποία είναι μια ευρύτερη έννοια και περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, το δικαίωμα δημιουργίας και ανάπτυξης σχέσεων με άλλα ανθρώπινα όντα (...).

Η ανωτέρω νομολογία ευθυγραμμίζεται με τη [Σύσταση 686 \(2004\) του Συμβουλίου της Ευρώπης](#) για την ανθρώπινη κινητικότητα και το δικαίωμα στην οικογενειακή επανένωση, η οποία καλεί τα Ευρωπαϊκά κράτη να εφαρμόζουν μια ευρεία ερμηνεία της «οικογένειας», όπου αυτό είναι δυνατό και κατάλληλο, και να επεκτείνουν την έννοιά της ιδιαίτερα στα μέλη φυσικής οικογένειας, ανύπαντρα ζευγάρια περιλαμβανομένων ομόφυλων συντρόφων, τέκνα γεννημένα εκτός γάμου, τέκνα υπό συνεπιμέλεια, εξαρτώμενα ενήλικα τέκνα και εξαρτώμενους γονείς.

Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης

Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης (αναθεωρημένος)

Άρθρο 19, παρ. 6

... υποχρέωση να «διευκολύνουν όσο το δυνατόν περισσότερο την επανένωση της οικογένειας ενός αλλοδαπού εργαζόμενου που επιτρέπεται να εγκατασταθεί στην επικράτεια»

Το άρθρο 19, παρ. 6 πρέπει να ερμηνεύεται ως εξής: «τουλάχιστον τη σύζυγο του εργαζόμενου και τα άγαμα παιδιά, εφόσον τα τελευταία θεωρούνται ανήλικα από το κράτος υποδοχής και εξαρτώνται από τον μετανάστη εργαζόμενο». (Ερμηνεία [ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΙΣΑΓΓΕΛΙΑ ΔΕΕ](#) Kokkot, συνταχθείσες στις 8 Σεπτεμβρίου 2005 επί της υποθέσεως C-540/03, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο κατά Συμβουλίου Ευρωπαϊκής Ένωσης με την υποστήριξη της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας και της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων).

ΔΣΑΠΔ

Η Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου αποσαφήνισε την έννοια της «οικογένειας» δυνάμει του άρθρου 23 του ΔΣΑΠΔ στην υπόθεση Ngambi και Nébol κατά Γαλλίας.

ΔΣΑΠΔ: Benjamin Ngambi και Marie-Louise Nébol κατά Γαλλίας, Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Comm No. 1179/2003, 16 Ιουλίου 2004

6.4 Το άρθρο 23 του Συμφώνου εγγυάται την προστασία της οικογενειακής ζωής συμπεριλαμβανομένου του συμφέροντος στην οικογενειακή επανένωση. Η Επιτροπή επισημαίνει ότι ο όρος «οικογένεια», για τους σκοπούς του Συμφώνου, πρέπει να ερμηνεύεται υπό ευρεία έννοια, ώστε να περιλαμβάνει όλα τα άτομα εκείνα που αποτελούν μια οικογένεια όπως την αντιλαμβάνεται η ενδιαφερόμενη κοινωνία. Η προστασία μιας τέτοιας οικογένειας δεν καθίσταται περιττή απαραίτητως, σε οποιαδήποτε περίπτωση, από την απουσία των επίσημων ιερών δεσμών του γάμου, ιδιαίτερος εκεί όπου υπάρχει τοπική πρακτική σύναψης γάμων σύμφωνα με το εθιμικό ή το κοινό δίκαιο. Επίσης, δεν εξαλείφεται απαραίτητα το δικαίωμα της προστασίας της οικογενειακής ζωής λόγω γεωγραφικού διαχωρισμού, απιστίας ή απουσίας έγγαμης σχέσης. Ωστόσο, πρέπει πρώτα να υπάρχει ένας οικογενειακός δεσμός που χρήζει προστασίας. (...)

Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού

Η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του παιδιού, στο πλαίσιο του [Γενικού Σχολίου υπ' αριθ. 14 \(2013\) σχε-πικά με το δικαίωμα του](#) παιδιού να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη το συμφέρον του δηλώνει ότι ο όρος «οικογένεια» πρέπει να ερμηνεύεται με την ευρεία έννοια ώστε να περιλαμβάνει τους βιολογικούς, θετούς ή ανάδοχους γονείς ή, κατά περίπτωση, τα μέλη της ευρύτερης οικογένειας ή κοινότητας όπως προβλέπεται από τα τοπικά έθιμα (παρ. 59).

Συμβούλιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Συμβούλιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Προστασία της οικογένειας: συμβολή της οικογένειας στη άσκηση του δικαιώματος για ένα ικανοποιητικό επίπεδο διαβίωσης για τα μέλη της, συγκεκριμένα μέσω του ρόλου της στην εξάλειψη της φτώχειας και στην επίτευξη βιώσιμη ανάπτυξης, έγγραφο A/HRC/31/37 (2016) παρ. 24-27, 34-36

A. Ορισμός της οικογένειας

24. Δεν υπάρχει ορισμός της οικογένειας δυνάμει του διεθνούς δικαίου δικαιωμάτων του ανθρώπου. Η Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου επισημαίνει ότι η έννοια της οικογένειας μπορεί να διαφέρει σε μερικές περιπτώσεις από κράτος σε κράτος, και ακόμα από περιοχή σε περιοχή εντός ενός κράτους, και, κατά συνέπεια, δεν είναι η εφικτή η απόδοση ενός τυποποιημένου ορισμού στην έννοια. Παρομοίως, η Επιτροπή για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά Δικαιώματα έχει δηλώσει ότι η έννοια της οικογένειας πρέπει να ερμηνεύεται με την ευρεία έννοια και σύμφωνα με την ενδεδειγμένη κατά τόπον χρήση. Και άλλοι διεθνείς μηχανισμοί ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχουν διατυπώσει ανάλογες απόψεις.

(...)

26. Τα κράτη διατηρούν ορισμένα περιθώρια ελευθερίας στον ορισμό της έννοιας της οικογένειας στο πλαίσιο της εθνικής νομοθεσίας, λαμβάνοντας υπόψη τα διάφορα νομικά συστήματα, τις θρησκείες, τα έθιμα ή τις παραδόσεις των κοινωνιών τους, συμπεριλαμβανομένων των αυτοχθόνων και μειονοτικών πολιτισμών. Ωστόσο, τα διεθνή νομικά πρότυπα καθορίζουν δύο τουλάχιστον ελάχιστες προϋποθέσεις για την αναγνώριση και προστασία των οικογενειών σε εθνικό επίπεδο: πρώτον, σεβασμός στην αρχή της ισότητας και κατάργηση των διακρίσεων, συμπεριλαμβανομένης της ίσης μεταχείρισης των γυναικών και δεύτερον, την αποτελεσματική εξασφάλιση του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού. Δεδομένων των εν λόγω παραμέτρων, οι μηχανισμοί δικαιωμάτων του ανθρώπου έκριναν ότι ορισμένες μορφές σχέσεων, όπως η πολυγαμία και ο γάμος παιδιών, είναι αντίθετες στα διεθνή νομικά πρότυπα δικαιωμάτων του ανθρώπου και πρέπει να απαγορεύονται.

27. Εκτός από τις παραπάνω αρχές οι διεθνείς μηχανισμοί καλούν τα κράτη να προστατεύσουν συγκεκριμένες μορφές της οικογένειας, λαμβάνοντας υπόψη την ευαλωτότητα των μελών τους σε σχέση με την άσκηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Για παράδειγμα, δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στη διάκριση που υφίστανται γυναίκες και παιδιά σε καθεστώς ελεύθερης συμβίωσης και υπάρχουν εκκλήσεις για ρύθμιση των εν λόγω σχέσεων στην εθνική νομοθεσία. Με παρόμοια διατύπωση η Επιτροπή για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά Δικαιώματα καλεί τα κράτη να αναγνωρίσουν νομικά τα ομόφυλα ζευγάρια. (...)

(...) Γ. Δικαίωμα στην ιδιωτικότητα και την οικογενειακή ζωή (...)

35. Το δικαίωμα στην οικογενειακή ζωή αποτυπώνεται στη γενική προτίμηση για τη διατήρηση της ενότητας της οικογένειας και στην αποφυγή χωρισμού των μελών της, ιδιαίτερα των εξαρτώμενων. Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού κατοχυρώνει το δικαίωμα των παιδιών να μην αποχωρίζονται τους γονείς τους, παρά τη θέλησή τους, εκτός από τις περιπτώσεις όπου ο χωρισμός αυτός είναι αναγκαίος για το συμφέρον του παιδιού, για παράδειγμα όταν οι γονείς κακομεταχειρίζονται ή παραμελούν το παιδί (9, παρ. 1) ή κατόπιν σχετικής δικαστικής απόφασης. Στα παιδιά που στερούνται το οικογενειακό τους περιβάλλον πρέπει να παρέχεται εναλλακτική επιμέλεια (άρθρο 20) και, όπου αυτό είναι εφικτό, να έχουν επαφή με τους γονείς τους (άρθρο 9, παρ. 3). Σύμφωνα με τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (άρθρο 23, παρ. 4), σε καμία περίπτωση κανένα παιδί δεν θα χωριστεί από τους γονείς του βάσει της αναπηρίας, είτε του παιδιού, είτε του ενός, είτε και των δύο γονέων.

36. Η Διεθνής Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων των Εργαζόμενων Μεταναστών και των Μελών των Οικογενειών τους υποχρεώνει τα κράτη να εξασφαλίσουν την προστασία της ενότητας των οικογενειών των μεταναστών εργαζόμενων, συμπεριλαμβανομένης της διευκόλυνσης της επανένωσης των μεταναστών με νομιμοποιητικά έγγραφα με τις συζύγους και τα εξαρτώμενα τέκνα τους (άρθρο 44). Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού προτρέπει τα συμβαλλόμενα κράτη να αντιμετωπίζουν τέτοια αιτήματα με θετικό πνεύμα, ανθρωπισμό και με ταχύτητα (άρθρο 10).

Δίκαιο ΕΕ

Το πεδίο εφαρμογής για την οδηγία περί οικογενειακής επανένωσης είναι πολύ πιο περιορισμένο σε σχέση με τον ορισμό της οικογένειας, όπως έχει διαμορφωθεί στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου, αν και το προοίμιο αναφέρεται στο άρθρο 8 της ΕΣΔΑ και ορίζει ότι η οδηγία πρέπει να εφαρμόζεται χωρίς διάκριση στη βάση του [...] σεξουαλικού προσανατολισμού (Προοίμιο, παρ. 2 και 5). Προκειμένου να συμμορφωθούν με τις υποχρεώσεις που καθορίζονται στο διεθνές δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου, τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να ερμηνεύουν και να εφαρμόζουν τις διατάξεις της οδηγίας σύμφωνα με την ευρύτερη έννοια της οικογενειακής ζωής που έχει καθοριστεί από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου που αναλύθηκε παραπάνω.

Οδηγία οικογενειακής επανένωσης, 2003/86/ΕΕ, 22 Σεπτεμβρίου 2003

Άρθρο 4 Μέλη της οικογένειας

1. Τα κράτη μέλη επιτρέπουν την είσοδο και τη διαμονή των ακόλουθων μελών της οικογένειας:
  - (α) του/της συζύγου του συντηρούντος
  - (β) των ανήλικων τέκνων του συντηρούντος και του/της συζύγου του, συμπεριλαμβανομένων των τέκνων που έχουν υιοθετηθεί σύμφωνα με απόφαση που ελήφθη από την αρμόδια αρχή του ενδιαφερόμενου κράτους μέλους ή με απόφαση αυτοδικαίως εκτελεστή δύναμει διεθνών υποχρεώσεων του εν λόγω κράτους μέλους ή η οποία πρέπει να αναγνωρισθεί σύμφωνα με τις διεθνείς υποχρεώσεις,
  - (γ) των ανήλικων τέκνων, συμπεριλαμβανομένων των θετών τέκνων του συντηρούντος, όταν ο συντηρών έχει την επιμέλεια και την ευθύνη συντήρησης των τέκνων. Τα κράτη μέλη μπορούν να επιτρέψουν την επανένωση των τέκνων των οποίων η επιμέλεια είναι επιμερισμένη, εφόσον συναινεί ο έτερος δικαιούχος της επιμέλειας
  - (δ) των ανήλικων τέκνων, συμπεριλαμβανομένων των θετών τέκνων του/της συζύγου όταν ο/η σύζυγος έχει την επιμέλεια και την ευθύνη συντήρησης των τέκνων. Τα κράτη μέλη μπορούν να επιτρέψουν την επανένωση των τέκνων των οποίων η επιμέλεια είναι επιμερισμένη, εφόσον συναινεί ο έτερος δικαιούχος της επιμέλειας.

Τα ανήλικα τέκνα που αναφέρονται στο παρόν άρθρο πρέπει να είναι νεότερα από την ηλικία ενηλικίωσης που προσδιορίζεται από το δίκαιο του οικείου κράτους μέλους και να μην είναι έγγαμα.

Κατά παρέκκλιση, όταν κάποιο τέκνο είναι ηλικίας άνω των δώδεκα ετών και φθάνει ανεξάρτητα από την υπόλοιπη οικογένειά του, το κράτος μέλος μπορεί, πριν επιτρέψει την είσοδο και τη διαμονή του δυνάμει της παρούσας οδηγίας, να εξετάζει κατά πόσον πληροί όρο ενσωμάτωσης προβλεπόμενο από την ισχύουσα νομοθεσία του κατά την ημερομηνία θέσης σε εφαρμογή της παρούσας οδηγίας.

2. Τα κράτη μέλη μπορούν, με νομοθετική ή κανονιστική πράξη, να επιτρέπουν την είσοδο και τη διαμονή, δυνάμει της παρούσας οδηγίας και υπό την επιφύλαξη της τήρησης των όρων που ορίζονται στο κεφάλαιο IV, των ακόλουθων μελών της οικογένειας:
  - (α) των εξ αίματος και πρώτου βαθμού ανιόντων του συντηρούντος ή του/της συζύγου του, εφόσον έχουν την ευθύνη συντήρησής τους και τα άτομα αυτά στερούνται της απαραίτητης οικογενειακής υποστήριξης στη χώρα καταγωγής,
  - (β) των ενήλικων άγαμων τέκνων του συντηρούντος ή του/της συζύγου του, εφόσον αυτά δεν μπορούν αντικειμενικά να καλύψουν τις ανάγκες τους λόγω της κατάστασης της υγείας τους.

Άρθρο 10

1. Το άρθρο 4 ισχύει για τον ορισμό των μελών των οικογενειών, πλην της παραγράφου 1 τρίτο εδάφιο, η οποία δεν ισχύει για τα τέκνα προσφύγων.
2. Τα κράτη μέλη μπορούν να επιτρέπουν την οικογενειακή επανένωση με άλλα μέλη της οικογένειας μη αναφερόμενα στο άρθρο 4, εφόσον για τη συντήρησή τους υπεύθυνος είναι ο πρόσφυγας.
3. Αν ο πρόσφυγας είναι μη συνοδευόμενος ανήλικος, τα κράτη μέλη:
  - (α) επιτρέπουν την είσοδο και τη διαμονή, για λόγους οικογενειακής επανένωσης, των εξ αίματος πρώτου βαθμού ανιόντων του, χωρίς να εφαρμόζουν τους οριζόμενους από το άρθρο

4 παράγραφος 2 στοιχείο α) όρους,

- β) μπορούν να επιτρέπουν την είσοδο και τη διαμονή, για λόγους οικογενειακής επανένωσης, του νόμιμου επιτρόπου του/της ή άλλου μέλους της οικογένειας, εφόσον ο πρόσφυγας δεν έχει εξ αίματος ανιόντες ή αυτοί δεν μπορούν να εντοπισθούν.

Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου (ΚΕΣΑ):

Οδηγία 2011/95/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13ης Δεκεμβρίου 2011 σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας

Άρθρο 2, στοιχείο ι'

(j) «μέλη της οικογένειας», εφόσον η οικογένεια υπήρχε ήδη στη χώρα καταγωγής, τα ακόλουθα μέλη της οικογένειας του δικαιούχου διεθνούς προστασίας τα οποία ευρίσκονται στο ίδιο κράτος μέλος σε σχέση με την αίτηση παροχής διεθνούς προστασίας:

- ο (η) σύζυγος του δικαιούχου διεθνούς προστασίας ή ο (η) σύντροφος που διατηρεί σταθερή σχέση με το εν λόγω πρόσωπο σε ελεύθερη ένωση, υπό την προϋπόθεση ότι το δίκαιο ή η πρακτική του οικείου κράτους μέλους αντιμετωπίζει τα άγαμα ζεύγη κατά τρόπο παρόμοιο με τον ισχύοντα για τα έγγαμα ζεύγη βάσει του δικαίου περί υπηκόων τρίτων χωρών,
- τα ανήλικα τέκνα των ζευγών της πρώτης περίπτωσης ή του δικαιούχου διεθνούς προστασίας, υπό την προϋπόθεση ότι είναι άγαμα, ανεξαρτήτως αν γεννήθηκαν εντός ή εκτός γάμου ή αν είναι υιοθετημένα, όπως ορίζεται από την εθνική νομοθεσία,
- ο πατέρας, η μητέρα ή άλλος ενήλικος υπεύθυνος για τον δικαιούχο διεθνούς προστασίας βάσει νόμου ή της πρακτικής του οικείου κράτους μέλους, αν ο εν λόγω δικαιούχος είναι ανήλικος και άγαμος

Κανονισμός Δουβλίνο ΙΙΙ, Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 604/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, για τη θέσπιση των κριτηρίων και μηχανισμών για τον προσδιορισμό του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης διεθνούς προστασίας που υποβάλλεται σε κράτος μέλος από υπήκοο τρίτης χώρας ή από απάτριδα (αναδιτύπωση)

Άρθρο 2, στοιχείο ζ'

(ζ) «μέλη της οικογένειας»: εφόσον η οικογένεια ήδη υπήρχε στη χώρα καταγωγής, τα ακόλουθα μέλη της οικογένειας του αιτούντος τα οποία είναι παρόντα στο έδαφος των κρατών μελών:

- ο ή η σύζυγος του αιτούντος ή ο σύντροφος ή η σύντροφός του που διατηρεί σταθερή σχέση με το εν λόγω πρόσωπο σε ελεύθερη ένωση, υπό την προϋπόθεση ότι το δίκαιο ή η πρακτική του οικείου κράτους μέλους αντιμετωπίζει τα άγαμα ζεύγη κατά τρόπο παρόμοιο με τον ισχύοντα για τα έγγαμα ζεύγη βάσει του δικαίου περί υπηκόων τρίτων χωρών,
- τα ανήλικα τέκνα των ζευγών της πρώτης περίπτωσης ή του αιτούντος, υπό την προϋπόθεση ότι είναι άγαμα, ανεξαρτήτως αν γεννήθηκαν εντός ή εκτός γάμου ή αν είναι υιοθετημένα, όπως ορίζεται από το εθνικό δίκαιο,
- όταν ο αιτών είναι ανήλικος και άγαμος, ο πατέρας, η μητέρα ή άλλος ενήλικος υπεύθυνος για τον αιτούντα, είτε βάσει νόμου είτε βάσει της πρακτικής του κράτους μέλους στο οποίο ευρίσκεται ο ενήλικος,
- όταν ο δικαιούχος διεθνούς προστασίας είναι ανήλικος και άγαμος, ο πατέρας, η μητέρα ή άλλος ενήλικος υπεύθυνος για τον αιτούντα, είτε βάσει νόμου είτε βάσει της πρακτικής του κράτους μέλους στο οποίο ευρίσκεται ο δικαιούχος,

III. Δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης

Τα Κράτη έχουν θετικές υποχρεώσεις που υπαγορεύουν την αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματός των μεταναστών στον σεβασμό της οικογενειακής ζωής. Το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού πρέπει

να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη από κάθε δικαστική και διοικητική αρχή σε οποιαδήποτε απόφαση σχετίζεται με το δικαίωμα του παιδιού στον σεβασμό της οικογενειακής τους ζωής. Αυτή η υποχρέωση τυγχάνει επίσης εφαρμογής όταν ένας ενήλικας είναι το υποκείμενο μιας υπόθεσης που ενδεχομένως άπτεται του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού.

Άλλες βασικές αρχές περιλαμβάνουν για την οικογενειακή επανένωση των παιδιών περιλαμβάνουν την υποχρέωση μη διάκρισης, το δικαίωμα ακρόασης, το δικαίωμα ορισμού επιτρόπου, της εκπροσώπησης από δικηγόρο, τα οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα και την ανάγκη για εξατομικευμένες αξιολογήσεις και χειρισμό της κάθε περίπτωσης.³

Αναφορικά με την αίτηση για άδεια εσόδου σε μια χώρα για τους σκοπούς της οικογενειακής επανένωσης, το άρθρο 10, παρ. 1 της [Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού](#) (βλ. ανωτέρω) περιγράφει αναλυτικά τις υποχρεώσεις του κράτους. Τα Κράτη πρέπει πάντα να σέβονται την αρχή της αναλογικότητας, την αρχή του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού και την αρχή της μη διάκρισης.

Καθορίζοντας την αναλογικότητα, το ΕΔΔΑ λαμβάνει υπόψη εάν υπάρχουν δυσυμπέρβλητα εμπόδια για την άσκηση του δικαιώματος υπό το Άρθρο 8 στη χώρα καταγωγής του προσφεύγοντα ή των μελών της οικογένειάς του. Η Ευρωπαϊκή Οδηγία για την Οικογενειακή Επανένωση κάνει ένα βήμα παραπέρα, απαιτώντας από τα Κράτη Μέλη, κατά την απόφαση επί αιτήσεων οικογενειακής επανένωσης, να λαμβάνουν υπόψη παράγοντες όπως τη φύση και τη σταθερότητα των οικογενειακών δεσμών ενός ατόμου, τη διάρκεια της παραμονής στο κράτος υποδοχής, και την ύπαρξη οικογένειας, πολιτιστικών και κοινωνικών δεσμών στη χώρα καταγωγής.⁴

Ένας αριθμός διεθνών οργάνων υπογραμμίζουν τη σημασία της οικογενειακής επανένωσης και προτρέπουν τα Κράτη να διασφαλίζουν την οικογενειακή επανένωση προκειμένου να εκπληρώσουν το δικαίωμα στην οικογενειακή ζωή.

Διεθνές δίκαιο

Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Στην υπόθεση Ngambi και Nébol κατά Γαλλίας, η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων επιβεβαίωσε ότι το άρθρο 23 του ΔΣΑΠΔ σχετικά με την προστασία της οικογένειας περιλαμβάνει το ενδιαφέρον για την οικογενειακή επανένωση.

Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (HRC), Ngambi και Nébol κατά Γαλλίας (2004)

6.4 Το άρθρο 23 του Συμφώνου εγγυάται την προστασία της οικογενειακής ζωής, συμπεριλαμβανομένου του ενδιαφέροντος για την οικογενειακή επανένωση. Η Επιτροπή υπενθυμίζει ότι ο όρος «οικογένεια», για τους σκοπούς του Συμφώνου, πρέπει να κατανοηθεί ευρέως, ώστε να περιλαμβάνει όλους εκείνους που αποτελούν μια οικογένεια όπως γίνεται κατανοητός στην οικεία κοινωνία.

Η Επιτροπή διευκρίνισε περαιτέρω ότι «δεν μπορεί να αναμένεται από έναν πρόσφυγα να επιστρέψει στη χώρα προέλευσής του για να απολαύσει το δικαίωμα στην οικογενειακή ζωή» ([El Dernawi κατά Λιβύης](#)), καθώς επίσης δεν μπορεί να αναμένεται από ένα ζευγάρι να ζει σε διαφορετικές χώρες χωρίς επιλογή να ζήσουν κάπου ως ζευγάρι ([Gonzalez κατά Γουϊάνας](#)).

Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες

Η Τελική Πράξη της Διάσκεψης Πληρεξουσιών, η οποία υιοθέτησε τη Σύμβαση της Γενεύης για τους πρόσφυγες, επιβεβαίωσε ότι: «η ενότητα της οικογένειας, της φυσικής και θεμελιώδους ομάδας της κοινωνίας, είναι ουσιαστικό δικαίωμα του πρόσφυγα».

Κατευθυντήριες Οδηγίες για τη διεθνή προστασία υπ' αριθ. 8: Αιτήματα Ασύλου Παιδιών σύμφωνα με τα άρθρα 1 (Α) 2 και 1 (ΣΤ) της Σύμβασης του 1951 ή / και του Πρωτοκόλλου του 1967 σχετικά με το καθεστώς των προσφύγων, UNHCR, UN Doc. HCR / GIP / 09/08, 22 Δεκεμβρίου 2009

Για τα ασυνόδευτα και χωρισμένα παιδιά αιτούντες παιδιά, πρέπει να καταβλακονται προσπάθειες το συντομότερο δυνατό για να ξεκινήσει η ανίχνευση και η οικογενειακή επανένωση με γονείς ή άλλα μέλη της οικογένειας. Ωστόσο, σε αυτήν την προτεραιότητα υπάρχουν εξαιρέσεις όπου τους γονείς ή άλλα μέλη της οικογένειας σε κίνδυνο, ότι το παιδί έχει υποστεί κακοποίηση ή παραμέλη-

³ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Εγχειρίδια κατάρτισης V Δικαιώματα Παιδιών, κεφάλαια II-III και Εγχειρίδιο III για τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα.

⁴ Οδηγία Οικογενειακής Επανένωσης, Άρθρο 17..

ση ή / και όπου οι γονείς ή τα μέλη της οικογένειας μπορούν εμπλέκονται ή έχουν εμπλακεί στη δίωξή του.

ΥΑ ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, Συμπέρασμα της Εκτελεστικής Επιτροπής υπ' αριθ. 107(LVIII) σχετικά με τα Παιδιά σε Κίνδυνο Παράγραφος

Παράγραφος (h)(iii)

[Θα πρέπει να] διευκολύνεται η απόλαυση από τα παιδιά της οικογενειακής ενότητας μέσω της θέσπισης διαδικασιών για την αποτροπή του χωρισμού και σε ότι αφορά τα ασυνόδευτα και χωρισμένα παιδιά, να διευκολύνεται η ανίχνευση και η οικογενειακή επανένωση με τα μέλη της οικογένειάς τους σύμφωνα με τα συμφέροντα του αντίστοιχου παιδιού, με σεβασμό της εθνικής νομοθεσίας των αντίστοιχων Κρατών.

ΥΑ ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, Συμπέρασμα της Εκτελεστικής Επιτροπής υπ' αριθ. 15 (XXX) σχετικά με τους Πρόσφυγες χωρίς χώρα ασύλου, 1979

Παράγραφος (e)

Για λόγους οικογενειακής επανένωσης και για ανθρωπιστικούς λόγους, τα κράτη θα πρέπει να διευκολύνουν την είσοδο στην επικράτειά τους τουλάχιστον του/της συζύγου και των ανηλίκων ή εξαρτώμενων τέκνων οποιουδήποτε ατόμου στο οποίο έχει χορηγηθεί προσωρινό καταφύγιο ή διαρκές άσυλο

ΥΑ ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, Συμπέρασμα της Εκτελεστικής Επιτροπής υπ' αριθ. 24 (XX-XII) για την Οικογενειακή Επανένωση (1981)

Παράγραφος 8

Προκειμένου να προωθηθεί η ταχεία ένταξη των οικογενειών προσφύγων στη χώρα εγκατάστασης, τα στενών μελών της οικογένειας που επανενώνονται θα πρέπει κατ' αρχήν να έχουν το ίδιο νομικό καθεστώς και διευκολύνσεις με τον αρχηγό της οικογένειας που έχει επίσημα αναγνωριστεί ως πρόσφυγας.

Γενική συνέλευση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών

Η Διακήρυξη της Νέας Υόρκης για τους Πρόσφυγες και τους Μετανάστες, η οποία υιοθετήθηκε ομόφωνα από όλα τα Κράτη Μέλη των ΗΕ, αντανακλά την πρώτη διεθνή έκφραση πολιτικής βούλησης περί εγκαθίδρυσης μιας περιεκτικής προσέγγισης ως προς τη μετανάστευση και διευκόλυνε τη διεθνή συνεργασία. Παρότι οι πολιτικές δεσμεύσεις της Διακήρυξης δεν είναι νομικά δεσμευτικές, έθεσε σε κίνηση για περαιτέρω ενέργειες προς την κατεύθυνση της ανάπτυξης του Παγκοσμίου Συμφώνου για τη μετανάστευση, το οποίο αποτελεί αντικείμενο διακυβερνητικών διαπραγματεύσεων.

Διακήρυξη της Νέας Υόρκης για τους πρόσφυγες και τους μετανάστες, Απόφαση της Γενικής Συνέλευση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών 71/1, 19 Σεπτεμβρίου 2016

57. Θα εξετάσουμε το ενδεχόμενο διευκόλυνσης ευκαιριών για ασφαλή, ομαλή και νόμιμη μετανάστευση, συμπεριλαμβανομένων, κατά περίπτωση, της δημιουργίας θέσεων εργασίας, της κινητικότητας εργασίας σε όλα τα επίπεδα δεξιοτήτων, της κυκλικής μετανάστευσης, της οικογενειακής επανένωσης και των ευκαιριών που σχετίζονται με την εκπαίδευση. Θα δώσουμε ιδιαίτερη προσοχή στην εφαρμογή ελάχιστων προτύπων εργασίας για τους μετανάστες εργαζομένους ανεξάρτητα από το καθεστώς τους, καθώς και στις προσλήψεις και άλλες δαπάνες που σχετίζονται με τη μετανάστευση, τις ροές εμβασμάτων, τις μεταφορές δεξιοτήτων και γνώσεων και τη δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης για τους νέους.

(...) 79. Θα εξετάσουμε την επέκταση των υπαρχόντων προγραμμάτων ανθρωπιστικής εισδοχής μεταναστών, πιθανά προγράμματα προσωρινής εκκένωσης, συμπεριλαμβανομένης της εκκένωσης για ιατρικούς λόγους, ευέλικτες ρυθμίσεις για την οικογενειακή επανένωση, ιδιωτική χορηγία για μεμονωμένους πρόσφυγες και ευκαιρίες εργασιακής κινητικότητας για πρόσφυγες, μεταξύ άλλων διαμέσου ιδιωτικών τομεακών συνεργασιών και για την εκπαίδευση, όπως υποτροφίες και φοιτητικές βίζες. υπάρχουν πληροφορίες που υποδηλώνουν ότι η ανίχνευση ή η επανένωση θα μπορούσε να θέσει

164 Κράτη Μέλη⁵ έχουν περαιτέρω αποδεχθεί το Οικουμενικό Σύμφωνο και δεσμεύτηκαν σε συγκεκριμένα μέτρα:

ΟΗΕ Οικουμενικό Σύμφωνο για Ασφαλή, Ομαλή και Τακτική Μετανάστευση, A/CONF.231/3, 30 July 2018

21. (i) Διευκόλυνση της πρόσβασης σε διαδικασίες οικογενειακής επανένωσης για μετανάστες σε όλα τα επίπεδα δεξιοτήτων μέσω κατάλληλων μέτρων που προωθούν την υλοποίηση του δικαιώματος στην οικογενειακή ζωή και το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, συμπεριλαμβανομένης της επανεξέτασης και της αναθεώρησης των εφαρμοστέων απαιτήσεων, όπως εισόδημα, γλωσσική επάρκεια, διάρκεια παραμονής, άδεια εργασίας και πρόσβαση στην κοινωνική ασφάλιση και υπηρεσίες,

Στην [Σύσταση Νο. R \(99\) 23](#) της 15 Δεκεμβρίου 1999, η **Επιτροπή των Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης** συνέστησε οι αιτήσεις να αντιμετωπίζονται «με θετικό πνεύμα, ανθρωπισμό και ταχύτητα» και αναφέρει ότι «στις περιπτώσεις κατά τις οποίες απορρίπτονται αιτήσεις για οικογενειακή επανένωση από τα εν λόγω πρόσωπα, πρέπει να παρέχεται ανεξάρτητη και αμερόληπτη αναθεώρηση τέτοιων αποφάσεων».⁶

Άρθρο 8 ΕΣΔΑ

Το κράτος προορισμού ενός μετανάστη υπέχει θετική υποχρέωση να διευκολύνει την οικογενειακή επανένωση στην επικράτεια του όπου υφίσταται ανυπέρβλητο αντικειμενικό εμπόδιο το οποίο εμποδίζει τον μετανάστη που βρίσκεται ήδη στη δικαιοδοσία του εν λόγω κράτους να ασκήσει τα δικαιώματά του για οικογενειακή ζωή σε οποιοδήποτε άλλο μέρος.

Sen κατά Ολλανδίας, ΕΔΔΑ, παρ. 40-44.

Στην παρούσα υπόθεση το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έκρινε ότι υπήρχε ένα «ανυπέρβλητο εμπόδιο» στην άσκηση του δικαιώματος της οικογενειακής ζωής εκτός της χώρας διαμονής επειδή η μητέρα που είχε αιτηθεί την οικογενειακή επανένωση με το παιδί της που είχε παραμείνει στη χώρα καταγωγής, είχε και δεύτερο παιδί στη χώρα προορισμού, το οποίο είχε μεγαλώσει εκεί. Στην υπό κρίση υπόθεση, το Δικαστήριο έκρινε ότι η επανένωση στη χώρα προορισμού θα ήταν η καταλληλότερη λύση για την εξέλιξη της οικογενειακής ζωής, λαμβάνοντας υπόψη τα προβλήματα που θα προκαλούσε στο δεύτερο παιδί η επανεγκατάσταση ολόκληρης της οικογένειας στη χώρα καταγωγής.

Οι προϋποθέσεις για την οικογενειακή επανένωση που επιβάλλει ένα κράτος πρέπει να είναι εύλογες και δεν πρέπει να παραβιάζουν το δικαίωμα για σεβασμό της οικογενειακής ζωής. Το Δικαστήριο δεν θεώρησε αδικαιολόγητη την απαίτηση σύμφωνα με την οποία μια ενήλικας που αιτήθηκε την οικογενειακή επανένωση με τα παιδιά της στη χώρα καταγωγής τους «πρέπει να αποδείξει ότι διαθέτει επαρκές και σταθερό εισόδημα, που δεν συνίσταται σε επιδόματα πρόνοιας, ώστε να καλύπτει τα βασικά έξοδα διαβίωσης των μελών της οικογένειας για τα οποία υποβάλλεται η αίτηση επανένωσης». (*Haydarie και λοιποί κατά Ολλανδίας*, απόφαση επί παραδεκτού 8876/04, ΕΔΔΑ). Επιπλέον, η διαδικασία οικογενειακής επανένωσης πρέπει να είναι ευέλικτη, αποτελεσματική και ταχεία (*Tanda-Muzinga κατά Γαλλίας*).

Ένας κανόνας ή πρακτική για την οικογενειακή επανένωση που εισάγει διακρίσεις λόγω φύλου παραβιάζει την απαγόρευση των διακρίσεων σε σχέση με το δικαίωμα στην οικογενειακή ζωή. (*Abdulaziz, Cabales και Balkandali κατά Ηνωμένου Βασιλείου, ΕΔΔΑ, σκέψεις 74-83*).

Tanda-Muzinga κατά Γαλλίας, ΕΔΔΑ, 10 Οκτωβρίου 2014

82. Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω, και παρά το περιθώριο εκτίμησης που αφήνεται στο εναγόμενο Κράτος στον τομέα αυτό, το Δικαστήριο θεωρεί ότι οι εθνικές αρχές δεν έλαβαν δεόντως υπόψη τη ειδική κατάσταση του αιτούντος και καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η διαδικασία λήψης απόφασης δεν παρέσχε τις εγγυήσεις ευελιξίας, ταχύτητας και αποτελεσματικότητας που απαιτούνται ώστε να διασφαλίζεται το δικαίωμά του σεβασμού της οικογενειακής ζωής σύμφωνα με το Άρθρο 8 της Σύμβασης. Κατά συνέπεια, το Κράτος δεν κατάφερε να επιτύχει μια δίκαιη ισορροπία μεταξύ των συμφερόντων του αιτούντος αφενός και του δικού του συμφέροντος για τον έλεγχο της μετανάστευσης αφετέρου.

Κατά την εξέταση για το κατά πόσο ένα κράτος έχει εκπληρώσει τη θετική του υποχρέωση δυνάμει του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ αναφορικά με την οικογενειακή επανένωση ενός γονέα μετανάστη με το παιδί του που βρίσκεται εκτός της χώρας, το ΕΔΔΑ θα λάβει υπόψη του την ηλικία του ενδιαφερόμενου παιδιού, την κατάσταση του στη χώρα καταγωγής και τον βαθμό εξάρτησής του από τους γονείς του.

⁶ Επιτροπή των Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, Σύσταση Αρ. R (99) 23, παρ. 4

Τυquabo-Tekle και λοιποί κατά Ολλανδίας, ΕΔΔΑ, απόφαση της 1ης Δεκεμβρίου 2005

50. Στην υπό κρίση υπόθεση, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι οι προσφεύγοντες δεν έχουν ισχυρίσει ότι η Mehret, η οποία αδιαμφισβήτητα διατηρεί ισχυρούς πολιτιστικούς και γλωσσικούς δεσμούς με την Ερυθραία, δεν μπορεί πλέον να βρίσκεται υπό την επιμέλεια των συγγενών της που τη φροντίζουν από τότε που έφυγε η μητέρα της. Ωστόσο, ισχυρίζονται ότι η ηλικία της Mehret, αντί να την καταστήσει λιγότερο εξαρτώμενη από τη μητέρα της, κατέστησε πιο ισχυρή την ανάγκη να της επιτραπεί να ενωθεί με την οικογένειά της στην Ολλανδία. Αυτό ίσχυε γιατί, σύμφωνα με τα έθιμα της Ερυθραίας, η γιαγιά της Mehret την ανάγκασε να σταματήσει το σχολείο, και επίσης η Mehret είχε φτάσει σε μια ηλικία στην οποία θα μπορούσε να παντρευτεί (...). Αν και η κ. Tyquabo-Tekle διαφωνούσε με τις επιλογές που έγιναν για τη Mehret, δεν ήταν σε θέση να πράξει οτιδήποτε για αυτές για όσο διάστημα ζούσε η κόρη της στην Ερυθραία. Το Δικαστήριο συμφωνεί με την Κυβέρνηση ότι τα επιχειρήματα των προσφευγόντων στο πλαίσιο αυτό, δεν επιτρέπουν από μόνα τους, να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι το κράτος έχει θετική υποχρέωση να επιτρέψει στη Mehret να διαμείνει στην Ολλανδία. Ακόμα και έτσι, και λαμβανομένου υπόψη ότι ήταν ανήλικη, το Δικαστήριο αποδέχεται υπό τις συγκεκριμένες περιστάσεις της υπό κρίση υπόθεσης ότι η ηλικία της Mehret κατά τον χρόνο υποβολής της αίτησης για οικογενειακή επανένωση δεν συνιστά στοιχείο για το οποίο πρέπει να αξιολογηθεί διαφορετικά σε σχέση με την υπόθεση Şen.

52. Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω, το Δικαστήριο κρίνει ότι το καθού η προσφυγή κράτος απέτυχε να σταθμίσει τα συμφέροντα των προσφευγόντων με το δικό του συμφέρον για τον έλεγχο της μετανάστευσης. Ως εκ τούτου, υπάρχει παραβίαση του άρθρου 8 της Σύμβασης.

Mubilanzila Mayeka και Kaniki Mitunga κατά Βελγίου, ΕΔΔΑ, απόφαση της 12ης Οκτωβρίου 2006

Στην υπό κρίση υπόθεση, το Δικαστήριο εξετάζει τις υποχρεώσεις του Βελγίου σχετικά με την οικογενειακή επανένωση ενός ασυνόδευτου κοριτσιού κάτω των 18 ετών που ζούσε εκεί (στο Βέλγιο) με τη μητέρα της που βρισκόταν στον Καναδά.

(Εφαρμογή άρθρου 3 ΕΣΔΑ):

58. Το Δικαστήριο εκτιμά ότι τα μέτρα που λήφθηκαν από τις βελγικές αρχές, δηλαδή της ενημέρωσης [της μητέρας] για την κατάσταση της, της παροχής αριθμού τηλεφώνου σε αυτήν για να μπορεί να επικοινωνεί με την κόρη της, του διορισμού δικηγόρου για να βοηθήσει την κόρη της και της επικοινωνίας με τις καναδικές αρχές και τη βελγική πρεσβεία στην Κινσάσα, ήταν εξαιρετικά ανεπαρκή στο πλαίσιο της υποχρέωσης του βελγικού κράτους να παρέχει φροντίδα στην κόρη. Επιπλέον, το κράτος είχε στη διάθεσή του μια σειρά από μέσα [...].

(Εφαρμογή άρθρου 8 ΕΣΔΑ):

82. ...] Το Δικαστήριο επισημαίνει περαιτέρω ότι, αντί να συνδράμουν στην επανένωσή της με τη μητέρα της, στην πραγματικότητα οι αρχές την παρεμπόδισαν. Έχοντας ενημερωθεί από την αρχή ότι [η μητέρα] ήταν στον Καναδά, οι βελγικές αρχές έπρεπε να υποβάλουν λεπτομερή αιτήματα προς τους Καναδούς ομολόγους τους, προκειμένου να αποσαφηνίσουν την κατάσταση της μητέρας και να δρομολογήσουν την επανένωση μητέρας και κόρης. Το Δικαστήριο εκτιμά ότι η εν λόγω υποχρέωση κατέστη πιο επιτακτική από τις 16 Οκτωβρίου 2002 εφεξής, επειδή κατά την ημερομηνία αυτή οι βελγικές αρχές έλαβαν το φαξ από την Υ.Α. του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες τα στοιχεία του οποίου περιείχαν αντίθετες πληροφορίες σε σχέση με αυτές που κατείχαν στο παρελθόν.

85. Τελικώς, δεδομένου ότι [η κόρη] ήταν ένα ασυνόδευτο ανήλικο παιδί, το βελγικό κράτος είχε την υποχρέωση να διευκολύνει την επανένωση της οικογένειάς [...].

Mengesha Kimfe κατά Ελβετίας, ΕΔΔΑ, απόφαση της 29ης Ιουλίου 2010

Στην υπόθεση αυτή, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έκρινε ότι ένα ελβετικό πρόγραμμα χορήγησης ασύλου που όριζε στους πρόσφυγες υποχρεωτική διαμονή σε συγκεκριμένο καντόνι (περιφέρεια) της χώρας, καθιστώντας έτσι πολύ δύσκολη τη διατήρηση των οικογενειακών δεσμών μεταξύ δύο προσφύγων, παραβίασε το δικαίωμα τους στην οικογενειακή ζωή δυνάμει του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ. Η επιθυμία για δίκαιη κατανομή των προσφύγων εντός της χώρας για οικονομικούς λόγους δεν υπερσχύει νομίμως του δικαιώματος των προσφύγων στην οικογενειακή ζωή.

El Ghatet κατά Ελβετίας, ΕΔΔΑ, 8 Νοεμβρίου 2016

46. (...) Αν και το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού δεν μπορεί να είναι «ατού» που απαιτεί την είσοδο σε ένα Συμβαλλόμενο Κράτος όλων των παιδιών που θα ζούσαν καλύτερα εκεί (...), τα εθνικά δικαστήρια πρέπει να θέτουν το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού στο επίκεντρο των εκτιμήσεών τους και να αποδίδουν κρίσιμο βάρος σε αυτό (...).
47. (...) Σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας, δεν εναπόκειται στο Δικαστήριο να αντικαθιστά τις αρμόδιες αρχές για τον καθορισμό του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού, αλλά να εξακριβώνει εάν τα εθνικά δικαστήρια εξασφάλισαν τις εγγυήσεις που προβλέπονται στο Άρθρο 8 της Σύμβασης, λαμβάνοντας ιδιαίτερος υπόψη τα συμφέροντα του παιδιού, τα οποία πρέπει να αντικατοπτρίζονται επαρκώς στη συλλογιστική των εθνικών δικαστηρίων (...). Τα εθνικά δικαστήρια πρέπει να προβάλλουν συγκεκριμένες αιτιάσεις υπό το φως των περιστάσεων της υπόθεσης, κυρίως ώστε να επιτρέπουν στο Δικαστήριο να ασκήσει την Ευρωπαϊκή εποπτεία που του έχει ανατεθεί (...). Όταν η αιτιολογία των εθνικών αποφάσεων είναι ανεπαρκής, με απύσχα οποιαδήποτε πραγματική εξισορρόπηση του εν λόγω συμφέροντος, αυτό είναι αντίθετο προς τις απαιτήσεις του Άρθρου 8 της Σύμβασης (...).

Αναφορικά με τη μετανάστευση, το άρθρο 8 δεν θεωρείται ότι επιβάλλει σε ένα κράτος τη γενική υποχρέωση σεβασμού της επιλογής των έγγαμων ζευγαριών σχετικά με τη χώρα της κοινής τους διαμονής.

Gül κατά Ελβετίας, ΕΔΔΑ, απόφαση της 19ης Φεβρουαρίου 1996

38. Το Δικαστήριο επενθυμίζει ότι ο βασικός σκοπός του άρθρου 8 είναι να προστατεύει το άτομο έναντι οποιασδήποτε αυθαίρετης ενέργειας των κρατικών αρχών. Επιπλέον, υπάρχουν θετικές υποχρεώσεις εγγενείς στο πλαίσιο του ουσιαστικού «σεβασμού» της οικογενειακής ζωής. Ωστόσο, τα όρια μεταξύ των θετικών και αρνητικών υποχρεώσεων του κράτους δυνάμει της συγκεκριμένης διάταξης (άρθρου 8) δεν περιλαμβάνουν ακριβή ορισμό. Οι ισχύουσες αρχές, ωστόσο, είναι παρόμοιες. Πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή και στα δύο πλαίσια αναφορικά με την ισορροπία που πρέπει να επιτευχθεί μεταξύ των αντικρουόμενων συμφερόντων του ατόμου και της κοινότητας ως συνόλου. Και στα δύο πλαίσια το κράτος διαθέτει ένα συγκεκριμένο περιθώριο εκτίμησης (...). Η παρούσα υπόθεση αφορά όχι μόνο την οικογενειακή ζωή, αλλά και τη μετανάστευση, και ο βαθμός της υποχρέωσης ενός κράτους να επιτρέψει την είσοδο στην επικράτειά της συγγενών εγκατεστημένων μεταναστών θα διαφέρει ανάλογα με τις συγκεκριμένες περιστάσεις που αφορούν τα εμπλεκόμενα άτομα και το γενικό συμφέρον. Ως ζήτημα του ισχύοντος διεθνούς δικαίου και με την επιφύλαξη των υποχρεώσεων του δυνάμει της Σύμβασης, το κράτος έχει το δικαίωμα να ελέγχει την είσοδο μη υπηκόων του στην επικράτειά του (...). Επίσης, αναφορικά με τη μετανάστευση, το άρθρο 8 δεν θεωρείται ότι επιβάλλει σε ένα κράτος τη γενική υποχρέωση του σεβασμού της επιλογής των έγγαμων ζευγαριών σχετικά με τη χώρα της κοινής διαμονής τους και της χορήγησης άδειας για οικογενειακή επανένωση εντός της επικράτειάς της. Για τον καθορισμό του πεδίου εφαρμογής των υποχρεώσεων του κράτους, πρέπει να εξετάζονται τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης (...).
39. Κατά συνέπεια, στην υπό κρίση υπόθεση, εναπόκειται στο Δικαστήριο να αποφασίσει κατά πόσο ισχύει ότι η μετακόμιση του Ersin στην Ελβετία είναι ο μόνος τρόπος για τον κο Güll να απολαύσει το δικαίωμα στην οικογενειακή ζωή με τον υιό του.
42. Λαμβάνοντας υπόψη το χρονικό διάστημα που έχουν ζήσει ο κος και η κα Gül στην Ελβετία δεν θα ήταν εύκολο, ομολογουμένως, να επιστρέψουν στην Τουρκία, αλλά δεν υπάρχουν, στην πραγματικότητα, εμπόδια που να τους αποτρέπουν από τη δημιουργία οικογενειακής ζωής στην Τουρκία. Η δυνατότητα αυτή καθίσταται ακόμη πιο εφικτή επειδή ο Ersin ζει όλη του τη ζωή εκεί και, επομένως, έχει μεγαλώσει μέσα στο πολιτιστικό και γλωσσικό περιβάλλον της χώρας του. Στο σημείο αυτό, γίνεται μνεία ότι τα πραγματικά περιστατικά δεν είναι ίδια με αυτά στην υπόθεση Berrehab, όπου η κόρη ενός προσφεύγοντα από το Μαρόκο είχε γεννηθεί στην Ολλανδία και έζησε όλη της τη ζωή εκεί (βλ. προμνημονευθείσα απόφαση για την υπόθεση Berrehab, σκέψη 8, σκέψη 7).
43. Λαμβάνοντας υπόψη όλα αυτά τα ζητήματα, και αν και το Δικαστήριο αναγνωρίζει ότι η κατάσταση της οικογένειας Gül είναι πολύ δύσκολη από ανθρωπιστικής απόψεως, κρίνει ότι η Ελβετία δεν παρέβη τις υποχρεώσεις που απορρέουν δυνάμει του άρθρου 8, παρ. 1 και, ως εκ τούτου, δεν υπάρχει καμιά προσβολή του δικαιώματος του προσφεύγοντα στην οικογενειακή ζωή κατά την έννοια του εν λόγω άρθρου.

Οι κανόνες της οικογενειακής επανένωσης πρέπει να εφαρμόζονται **χωρίς διακρίσεις**. Στην υπόθεση *Biao κατά Δανίας*, η Δανία παρέβη τα Άρθρα 8 και 14 της Σύμβασης θεσπίζοντας διαφορετικούς κανόνες οικογενειακής επανένωσης για άτομα με Δανέζικη ιθαγένεια κάτω και άνω των 28 ετών. Στην πράξη, αυτός ο κανόνας επηρέαζε μόνο πολίτες μη Δανέζικης καταγωγής, οι οποίοι αντιμετώπιζαν

έμμεσες διακρίσεις λόγω εθνικότητας και το Κράτος δεν παρέσχε οποιαδήποτε εύλογη δικαιολογία για αυτήν τη διαφορετική μεταχείριση.

Βίαιο κατά Δανίας, ΕΔΔΑ, 24 Μαΐου 2016.

138. Συμπερασματικά, λαμβάνοντας υπόψη το πολύ στενό περιθώριο εκτίμησης στην παρούσα υπόθεση, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η κυβέρνηση δεν απέδειξε ότι υπήρχαν επιτακτικοί ή ειδικού βάρους λόγοι που δεν σχετίζονται με την εθνική καταγωγή οι οποίοι να δικαιολογούν το έμμεσο αποτέλεσμα διάκρισης του κανόνα των 28 ετών. Ο κανόνας αυτός ευνοεί τους Δανούς υπηκόους Δανέζικης εθνικότητας καταγωγής και θέτει σε μειονεκτική θέση ή έχει δυσανάλογα επιζήμια επίδραση σε άτομα που απέκτησαν Δανέζικη υπηκοότητα αργότερα στη ζωή τους και τα οποία δεν ήταν Δανέζικης εθνικότητας καταγωγής.

139. Συνεπώς, υπήρξε παραβίαση του Άρθρου 14 της Σύμβασης σε συνδυασμό με το Άρθρο 8 στην παρούσα υπόθεση.

Η Επιτροπή Δικαιωμάτων του Παιδιού επιβεβαίωσε ότι η συμμόρφωση με την Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, απαιτεί τα χωρισμένα από την οικογένειά τους και ασυνόδευτα παιδιά δεν πρέπει να υφίστανται διακρίσεις βάσει του καθεστώτος μετανάστη.⁷

CRC, Γενικό Σχόλιο Αρ. 6 για τη μεταχείριση ασυνόδευτων και χωρισμένων από την οικογένειά τους παιδιών έξω από τη χώρα προέλευσής τους, UN Doc. CRC/GC/2005/6, 1 Σεπτεμβρίου 2005.

β) Μη-διάκριση (άρθρο 2)

18. Η αρχή της μη διάκρισης, σε όλες τις πτυχές της, ισχύει για όλες τις περιπτώσεις με χωρισμένα από την οικογένειά τους και ασυνόδευτα παιδιά. Ειδικότερα, απαγορεύει οποιαδήποτε διάκριση βάσει του καθεστώτος του παιδιού ως ασυνόδευτου ή χωρισμένου από την οικογένειά του ή ως πρόσφυγα, αιτούντος άσυλο ή μετανάστη. Αυτή η αρχή, όταν κατανοείται σωστά, δεν αποτρέπει, αλλά μπορεί στην πράξη να απαιτεί, διαφοροποίηση βάσει διαφορετικών αναγκών προστασίας, όπως εκείνων που απορρέουν από την ηλικία ή/και το φύλο. Πρέπει επίσης να λαμβάνονται μέτρα για την αντιμετώπιση πιθανών λανθασμένων αντιλήψεων και στιγματισμού ασυνόδευτων ή χωρισμένων από την οικογένειά τους παιδιών εντός της κοινωνίας. Η αστυνόμευση ή άλλα μέτρα που αφορούν ασυνόδευτα ή χωρισμένα από την οικογένειά τους παιδιά σε σχέση με τη δημόσια τάξη επιτρέπονται μόνο όταν αυτά τα μέτρα βασίζονται στο νόμο, συνεπάγονται ατομική και όχι συλλογική εκτίμηση, συμμορφώνονται με την αρχή της αναλογικότητας και αντιπροσωπεύουν τη λιγότερο παρεμβατική επιλογή. Για να μην παραβιαστεί η απαγόρευση των διακρίσεων, τέτοια μέτρα δεν μπορεί, επομένως, να εφαρμόζονται ποτέ σε ομαδική ή συλλογική βάση.

Εξάρτηση

Σε πολλές χώρες η έκδοση άδειας παραμονής για κάποιον που εισέρχεται σε μια χώρα, για τους σκοπούς της οικογενειακής επανένωσης, προϋποθέτει είτε:

(α) την ύπαρξη και ισχύ της άδειας, είτε για λόγους εργασίας ή διεθνούς προστασίας, ενός κύριου κατόχου άδειας, συνήθως κάποιου που μετανάστευσε εκεί πρώτος, ή

(β) τη συγγένειά του με υπήκοο της χώρας.

Και στις δύο περιπτώσεις αυτό έχει ως αποτέλεσμα την εξάρτησή της από την ύπαρξη της σχέσης με το εν λόγω άτομο.

Τα διεθνή όργανα και οι μηχανισμοί για τα δικαιώματα του ανθρώπου έχουν αναγνωρίσει την ευαλωτότητα των γυναικών των οποίων οι άδειες παραμονής εξαρτώνται από την απασχόλησή τους ή τη σχέση τους με τον σύντροφό τους. Η Επιτροπή του ΟΗΕ για την εξάλειψη των διακρίσεων εις βάρος των γυναικών (ΕΕΔΚΓ/CEDAW) συνέστησε τη θέσπιση κανονισμών από τα κράτη που να επιτρέπουν σε μια εργαζόμενη μετανάστρια, η οποία έχει λάβει άδεια παραμονής με βάση τη χορηγία ενός εργοδότη ή του συζύγου της να συνεχίσει να διαμένει νόμιμα στη χώρα, εφόσον παραιτηθεί από την εργασία της ή εγκαταλείψει τον σύζυγό της λόγω κακοποιητικής συμπεριφοράς ή απολυθεί από την εργασία της μετά την υποβολή καταγγελιών για την εν λόγω κακοποιητική συμπεριφορά. Η Επιτροπή των Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης έχει συναφώς συστήσει την εξέταση χορήγησης από τα κράτη ανεξάρτητου δικαιώματος διαμονής σε μετανάστριες που είναι θύματα ενδοοικογενειακής βίας.

⁷ Για την αρχή μη διάκρισης βλέπε επίσης Ενότητα V Δικαιώματα του παιδιού, τμήμα II.1. Η αρχή της μη διάκρισης.

Επιτροπή του ΟΗΕ για την εξάλειψη των διακρίσεων εις βάρος των γυναικών, Γενική Σύσταση αριθ. 26 της ΕΕΔΚΓ σχετικά με τις εργαζόμενες μετανάστριες, έγγραφο CEDAW/C/2009/WP.1/R (2008)

26. (στ) Κανονισμοί για διαμονή χωρίς διακρίσεις: όταν οι άδειες διαμονής των εργαζόμενων μεταναστριών προϋποθέτουν τη χορηγία ενός εργοδότη ή του συζύγου, τα συμβαλλόμενα κράτη πρέπει να θεσπίσουν διατάξεις που αφορούν το ανεξάρτητο καθεστώς διαμονής. Οι κανονισμοί πρέπει να θεσπιστούν ώστε να επιτρέπουν τη νόμιμη παραμονή μιας γυναίκας που εγκαταλείπει τον εργοδότη της ή τον σύζυγό της λόγω κακοποιητικής συμπεριφοράς ή απολύεται λόγω της υποβολής καταγγελίας για την εν λόγω κακοποιητική συμπεριφορά (άρθρο 2, περ. στ')

Σύσταση Rec (2002)5 Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης προς τα κράτη μέλη για την προστασία των γυναικών από τη βία της 30 Απριλίου 2002, συνέστησε στα Κράτη:

24. ... συγκεκριμένα, να εξασφαλίσουν ότι όλες οι υπηρεσίες και τα ένδικα μέσα που υπάρχουν για τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας παρέχονται σε μετανάστριες κατόπιν αιτήματός τους.

59. ... να εξετάσουν, κατά περίπτωση, τη χορήγηση ανεξάρτητου δικαιώματος διαμονής σε μετανάστριες που είναι θύματα ενδοοικογενειακής βίας ώστε να μπορούν να εγκαταλείπουν τους βίαιους συζύγους χωρίς να πρέπει να φύγουν από τη χώρα υποδοχής..

Σύσταση Rec(2002)4 Επιτροπής Υπουργών προς τα κράτη μέλη για το νομικό καθεστώς των ατόμων που γίνονται δεκτά λόγω οικογενειακής επανένωσης, εγκεκριμένη από την Επιτροπή των Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης στις 26 Μαρτίου 2002 στην 790η συνεδρίαση των Αναπληρωτών Υπουργών

I. Αυτονομία του καθεστώτος διαμονής του μέλους της οικογένειας σε σχέση με αυτό του κύριου κατόχου του δικαιώματος.

1. Μετά από περίοδο τεσσάρων ετών νόμιμης διαμονής, τα ενήλικα μέλη της οικογένειας πρέπει να λαμβάνουν μια αυτόνομη άδεια διαμονής, ανεξάρτητη από αυτή του κύριου κατόχου.

2. Σε περίπτωση διαζυγίου, χωρισμού ή θανάτου του κύριου κατόχου, το μέλος της οικογένειας που είναι νόμιμος κάτοικος για τουλάχιστον ένα έτος μπορεί να υποβάλει αίτηση για αυτόνομη άδεια διαμονής. Τα κράτη μέλη θα εξετάσουν δεόντως τις εν λόγω αιτήσεις. Στις αποφάσεις τους, πρέπει να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού. .

Το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης σε περίπτωση που εμπλέκονται παιδιά

Οι ΕΔΠ και ΕΔΜΕ στο κοινό τους Γενικό Σχόλιο για παιδιά στο πλαίσιο της διεθνούς μετανάστευσης (Αρ. 4 και 23, βλ. κατωτέρω) τονίζουν ότι τα Κράτη πρέπει να διευκολύνουν τις διαδικασίες οικογενειακής επανένωσης προκειμένου να την ολοκληρώνουν με ταχείς ρυθμούς, σύμφωνα με το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού.⁸

Κοινό γενικό σχόλιο Αρ. 4 (2017) της Επιτροπής Προστασίας των Δικαιωμάτων όλων των Μεταναστών Εργαζομένων και των μελών των οικογενειών τους και Νο. 23 (2017) της Επιτροπής Δικαιωμάτων του Παιδιού σχετικά με τις υποχρεώσεις των Κρατών σε ότι αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα των παιδιών στο πλαίσιο της διεθνούς μετανάστευσης σε χώρες προέλευσης, διέλευσης, προορισμού και επιστροφής, 16 Νοεμβρίου 2017 Οικογενειακή επανένωση

32. Σύμφωνα με το άρθρο 10 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, τα Κράτη μέρη πρέπει να διασφαλίζουν ώστε οι αιτήσεις για οικογενειακή επανένωση να αντιμετωπίζονται με θετικό, ανθρώπινο και γρήγορο τρόπο, συμπεριλαμβανομένης της διευκόλυνσης της επανένωσης των παιδιών με τους γονείς τους. Όταν οι σχέσεις του παιδιού με τους γονείς του ή/και τα αδέρφια του διακόπτονται από τη μετανάστευση (τόσο στην περίπτωση γονέων χωρίς το παιδί όσο και παιδιού χωρίς τους γονείς του ή/και τα αδέρφια του), στις αποφάσεις για την οικογενειακή επανένωση πρέπει, κατά την αξιολόγηση του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού, να λαμβάνεται υπόψη η διατήρηση της οικογενειακής ενότητας.

33. Στην περίπτωση παιδιών χωρίς έγγραφα στο πλαίσιο της διεθνούς μετανάστευσης, τα Κράτη πρέπει να αναπτύσσουν και να εφαρμόζουν κατευθυντήριες γραμμές, λαμβάνοντας ιδιαίτερα

⁸ Βλέπε επίσης *Ενότητα V, Τμήμα II.2 Το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού*.

υπόψη ότι οι προθεσμίες, οι διακριτικές εξουσίες ή/και η έλλειψη διαφάνειας στις διοικητικές διαδικασίες δεν πρέπει να εμποδίζουν το δικαίωμα του παιδιού στην οικογενειακή επανένωση.

34. Στην περίπτωση ασυνόδευτων ή χωρισμένων από την οικογένειά τους παιδιών, συμπεριλαμβανομένων παιδιών που έχουν χωριστεί από τους γονείς τους λόγω της επιβολής νομοθεσίας για τη μετανάστευση, όπως κράτηση των γονέων, πρέπει να ξεκινούν και να εφαρμόζονται χωρίς καθυστέρηση προσπάθειες για εξεύρεση βιώσιμων, με βάση τα δικαιώματα λύσεων, συμπεριλαμβανομένης της δυνατότητας οικογενειακής επανένωσης. Εάν το παιδί έχει οικογένεια στη χώρα προορισμού, στη χώρα προέλευσης ή σε τρίτη χώρα, οι αρχές προστασίας και πρόνοιας για τα παιδιά σε χώρες διέλευσης ή προορισμού πρέπει να επικοινωνούν με μέλη της οικογένειάς του το συντομότερο δυνατό. Η απόφαση για το αν ένα παιδί πρέπει να επανενωθεί με την οικογένειά του στη χώρα προέλευσης, διέλευσης ή/και προορισμού πρέπει να βασίζεται σε μια αξιόπιστη εκτίμηση στην οποία το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού αποτελεί το πρωταρχικό μέλημα και λαμβάνοντας υπόψη την οικογενειακή επανένωση, και η οποία περιλαμβάνει ένα βιώσιμο σχέδιο επανένταξης όπου κατοχυρώνεται η συμμετοχή του παιδιού στη διαδικασία.
35. Η οικογενειακή επανένωση στη χώρα προέλευσης δεν πρέπει να επιδιώκεται όταν υπάρχει «εύλογος κίνδυνος» ότι μια τέτοια επιστροφή θα οδηγούσε σε παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων του παιδιού. Όταν η οικογενειακή επανένωση στη χώρα προέλευσης δεν είναι προς το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού ή δεν είναι δυνατή λόγω νομικών ή άλλων εμποδίων για την επιστροφή, τίθενται σε ισχύ οι υποχρεώσεις βάσει των Άρθρων 9 και 10 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού και πρέπει να διέπουν τις αποφάσεις του Κράτους σχετικά με την οικογενειακή επανένωση. Πρέπει να λαμβάνονται μέτρα για την επανένωση των γονέων με τα παιδιά τους ή/και την τακτοποίηση της κατάστασής τους με βάση το βέλτιστο συμφέρον των παιδιών. Οι χώρες πρέπει να διευκολύνουν τις διαδικασίες οικογενειακής επανένωσης προκειμένου να τις ολοκληρώνουν με ταχείς ρυθμούς, σύμφωνα με το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού. Συνιστάται στα Κράτη να εφαρμόζουν διαδικασίες προσδιορισμού του βέλτιστου συμφέροντος για την ολοκλήρωση της οικογενειακής επανένωσης.
36. Όταν μια χώρα προορισμού αρνείται την οικογενειακή επανένωση στο παιδί ή/και στην οικογένειά του, πρέπει να παρέχει λεπτομερή πληροφόρηση στο παιδί, με τρόπο κατάλληλο για παιδιά και την ηλικία τους, για τους λόγους της άρνησης και για το δικαίωμα του παιδιού σε προσφυγή.
37. Τα παιδιά που παραμένουν στις χώρες προέλευσής τους μπορεί να καταλήξουν να μεταναστεύσουν παράνομα και χωρίς ασφάλεια, επιδιώκοντας την επανένωση με τους γονείς ή/και τα μεγαλύτερα αδέρφια τους στις χώρες προορισμού. Τα Κράτη πρέπει να αναπτύξουν αποτελεσματικές και προσβάσιμες διαδικασίες οικογενειακής επανένωσης που να επιτρέπουν στα παιδιά την μετανάστευση με κανονικό τρόπο, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών που παραμένουν σε χώρες προέλευσης που ενδέχεται να μεταναστεύσουν παράνομα. Τα Κράτη προτρέπονται να αναπτύξουν πολιτικές που επιτρέπουν στους μετανάστες να συνοδεύονται από τις οικογένειές τους προκειμένου να αποφεύγεται ο χωρισμός. Οι διαδικασίες πρέπει να επιδιώκουν την διευκόλυνση της οικογενειακής ζωής και να διασφαλίζουν ότι τυχόν περιορισμοί είναι νόμιμοι, απαραίτητοι και αναλογικοί. Αν και αυτό το καθήκον αφορά κυρίως χώρες υποδοχής και διέλευσης, τα Κράτη προέλευσης πρέπει επίσης να λαμβάνουν μέτρα για τη διευκόλυνση της οικογενειακής επανένωσης.
38. Οι επιτροπές γνωρίζουν ότι οι ανεπαρκείς οικονομικοί πόροι συχνά εμποδίζουν την άσκηση του δικαιώματος στην οικογενειακή επανένωση και ότι η έλλειψη απόδειξης επαρκούς οικογενειακού εισοδήματος μπορεί να αποτελέσει εμπόδιο στις διαδικασίες επανένωσης. Τα Κράτη προτρέπονται να παρέχουν επαρκή οικονομική υποστήριξη και άλλες κοινωνικές υπηρεσίες σε αυτά τα παιδιά και τους γονείς τους, τα αδέρφια τους και, κατά περίπτωση, σε άλλους συγγενείς.

Η απόλαυση των δικαιωμάτων που ορίζονται στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού δεν περιορίζεται σε παιδιά που είναι πολίτες ενός Κράτους μέρους αλλά πρέπει, επομένως, να είναι επίσης διαθέσιμη σε όλα τα παιδιά - συμπεριλαμβανομένων των παιδιών που ζητούν άσυλο, προσφύγων και μεταναστών - ανεξάρτητα από την ιθαγένεια, το καθεστώς μετανάστη ή την κατάσταση του ατόμου. Η αρχή της μη διάκρισης, σε όλες τις πτυχές της, ισχύει για όλες τις σχέσεις με χωρισμένα από την οικογένειά τους και ασυνόδευτα παιδιά. Ειδικότερα, απαγορεύει κάθε διάκριση βάσει του καθεστώτος του παιδιού ως ασυνόδευτου ή χωρισμένου από την οικογένειά του ή ως πρόσφυγα, αιτούντος άσυλο ή μετανάστη.

Επιτροπή ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο υπ' αριθ. 6: Μεταχείριση των ασυνόδευτων και των χωρισμένων από την οικογένειά τους παιδιών που βρίσκονται εκτός της χώρας καταγωγής τους, έγγραφο CRC/GC/2005/6, 1η Σεπτεμβρίου 2005

12. Οι υποχρεώσεις που έχουν αναλάβει τα κράτη δυνάμει της Σύμβασης αφορούν κάθε παιδί που βρίσκεται στην επικράτειά τους και όλα τα παιδιά που υπάγονται στη δικαιοδοσία τους (άρθρο

2). Τα συμβαλλόμενα κράτη δεν μπορούν να περιορίσουν αυθαίρετα και μονομερώς αυτές τις υποχρεώσεις τους είτε εξαιρώντας ζώνες ή περιοχές από την επικράτειά τους είτε ορίζοντας ότι συγκεκριμένες ζώνες ή περιοχές δεν υπάγονται εν όλω ή εν μέρει στη δικαιοδοσία τους. Επιπλέον, τα κράτη εκπληρώνουν τις υποχρεώσεις τους που απορρέουν από τη Σύμβαση σε όλη την επικράτειά τους και άρα αυτές αφορούν και τα παιδιά που υπάγονται στη δικαιοδοσία τους όταν εισέρχονται στο έδαφός τους. Κατά συνέπεια, η απόλαυση των δικαιωμάτων που προστατεύει η Σύμβαση δεν περιορίζεται στα παιδιά που είναι υπήκοοι του συμβαλλόμενου κράτους και άρα, παρότι δεν αναφέρεται ρητά στη Σύμβαση, πρέπει να αναγνωρίζεται σε όλα τα παιδιά – συμπεριλαμβανομένων των αιτούντων άσυλο, των προσφύγων και των μεταναστών – ανεξάρτητα από την ιθαγένειά τους, το καθεστώς τους ως μεταναστών ή της ανιθαγένειας.

18. Η αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων σε όλες τις πτυχές της διέπει τη μεταχείριση των ασυνόδευτων και των χωρισμένων από την οικογένειά τους παιδιών. Ειδικότερα, απαγορεύει κάθε διάκριση με βάση το καθεστώς του παιδιού ως ασυνόδευτου ή χωρισμένου από την οικογένειά του, ως πρόσφυγα, αιτούντα άσυλο ή μετανάστη. Ορθά ερμηνευόμενη αυτή η αρχή δεν απαγορεύει αλλά μπορεί να επιτρέπει τη διαφοροποίηση που στηρίζεται στις διαφορετικές ανάγκες προστασίας που εξαρτώνται από την ηλικία και/ ή το φύλο. Πρέπει να ληφθούν μέτρα για την αντιμετώπιση πιθανών προκαταλήψεων και στιγματισμού των ασυνόδευτων ή των χωρισμένων από τους οικογένειά τους παιδιών από την κοινωνία. Επιτρέπεται ο σχεδιασμός πολιτικής ή η υιοθέτηση μέτρων δημόσιας τάξης για τα ασυνόδευτα ή τα χωρισμένα από την οικογένειά τους παιδιά εφόσον στηρίζονται στο νόμο και σε εξατομικευμένη αξιολόγηση, διέπονται από την αρχή της αναλογικότητας και αποτελούν τη λιγότερο επώδυνη επιλογή. Κατά συνέπεια, προκειμένου να μην παραβιάζεται η αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων, τα προαναφερόμενα μέτρα σε καμιά περίπτωση δεν πρέπει να εφαρμόζονται σε ομαδική ή συλλογική βάση.
20. Ο καθορισμός του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού απαιτεί σαφή και ολοκληρωμένη αξιολόγηση της ταυτότητας του παιδιού, συμπεριλαμβανομένων της εθνικότητας του, της ανατροφής του, του εθνοτικού, πολιτισμικού και γλωσσολογικού του υπόβαθρου, της ιδιαίτερα ευάλωτης κατάστασής του και των αναγκών προστασίας. Κατά συνέπεια, η είσοδος του παιδιού στην επικράτεια του κράτους αποτελεί προϋπόθεση για την αρχική διαδικασία της αξιολόγησης. Η διαδικασία της αξιολόγησης πρέπει να πραγματοποιείται σε περιβάλλον φιλικό και ασφαλές από εξειδικευμένους επαγγελματίες που είναι καταρτισμένοι σε τεχνικές συνέντευξης προσαρμοσμένες σε θέματα ηλικίας και φύλου.
21. Τα επόμενο βήμα, όπως είναι ο ορισμός επιτρόπου το συντομότερο δυνατό ικανοποιεί καθοριστική διαδικαστική εγγύηση που διασφαλίζει το σεβασμό του βέλτιστου συμφέροντος του ασυνόδευτου ή του χωρισμένου από την οικογένειά του παιδιού. Κατά συνέπεια, μόνο μετά τον ορισμό επιτρόπου μπορεί να παραπεμφθεί το ασυνόδευτο ή το χωρισμένο από την οικογένειά του παιδί στη διαδικασία ασύλου ή σε άλλες διαδικασίες. Στις περιπτώσεις όπου τα ασυνόδευτα ή τα χωρισμένα από την οικογένειά τους παιδιά παραπέμπονται στις διαδικασίες ασύλου ή σε άλλες διοικητικές ή δικαστικές διαδικασίες, πρέπει να ορίζεται επιπλέον νομικός παραστάτης.

Σύμφωνα με το Γενικό Σχόλιο Αρ. 6 της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ανωτέρο), τα Κράτη πρέπει αρχικά να εκτιμούν το κατά πόσον είναι δυνατή ή όχι η οικογενειακή επανένωση στη χώρα προέλευσης. Αυτή η εκτίμηση πρέπει να διενεργείται σύμφωνα με την αρχή του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού και δεν πρέπει να θέτει σε κίνδυνο τα ανθρώπινα δικαιώματα αυτών που αναζητούνται. Η οικογενειακή επανένωση στη χώρα προέλευσης δεν είναι προς το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού και δεν πρέπει να επιδιώκεται όταν υπάρχει «εύλογος κίνδυνος» ότι μια τέτοια επιστροφή θα οδηγούσε σε παραβίαση των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων του παιδιού. Όταν διαπιστωθεί ότι η οικογενειακή επανένωση είναι δυνατή μόνο στη χώρα υποδοχής, τα Κράτη πρέπει να προχωρούν στην επανένωση με θετικό, ανθρώπινο και γρήγορο τρόπο που δεν πρέπει να συνεπάγεται αρνητικές συνέπειες για τους αιτούντες και για τα μέλη της οικογένειάς τους.

Επιτροπή ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο υπ' αριθ. 6: Μεταχείριση των ασυνόδευτων και των χωρισμένων από την οικογένειά τους παιδιών που βρίσκονται εκτός της χώρας καταγωγής τους, έγγραφο CRC/GC/2005/6, 1η Σεπτεμβρίου 2005

80. «(...) Η αναζήτηση της οικογένειας αποτελεί ουσιαστικό στοιχείο κάθε έρευνας για την ανεύρεση βιώσιμης λύσης και πρέπει να εφαρμόζεται κατά προτεραιότητα εκτός εάν η σχετική διαδικασία ή ο τρόπος διεκπεραίωσής της αντιβαίνουν στο βέλτιστο συμφέρον του παιδιού ή ενέχουν κινδύνους για τα θεμελιώδη δικαιώματα των αναζητούμενων προσώπων. Σε κάθε περίπτωση, στις δραστηριότητες αναζήτησης δεν πρέπει να αναφέρεται το καθεστώς του παιδιού, δηλαδή εάν είναι αιτών άσυλο ή πρόσφυγας.»
(...)

Η οικογενειακή επανένωση στη χώρα καταγωγής δεν εξυπηρετεί το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού και άρα δεν πρέπει να εφαρμοστεί ως βιώσιμη λύση όταν για «βάσιμους λόγους θε-

ωρείται» ότι ο επαναπατρισμός του θα οδηγήσει σε παραβίαση των θεμελιωδών δικαιωμάτων του. Αυτός ο κίνδυνος τεκμηριώνεται ακράδαντα όταν αναγνωρίζεται στο παιδί το καθεστώς του πρόσφυγα ή όταν οι αρμόδιες αρχές αποφασίζουν ότι υποχρεούνται να εφαρμόσουν την αρχή της μη επαναπροώθησης (συμπεριλαμβανομένων των άρθρων 3 της Σύμβασης κατά των Βασανιστηρίων και 6 και 7 του Συμφώνου Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων). Ομοίως, η αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα αποτελεί νομικά δεσμευτικό εμπόδιο για την επιστροφή του παιδιού πρόσφυγα στη χώρα καταγωγής και άρα για την οικογενειακή συνένωση σ' αυτήν τη χώρα. Οι ήσσονος σημασίας κίνδυνοι που μπορεί να αντιμετωπίσει το παιδί επιστρέφοντας στη χώρα καταγωγής και άλλες ανησυχίες, για παράδειγμα οι αδιάκριτες συνέπειες της γενικευμένης βίας που πλήττουν το παιδί, πρέπει να εξισορροπούνται με άλλα δικαιώματα του παιδιού, συμπεριλαμβανομένων των συνεπειών του περαιτέρω χωρισμού της οικογένειας. Σε αυτό το πλαίσιο υπενθυμίζεται ότι η προστασία της ζωής του παιδιού έχει πρωταρχική σημασία και αποτελεί προϋπόθεση για την απόλαυση οιαδήποτε άλλου δικαιώματος.

83. Τα κράτη καλούνται να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις που έχουν αναλάβει δυνάμει των άρθρων 9 και 10 της Σύμβασης και να επιτρέψουν την οικογενειακή επανένωση στο έδαφός τους όταν για λόγους νομικούς ή για λόγους που άπτονται της εφαρμογής της αρχής του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού είναι ανέφικτη η οικογενειακή επανένωση στη χώρα καταγωγής. Σε αυτό το πλαίσιο υπενθυμίζεται ειδικότερα στα κράτη ότι «κάθε αίτηση από ένα παιδί ή από τους γονείς του για την είσοδο σε ένα συμβαλλόμενο κράτος ή την έξοδο από αυτό με σκοπό την οικογενειακή επανένωση αντιμετωπίζεται από τα συμβαλλόμενα κράτη με θετικό πνεύμα, ανθρωπισμό και ταχύτητα» και «δεν επισύρει η υποβολή μιας τέτοιας αίτησης δυσμενείς συνέπειες για τον αιτούντα ή για τα μέλη της οικογένειάς του» (άρθρο 10, παρ. 1). Οι χώρες καταγωγής υποχρεούνται να σέβονται «το δικαίωμα που έχουν το παιδί και οι γονείς του να εγκαταλείψουν οποιαδήποτε χώρα συμπεριλαμβανομένης της χώρας αυτού του ίδιου συμβαλλόμενου κράτους και να επιστρέψουν στη δική τους χώρα» (άρθρο 10, παρ. 2).

Συμπέρασμα Εκτελεστικής Επιτροπής, Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, Αρ. 24

7. «(...) πρέπει να καταβάλλεται κάθε προσπάθεια για τον εντοπισμό των γονέων ή άλλων στενών συγγενών των ασυνόδευτων ανηλίκων πριν την εγκατάστασή τους [...]»

Καταληκτικές παρατηρήσεις για Γαλλία, ΔΣΑΠΔ, UN doc. CCPR/C/FRA/CO/4, 31 Ιουλίου 2008

Η Επιτροπή ανησυχεί για τον χρόνο διεκπεραίωσης των διαδικασιών οικογενειακής επανένωσης για αναγνωρισμένους πρόσφυγες. Επισημαίνει επίσης ότι η διαδικασία που επιτρέπει τη χρήση της εξέτασης DNA ως τρόπου απόδειξης της γονικής σχέσης για τον σκοπό της οικογενειακής επανένωσης, που θεσπίστηκε με το άρθρο 13 του Νόμου με αρ. 2007/1631 της 20ης Νοεμβρίου 2007, ενδέχεται να δημιουργήσει προβλήματα σχετικά με τη συμβατότητά του με τα άρθρα 17 και 23 του Συμφώνου, παρά τον προαιρετικό χαρακτήρα και τις διαδικαστικές εγγυήσεις που παρέχονται από τον νόμο (άρθρα 17 και 23)

Ευρωπαϊκό Δίκαιο

Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων ΕΕ (ΧΘΔΕΕ)

Κατά την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης, τα Κράτη μέλη πρέπει να σέβονται τον ΧΘΔΕΕ σε όλες τις πτυχές της, συμπεριλαμβανομένου του άρθρου 7 που εγγυάται τον σεβασμό της οικογενειακής ζωής και του άρθρου 21 για τη μη διάκριση. Κατά συνέπεια, το Ευρωπαϊκό δίκαιο περί ασύλου πρέπει να ερμηνεύεται υπό το φως και σε σχέση με τον Χάρτη (βλέπε ανωτέρω).

Οδηγία οικογενειακής επανένωσης

Η οικογενειακή επανένωση των υπηκόων τρίτης χώρας στην ΕΕ διέπεται από την οδηγία της οικογενειακής επανένωσης του 2003. Οι διατάξεις της έχουν διευκρινιστεί περαιτέρω από τη νομολογία του ΔΕΕ και το 2014 από τις [Ερμηνευτικές κατευθυντήριες γραμμές που εκδόθηκαν ως ανακοίνωση από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή](#).

Το ΔΕΕ έχει διευκρινίσει ότι η οδηγία καλεί τα κράτη μέλη, σε ειδικές περιπτώσεις, να επιτρέπουν την οικογενειακή επανένωση ορισμένων μελών της οικογένειας του συντηρούντα, χωρίς περιθώριο εκτίμησης (ΔΕΕ, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο κατά Συμβουλίου ΕΕ, C-540/03 παρακάτω).

Το ΔΕΕ διευκρίνισε περαιτέρω ότι οι διατάξεις της οδηγίας για την οικογενειακή επανένωση απαιτούν από τα κράτη να διασφαλίσουν ότι η οικογενειακή επανένωση είναι ο γενικός κανόνας (σκέψη 43 της

υπόθεσης Chakroun *παρακάτω*). Το περιθώριο εκτίμησης που αναφέρεται στην οδηγία πρέπει να «ερμηνεύεται συσταλτικώς». Η ερμηνεία των διατάξεων της οδηγίας δεν πρέπει να στερεί από αυτές την πρακτική τους αποτελεσματικότητα.

Το ΔΕΕ τόνισε επίσης ότι τα κράτη πρέπει «να εξετάζουν τις αιτήσεις οικογενειακής επανένωσης προς το συμφέρον των ενδιαφερομένων τέκνων και προς διευκόλυνση της οικογενειακής ζωής» (Ο., S. & L.).

Πρόσφατα, το ΔΕΕ αναγνώρισε ότι τα Κράτη μέλη μπορούν να επιτρέπουν την επανένωση άλλων μελών της οικογένειας ενός πρόσφυγα, που δεν αναφέρεται στο Άρθρο 4 της Οδηγίας Οικογενειακής Επανένωσης 2003/86, εάν εξαρτώνται από τον πρόσφυγα (ΔΕΕ, C-519/18, βλ. *αποσπάσματα παρακάτω*). Ωστόσο, σε αυτές τις περιπτώσεις, πρέπει το εν λόγω άτομο να εξαρτάται από τον πρόσφυγα. Το Δικαστήριο ορίζει την εξάρτηση σύμφωνα με δύο κριτήρια:

1. Ο συγγενής δεν είναι σε θέση να υποστηρίξει τον εαυτό του κατά την ημερομηνία της αίτησης για οικογενειακή επανένωση.
2. Η υλική υποστήριξη πρέπει να παρέχεται από τον πρόσφυγα ή υπό το πρίσμα της κατάστασης ο πρόσφυγας να είναι σε θέση να παράσχει αυτή την υποστήριξη.

Επιπλέον, τα Κράτη μέλη μπορούν να προσθέτουν οποιαδήποτε άλλη απαίτηση υπό την προϋπόθεση ότι: (1) σέβεται τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και την αρχή της αναλογικότητας και (2) ότι οι αρχές προβαίνουν σε ανάλυση κατά περίπτωση.

C-540/03, Ευρωπαϊκό Κοινοβό 'ύλιο κατά Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΔΕΕ, απόφαση της 27ης Ιουνίου 2006

[...] Το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας επιβάλλει στα κράτη μέλη συγκεκριμένες θετικές υποχρεώσεις, στις οποίες αντιστοιχούν σαφώς καθορισμένα δικαιώματα, καθόσον, στις περιπτώσεις που ορίζει η οδηγία, το εν λόγω άρθρο επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να επιτρέπουν την οικογενειακή επανένωση ορισμένων μελών της οικογένειας του συντηρούντος, χωρίς να δύνανται να κάνουν χρήση της εξουσίας τους εκτίμησης (σκέψη 60).

[...] όπως προκύπτει από το άρθρο 17 της οδηγίας, η διάρκεια διαμονής στο κράτος μέλος αποτελεί απλώς και μόνον ένα από τα στοιχεία που το κράτος μέλος οφείλει να λαμβάνει υπόψη κατά την εξέταση μιας αίτησης και ότι περίοδος αναμονής δεν μπορεί να επιβάλλεται χωρίς να συνεκτιμάται, σε ειδικές περιπτώσεις, το σύνολο των ασκούντων επιρροή στοιχείων (σκέψη 99)

C-578/08, Chakroun, ΔΕΕ, απόφαση της 4ης Μαρτίου 2010

43. (...) Δεδομένου ότι, κατά γενικό κανόνα, η οικογενειακή επανένωση επιτρέπεται, η κατά το άρθρο 7, παράγραφος 1, αρχή και στοιχείο γ', της οδηγίας δυνατότητα πρέπει να ερμηνεύεται συσταλτικώς. Εξάλλου, το περιθώριο εκτίμησης που παρέχεται στα κράτη μέλη δεν πρέπει να χρησιμοποιείται με τρόπο που να αντιβαίνει προς τον σκοπό της οδηγίας, ο οποίος συνίσταται στο να διευκολύνει την οικογενειακή επανένωση, ούτε προς την πρακτική αποτελεσματικότητά της.

64. [...] της ανάγκης οι διατάξεις της οδηγίας 2003/86 να μην ερμηνεύονται συσταλτικώς και να μη καθίστανται άνευ πρακτικής αποτελεσματικότητας, [...]

C-356/11 και C-357/11, Ο. και S. και L., ΔΕΕ, απόφαση της 6ης Δεκεμβρίου 2012

81. Οι αρμόδιες εθνικές αρχές, κατά την εφαρμογή της οδηγίας 2003/86 και την εξέταση των αιτήσεων οικογενειακής επανένωσης, πρέπει να προβαίνουν σε ισόρροπη και εύλογη εκτίμηση όλων των εμπλεκόμενων συμφερόντων, λαμβάνοντας ιδίως υπόψη τα συμφέροντα των ενδιαφερομένων τέκνων.

82. [...] η δυνατότητα αυτή πρέπει να ασκείται υπό το πρίσμα των άρθρων 7 και 24, παράγραφοι 2 και 3, του Χάρτη, τα οποία επιβάλλουν στα κράτη μέλη να εξετάζουν τις αιτήσεις οικογενειακής επανένωσης προς το συμφέρον των ενδιαφερομένων τέκνων και προς διευκόλυνση της οικογενειακής ζωής, χωρίς να θίγουν τον σκοπό της οδηγίας αυτής και την πρακτική της αποτελεσματικότητας. [...]

C-519/18, ΔΕΕ, Απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 2019

41. Κατά δεύτερο λόγο, υπογραμμίζεται ότι τη διακριτική ευχέρεια που διαθέτουν τα κράτη μέλη κατά την εφαρμογή του άρθρου 10, παράγραφος 2, περιορίζει, ωστόσο, η προϋπόθεση από την οποία η διάταξη αυτή εξαρτά την εφαρμογή αυτή. Συγκεκριμένα, όπως προκύπτει από το ίδιο

το γράμμα του άρθρου 10, παράγραφος 2, τα κράτη μέλη μπορούν να επιτρέπουν την επανένωση με άλλα μέλη της οικογένειας του πρόσφυγα, τα οποία δεν μνημονεύονται στο άρθρο 4 της οδηγίας 2003/86, εφόσον υπεύθυνος για τη συντήρησή τους είναι ο πρόσφυγας.

47. Κατά τη νομολογία αυτή, η ιδιότητα του μέλους της οικογένειας το οποίο «συντηρείται» από πολίτη της Ένωσης, φορέα του δικαιώματος διαμονής, προϋποθέτει ότι αποδεικνύεται κατάσταση πραγματικής εξαρτήσεως. Η εξάρτηση αυτή απορρέει από μια πραγματική κατάσταση που χαρακτηρίζεται από το ότι η υλική στήριξη του μέλους της οικογένειας εξασφαλίζεται από τον φορέα του δικαιώματος διαμονής (αποφάσεις της 19ης Οκτωβρίου 2004, Zhu και Chen, C-200/02, EU:C:2004:639, σκέψη 43, της 8ης Νοεμβρίου 2012, Iida, C-40/11, EU:C:2012:691, σκέψη 55, της 16ης Ιανουαρίου 2014, Reyes, C-423/12, EU:C:2014:16, σκέψεις 20 και 21, καθώς και της 13ης Σεπτεμβρίου 2016, Rendón Marín, C-165/14, EU:C:2016:675, σκέψη 50).
51. Συναφώς, η απαίτηση να εξασφαλίζει πράγματι ο πρόσφυγας, κατά την ημερομηνία υποβολής της αιτήσεως επανενώσεως, την υλική στήριξη του μέλους της οικογένειάς του στο κράτος καταγωγής ή στη χώρα προελεύσεως του τελευταίου θα μπορούσε να έχει ως συνέπεια τον αποκλεισμό από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 10, παράγραφος 2, της οδηγίας 2003/86 των μελών της οικογένειας του πρόσφυγα που πραγματικά εξαρτώνται από αυτόν, για τον λόγο και μόνον ότι ο πρόσφυγας δεν είναι ή δεν είναι πλέον σε θέση να τους παράσχει την υλική στήριξη που τους είναι αναγκαία για την κάλυψη των στοιχειωδών αναγκών τους στο κράτος καταγωγής τους ή στη χώρα προελεύσεώς τους. Δεν μπορεί όμως να αποκλεισθεί το ενδεχόμενο ο πρόσφυγας να μην είναι ή να μην είναι πλέον σε θέση να εξασφαλίσει τη στήριξη αυτή λόγω στοιχείων ανεξαρτήτων της βουλήσεώς του, όπως η υλική αδυναμία διοχετεύσεως των αναγκαίων κεφαλαίων ή ο φόβος να θέσει σε κίνδυνο την ασφάλεια των μελών της οικογένειάς του ερχόμενος σε επαφή με αυτά.
52. Ως εκ τούτου, το μέλος της οικογένειας πρόσφυγα πρέπει να θεωρηθεί ότι συντηρείται από αυτόν, κατά το άρθρο 10, παράγραφος 2, της οδηγίας 2003/86, όταν πράγματι εξαρτάται από τον πρόσφυγα υπό την έννοια ότι, αφενός, λαμβανομένης υπόψη της οικονομικής και κοινωνικής καταστάσεώς του, δεν είναι σε θέση να καλύψει τις στοιχειώδεις ανάγκες του στο κράτος καταγωγής ή προελεύσεώς του, κατά την ημερομηνία που ζητεί να εγκατασταθεί με τον πρόσφυγα και, αφετέρου, ότι αποδεικνύεται ότι η υλική στήριξη του εξασφαλίζεται πράγματι από τον πρόσφυγα ή ότι, λαμβανομένων υπόψη όλων των κρίσιμων περιστάσεων, όπως του βαθμού συγγένειας του οικείου μέλους της οικογένειας με τον πρόσφυγα, της φύσεως και της σταθερότητας των λοιπών οικογενειακών δεσμών του, καθώς και της ηλικίας και της οικονομικής καταστάσεως των γονέων του, ο πρόσφυγας είναι το πλέον κατάλληλο μέλος της οικογένειας για να εξασφαλίσει την απαιτούμενη υλική στήριξη.
53. Η ως άνω ερμηνεία ενισχύεται από το άρθρο 17 της οδηγίας 2003/86, που επιβάλλει εξατομικευμένη εξέταση της αιτήσεως οικογενειακής επανενώσεως, στο πλαίσιο της οποίας, όπως προκύπτει από την αιτιολογική σκέψη 8 της οδηγίας αυτής, πρέπει, ιδίως, να λαμβάνονται υπόψη οι ιδιαίτερες συνθήκες που συναρτώνται με την ιδιότητα του συντηρούντος ως πρόσφυγα (πρβλ., απόφαση της 7ης Νοεμβρίου 2018, Κ και Β, C-380/17, EU:C:2018:877, σκέψη 53).
67. Κατά συνέπεια, η εθνική ρύθμιση που θέτει σε εφαρμογή την προβλεπόμενη στο προμνησθέν άρθρο 10, παράγραφος 2, δυνατότητα πρέπει να σέβεται τόσο τα θεμελιώδη δικαιώματα που κατοχυρώνονται στον Χάρτη όσο και την αρχή της αναλογικότητας και να μην εμποδίζει την εξατομικευμένη εξέταση της αιτήσεως οικογενειακής επανενώσεως, η δε εξέταση αυτή πρέπει, επιπλέον, να διενεργείται με γνώμονα την ιδιαίτερη κατάσταση των προσφύγων.

Αν και η οδηγία παρέχει ευνοϊκότερους όρους για τους πρόσφυγες, δεν αποκλείει το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης για τους δικαιούχους επικουρικής προστασίας. Η Επιτροπή εξέδωσε κατευθυντήριες γραμμές που ενθαρρύνουν τα Κράτη να υιοθετήσουν παρόμοιους κανόνες για τους δικαιούχους επικουρικής προστασίας με τους ισχύοντες για τους πρόσφυγες. Το ΔΕΕ δέχθηκε επίσης ότι η οδηγία εφαρμόζεται όταν τα κράτη αποφασίζουν να συμπεριλάβουν στην εθνική τους νομοθεσία τους δικαιούχους επικουρικής προστασίας.

K. και B. Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, ΔΕΕ, C-380/17, 7 Νοεμβρίου 2018

21. Οι κανόνες της εν λόγω οδηγίας εφαρμόζονται, εντούτοις, ευθέως και ανεπιφύλακτα, στους υπαγόμενους στο καθεστώς επικουρικής προστασίας, δεδομένου ότι ο Ολλανδός νομοθέτης επέλεξε την εφαρμογή σε αυτούς των ως άνω κανόνων προκειμένου να εξασφαλίζεται η ίδια μεταχείριση σε σχέση με την επιφυλασσομένη στους πρόσφυγες.

Προϋποθέσεις

Η οδηγία επιτρέπει στα κράτη μέλη να ορίζουν ορισμένες προϋποθέσεις για την οικογενειακή επανένωση που περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων: έξοδα, κατάλυμα, υγειονομική ασφάλιση, επαρκείς πόρους,

μέτρα προένταξης κ.λπ. Το ΔΕΕ διευκρίνισε ότι απαιτείται πάντοτε να γίνεται ατομική αξιολόγηση της κάθε περίπτωσης και ότι ο στόχος της οδηγίας είναι η προώθηση της οικογενειακής επανένωσης και η πρακτική αποτελεσματικότητά αυτής.

Οδηγία οικογενειακής επανένωσης

Άρθρο 7(1)

Κατά την υποβολή της αίτησης οικογενειακής επανένωσης, το οικείο κράτος μέλος μπορεί να απαιτήσει το πρόσωπο που υπέβαλε την αίτηση να προσκομίσει αποδεικτικά στοιχεία ότι ο συντηρών διαθέτει:

- (α) κατάλυμα το οποίο να θεωρείται κανονικό για αντίστοιχη οικογένεια στην αυτή περιοχή και το οποίο να πληροί τις γενικές προδιαγραφές ασφάλειας και υγιεινής που ισχύουν στο οικείο κράτος μέλος,
- (β) ασφάλιση ασθενείας για τον ίδιο/την ίδια και τα μέλη της οικογένειάς του/της, που να καλύπτει το σύνολο των κινδύνων, οι οποίοι συνήθως καλύπτονται για τους ημεδαπούς στο οικείο κράτος μέλος,
- (γ) σταθερούς και τακτικούς πόρους, επαρκείς για τη συντήρηση του ιδίου/της ίδιας και των μελών της οικογένειάς του/της, χωρίς να απαιτείται προσφυγή στο σύστημα κοινωνικής αρωγής του συγκεκριμένου κράτους μέλους. Τα κράτη μέλη αξιολογούν τους πόρους αυτούς με βάση τη φύση και τον τακτικό χαρακτήρα τους και μπορούν να λαμβάνουν υπόψη το επίπεδο των κατώτατων εθνικών μισθών και συντάξεων καθώς και τον αριθμό των μελών της οικογένειας.

Οι Ερμηνευτικές κατευθυντήριες οδηγίες ορίζουν ότι τα κριτήρια για τις προϋποθέσεις της οικογενειακής επανένωσης δεν πρέπει να εισάγουν διακρίσεις και πρέπει να είναι διαφανή και σαφώς καθορισμένα στην εθνική νομοθεσία.⁹

Η φράση «χωρίς να απαιτείται προσφυγή στο σύστημα κοινωνικής αρωγής» έχει ερμηνευθεί στην υπόθεση Chakroun.

C-578/08, Chakroun, απόφαση της 4ης Μαρτίου 2010:

1. Η φράση «προσφυγή στο σύστημα κοινωνικής αρωγής» που περιλαμβάνεται στο άρθρο 7, παράγραφος 1, αρχή και στοιχείο γ', της οδηγίας 2003/86 της 22ας Σεπτεμβρίου 2003, σχετικά με το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης, έχει την έννοια ότι απαγορεύει σε κράτος μέλος να θεσπίζει ρύθμιση περί οικογενειακής επανένωσης έχουσα ως συνέπεια την μη παροχή της δυνατότητας αυτής σε συντηρούντα ο οποίος έχει προσκομίσει αποδεικτικά στοιχεία ότι διαθέτει σταθερούς και τακτικούς πόρους, επαρκείς για την κάλυψη των γενικών αναγκών εξόδων διαβίωσης του ιδίου και των μελών της οικογένειάς του, ο οποίος όμως, παρά ταύτα, λαμβανομένου υπόψη του επιπέδου των εισοδημάτων του, μπορεί να ζητήσει ειδική αρωγή για την αντιμετώπιση ιδιαιτέρων, επί ατομικής βάσεως καθορισμένων και αναγκαίων, εξόδων διαβίωσης, καθώς και εξαρτώμενες από το εισόδημα επιστροφές φόρων εκ μέρους οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης ή ενισχυτικά του εισοδήματος μέτρα στο πλαίσιο της περί ελαχίστου εισοδήματος πολιτικής δήμων ή κοινοτήτων.
2. Η οδηγία 2003/86, σχετικά με το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης, ιδίως δε το άρθρο 2, αρχή και στοιχείο δ', έχει την έννοια ότι η διάταξη αυτή δεν επιτρέπει την εφαρμογή εθνικής ρυθμίσεως η οποία, όσον αφορά τη σχετική με τους πόρους προϋπόθεση του άρθρου 7, παράγραφος 1, αρχή και στοιχείο γ', της ίδιας οδηγίας, διακρίνει ανάλογα με το αν οι οικογενειακοί δεσμοί έχουν δημιουργηθεί πριν ή μετά την είσοδο του συντηρούντος στο κράτος μέλος υποδοχής.

Μέτρα ενσωμάτωσης

Οδηγία οικογενειακής επανένωσης

Μέτρα ενσωμάτωσης Άρθρου 7(2)

Τα κράτη μέλη μπορούν να απαιτήσουν από τους υπηκόους των τρίτων χωρών να συμμορφωθούν με μέτρα ενσωμάτωσης, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο.

⁹ Ερμηνευτικές κατευθυντήριες οδηγίες (Ανακοίνωση Ευρωπαϊκής Επιτροπής: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TX-/?uri=celex%3A52014DC0210>).

Ανακοίνωση Ευρωπαϊκής Επιτροπής: Ερμηνευτικές κατευθυντήριες γραμμές για την εφαρμογή της Οδηγίας Οικογενειακής Επανάρρωσης, 3 Απριλίου 2014

4.5 Μέτρα ενσωμάτωσης

(...) Τα κράτη μέλη μπορούν να επιβάλλουν την απαίτηση συμμόρφωσης των μελών της οικογένειας με τα μέτρα ενσωμάτωσης δυνάμει του άρθρου 7, παρ. 2, αλλά αυτό δεν πρέπει να ισοδυναμεί με απόλυτο απαίτηση από την οποία εξαρτάται το δικαίωμα για την οικογενειακή επανάρρωση. Ο χαρακτήρας των μέτρων ενσωμάτωσης του άρθρου 7, παρ. 2 είναι διαφορετικός από τις απαιτήσεις που προβλέπονται στα άρθρα 4, παρ. 1 και 7, παρ. 1. Πρώτον, η ρήτρα standstill του άρθρου 4, παρ. 1 [52] επιτρέπει στα κράτη μέλη να εξακριβώσουν για παιδιά άνω των 12 ετών που φθάνουν στη χώρα ανεξάρτητα από τα υπόλοιπα μέλη των οικογενειών τους κατά πόσο πληρούν τον όρο ενσωμάτωσης προτού χορηγήσουν άδεια εισόδου και διαμονής [53]. Δεύτερον, δυνάμει του άρθρου 7, παρ. 1, τα κράτη μέλη μπορούν να απαιτήσουν αποδείξεις ότι πληρούνται ή ότι μπορούν να εκπληρωθούν οι προϋποθέσεις με βάση μια εύλογη πρόβλεψη. Ως εκ τούτου, οι προϋποθέσεις αυτές μπορούν να θεωρηθούν ως προαπαιτούμενα, την εκπλήρωση των οποίων ζητούν τα κράτη μέλη από τον συντηρούντα πριν χορηγήσουν άδεια εισόδου και διαμονής στα μέλη της οικογένειάς του.

Αντίθετα, το άρθρο 7, παρ. 2 επιτρέπει στα κράτη μέλη να απαιτήσουν από τους υπηκόους τρίτων χωρών να συμμορφωθούν με τα μέτρα ενσωμάτωσης. Τα κράτη μέλη μπορούν να ζητήσουν από τα μέλη της οικογένειας να καταβάλλουν εύλογες προσπάθειες να αποδείξουν τη θέλησή τους να ενσωματωθούν, για παράδειγμα, απαιτώντας τη συμμετοχή σε μαθήματα εκμάθησης της γλώσσας ή ένταξης, πριν ή μετά την άφιξη. Δεδομένου ότι σκοπός των μέτρων αυτών είναι η διευκόλυνση της διαδικασίας ενσωμάτωσης, αυτό υποδηλώνει ότι ο τρόπος που τα κράτη μέλη αντιλαμβάνονται την εν λόγω δυνατότητα δεν μπορεί να αξιοποιείται απεριόριστα.

Το άρθρο 7, παρ. 2 καταλήγει στη δυνατότητα να κληθεί ένας μετανάστης να καταβάλει τις αναγκαίες προσπάθειες για να είναι σε θέση να ζει την καθημερινότητά του στην κοινωνία που πρέπει να ενταχθεί και στη δυνατότητα για τα κράτη μέλη να εξακριβώσουν εάν το εν λόγω άτομο παρουσιάζει την απαιτούμενη θέληση να ενταχθεί στο νέο του περιβάλλον. Η εξακρίβωση της θέλησης για ενσωμάτωση μπορεί να λάβει τη μορφή εξέτασης βασικών δεξιοτήτων που θεωρούνται απαραίτητες για τον σκοπό αυτόν. Η εξέταση πρέπει να είναι προσαρμοσμένη στο φύλο ώστε να λαμβάνει υπόψη της την ειδική κατάσταση μερικών γυναικών που ενδέχεται, για παράδειγμα να έχουν χαμηλό μορφωτικό επίπεδο. Το επίπεδο δυσκολίας της εξέτασης, το κόστος συμμετοχής, η προσβασιμότητα στο εκπαιδευτικό υλικό που απαιτείται για την προετοιμασία μιας τέτοιας εξέτασης ή η προσβασιμότητα της ίδιας της εξέτασης δεν πρέπει, στην πράξη, να συνιστούν εμπόδια που δυσχεραίνουν την επίτευξη του σκοπού αυτού [54]. **Με άλλα λόγια, τα μέτρα ενσωμάτωσης που μπορεί να απαιτήσει ένα κράτος μέλος δεν πρέπει να έχουν ως αποτέλεσμα μια υποχρεωτική επίδοση η οποία, στην πράξη, πρόκειται για ένα μέτρο το οποίο περιορίζει τη δυνατότητα για οικογενειακή επανάρρωση. Τα μέτρα πρέπει, αντιθέτως, να συμβάλλουν στην επίτευξη της οικογενειακής επανάρρωσης.**

Επιπλέον, τα μέτρα ενσωμάτωσης πρέπει να είναι αναλογικά και να εφαρμόζονται με την αναγκαία ευελιξία ώστε να διασφαλιστεί ότι, κατά περίπτωση και λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερες περιστάσεις, η άδεια για οικογενειακή επανάρρωση χορηγείται ακόμη και όπου δεν πληρούνται οι απαιτήσεις ενσωμάτωσης [55]. Κατά συνέπεια, τα κράτη μέλη πρέπει να παρέχουν αποτελεσματική δυνατότητα εξαίρεσης, αναβολής ή άλλων μορφών μέτρων ενσωμάτωσης στην περίπτωση ορισμένων ειδικών ζητημάτων ή ατομικών περιστάσεων του εν λόγω μετανάστη.

Οι ειδικές ατομικές περιστάσεις που μπορούν να ληφθούν υπόψη είναι, για παράδειγμα, οι γνωστικές ικανότητες, η ευάλωτη θέση του εν λόγω ατόμου, οι ειδικές περιπτώσεις αδυναμίας πρόσβασης σε εγκαταστάσεις εκπαίδευσης ή εξέτασης ή άλλες καταστάσεις εξαιρετικής δυσχέρειας. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί επίσης στο γεγονός ότι σε αρκετά μέρη του κόσμου οι γυναίκες και τα κορίτσια έχουν περιορισμένη πρόσβαση στην εκπαίδευση και ενδέχεται να έχουν χαμηλότερο επίπεδο αλφαριθμητισμού σε σύγκριση με τους άνδρες. **Ως εκ τούτου, τα κράτη μέλη δεν μπορούν να αρνηθούν την είσοδο και την παραμονή στην επικράτειά τους στο μέλος μιας οικογένειας για το οποίο γίνεται αναφορά στο άρθρο 4, παρ. 1 με μοναδικό λόγο ότι το συγκεκριμένο μέλος της οικογένειας δεν πέτυχε στην εξέταση ενσωμάτωσης που προβλέπεται στη νομοθεσία του εν λόγω κράτους μέλους [56].**

Η Επιτροπή εκτιμά ότι τα κράτη μέλη πρέπει να παρέχουν τα απαραίτητα μέτρα ενσωμάτωσης ώστε τα μέλη της οικογένειας να μαθαίνουν σχετικά με τη νέα χώρα διαμονής και να αποκτήσουν γλωσσικές δεξιότητες που μπορούν να διευκολύνουν τη διαδικασία ενσωμάτωσης. Επομένως, η Επιτροπή εκτιμά ότι τα μαθήματα εκμάθησης της γλώσσας και ενσωμάτωσης πρέπει να είναι προσβάσιμα (διαθέσιμα σε αρκετές περιοχές), να παραδίδονται δωρεάν και να είναι προσαρμοσμένα στις ατομικές ανάγκες, συμπεριλαμβανομένων των ιδιαίτερων αναγκών κάθε φύλου (π.χ. εγκαταστάσεις παιδικής μέριμνας). Αν και τα προαναχωρησιακά μέτρα ενσωμάτωσης βοηθούν τους μετανάστες να προετοιμαστούν για τη νέα τους ζωή στη χώρα υποδοχής παρέχοντας πληροφορίες και εκπαίδευση πριν τη μετακίνησή τους, τα μέτρα ενσωμάτωσης είναι συνήθως πιο αποτελεσματικά στη χώρα υποδοχής.

Περίοδος αναμονής (Άρθρο 8 Οδηγία οικογενειακής επανένωσης)

Οι ερμηνευτικές κατευθυντήριες οδηγίες της Οδηγίας Οικογενειακής Επανένωσης διευκρινίζουν ότι δεν πρέπει να επιβάλλεται ίση περίοδος αναμονής για όλους τους αιτούντες.

C-540/03, EP κατά Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, απόφαση της 27ης Ιουνίου 2006

η διάρκεια κατοικίας στο κράτος μέλος αποτελεί απλώς και μόνον ένα από τα στοιχεία που το κράτος μέλος οφείλει να λαμβάνει υπόψη κατά την εξέταση μιας αιτήσεως και ότι περίοδος αναμονής δεν μπορεί να επιβάλλεται χωρίς να συνεκτιμάται, σε ειδικές περιπτώσεις, το σύνολο των ασκούντων επιρροή στοιχείων» (σκέψη 99), «ενώ μεριμνούν ώστε να λαμβάνεται δεόντως υπόψη το μείζον συμφέρον του ανήλικου τέκνου» (σκέψη 101).

Σκοπός: «να εξασφαλίσουν ότι η οικογενειακή επανένωση θα πραγματοποιηθεί υπό ευνοϊκές συνθήκες, αφότου ο συντηρών θα έχει διαμείνει στο κράτος υποδοχής επί διάστημα επαρκές ώστε να μπορεί να εικάζεται σταθερή εγκατάσταση και ορισμένος βαθμός ενσωματώσεως των μελών της οικογένειάς του».

Ανακοίνωση Ευρωπαϊκής Επιτροπής: Ερμηνευτικές κατευθυντήριες οδηγίες της Οδηγίας οικογενειακής επανένωσης, 3 Απριλίου 2014

4.6 Περίοδος αναμονής

(...) Το ΔΕΕ επισημαίνει ότι η διάρκεια της διαμονής στο κράτος μέλος αποτελεί απλώς και μόνον ένα από τα στοιχεία που το κράτος μέλος οφείλει να λαμβάνει υπόψη κατά την εξέταση μιας αιτήσεως και ότι η περίοδος αναμονής δεν μπορεί να επιβάλλεται χωρίς να συνεκτιμάται, σε ειδικές περιπτώσεις, το σύνολο των ασκούντων επιρροή στοιχείων, μεριμνώντας παράλληλα ώστε να λαμβάνεται δεόντως υπόψη το μείζον συμφέρον του ανήλικου τέκνου. (...)

Έξοδα

Οι ερμηνευτικές κατευθυντήριες γραμμές αποσαφήνισαν ότι επιτρέπεται η πραγματοποίηση εύλογων και αναλογικών εξόδων διαχείρισης των αιτήσεων οικογενειακής επανένωσης. Αποσαφηνίζεται επίσης ότι υπάρχει περιορισμένο περιθώριο διακριτικής ευχέρειας για τα κράτη μέλη σχετικά με το επίπεδο των εξόδων, δεδομένου ότι πρέπει να μεριμνήσουν ώστε να μην υπονομευθεί η εκπλήρωση των στόχων και η πρακτική αποτελεσματικότητα της οδηγίας. Το ύψος των εξόδων διαχείρισης δεν πρέπει να αποτελεί εμπόδιο στην άσκηση του δικαιώματος για οικογενειακή επανένωση. Τα έξοδα πρέπει να είναι αναλογικά σε σύγκριση με αυτά για ανάλογες εθνικές άδειες. .

Ανακοίνωση Ευρωπαϊκής Επιτροπής: Ερμηνευτικές κατευθυντήριες οδηγίες της Οδηγίας οικογενειακής επανένωσης, 3 Απριλίου 2014

3.1.Υποβολή αίτησης

(...) Τα κράτη μέλη επιτρέπεται να χρεώνουν εύλογα, αναλογικά έξοδα διαχείρισης για μια αίτηση οικογενειακής επανένωσης και διαθέτουν περιορισμένο περιθώριο διακριτικής ευχέρειας στον καθορισμό των εν λόγω χρεώσεων, εφόσον δεν υπονομεύουν την επίτευξη των σκοπών και την πρακτική αποτελεσματικότητα της οδηγίας [32]. Το ύψος των εξόδων δεν πρέπει να έχει ως στόχο ή αποτέλεσμα να δημιουργήσει εμπόδια στην άσκηση του δικαιώματος της οικογενειακής επανένωσης. Υψηλά έξοδα με σημαντική οικονομική επίπτωση σε υπηκόους τρίτων χωρών οι οποίοι πληρούν τους όρους που προβλέπονται από την οδηγία ενδέχεται να τους εμποδίσουν να ασκήσουν τα δικαιώματα που απορρέουν από την οδηγία και, κατά συνέπεια, να είναι per se υπερβολικά και δυσανάλογα [33]. Τα έξοδα που επιβάλλονται σε υπηκόους τρίτων χωρών και τα μέλη των οικογενειών τους δυνάμει της οδηγίας 2003/86 μπορούν να συγκριθούν με αυτά που επιβάλλονται σε υπηκόους των κρατών μελών για την έκδοση παρόμοιων εγγράφων, ώστε να αξιολογηθεί εάν τα έξοδα για τους υπηκόους τρίτων χωρών είναι αναλογικά, λαμβάνοντας υπόψη ότι τα άτομα αυτά δεν βρίσκονται σε πανομοιότυπες καταστάσεις [34]. Για την προώθηση του βέλτιστου συμφέροντος των παιδιών, η Επιτροπή παροτρύνει τα κράτη μέλη να εξαιρούν από τα έξοδα διαχείρισης τις αιτήσεις που υποβάλλονται από ανήλικους. Σε περίπτωση που απαιτείται θεώρηση εισόδου σε ένα κράτος μέλος, οι όροι έκδοσης της εν λόγω θεώρησης πρέπει να διευκολύνεται και η θεώρηση πρέπει να χορηγείται χωρίς επιπλέον έξοδα διαχείρισης.

5.1 Θεωρήσεις εισόδου και παραμονής μακράς διάρκειας και άδειες παραμονής

(...) Επιτρέπονται τα έξοδα διαχείρισης για θεωρήσεις, αλλά δεν πρέπει να είναι υπερβολικά ή

δυσανάλογα. Δεν πρέπει να επιβάλλονται με στόχο ή αποτέλεσμα να δημιουργείται εμπόδιο στην άσκηση των δικαιωμάτων που απορρέουν από την οδηγία και, ως εκ τούτου, να καταργείται η πρακτική αποτελεσματικότητά της.

6.1.2. Έλλειψη επίσημων αποδεικτικών στοιχείων

(...) Η οδηγία δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να επιβάλλουν χρεώσεις σε πρόσφυγες ή αιτούντες για εξετάσεις DNA ή άλλου είδους έρευνες. Ωστόσο, τα έξοδα διαχείρισης δεν πρέπει να είναι υπερβολικά ή δυσανάλογα ώστε να δημιουργούν εμπόδιο στην άσκηση των δικαιωμάτων που απορρέουν από την οδηγία και, ως εκ τούτου, να καταργείται η πρακτική αποτελεσματικότητά της [74]. Κατά τον καθορισμό των ενδεχόμενων εξόδων, η Επιτροπή εκτιμά ότι τα κράτη μέλη πρέπει να λαμβάνουν υπόψη την ιδιαίτερη κατάσταση των προσφύγων και παροτρύνει τα κράτη μέλη να επιβαρύνονται με τα έξοδα εξέτασης DNA, ειδικά εάν επιβάλλονται σε πρόσφυγα ή στα μέλη της οικογένειάς του.

Τα κράτη πρέπει να προβλέπουν εξαίρεση από την εξέταση σε μεμονωμένες περιπτώσεις ενώ τα έξοδα εξέτασης δεν πρέπει να είναι πολύ υψηλά και να παρεμποδίζουν την άσκηση του δικαιώματος για οικογενειακή επανένωση (Βλ. κατωτέρω τις προτάσεις της γενικής εισαγγελέα AG Kokott στην υπόθεση C-153/14). Πρέπει να τονιστεί ότι οι προτάσεις της Γενικής Εισαγγελέα δεν ευνοούν το σκεπτικό της απόφασης που εδράζεται και στο διεθνές δίκαιο, αλλά αφορούν μόνο το δίκαιο της ΕΕ.

Προτάσεις Γενικής Εισαγγελέα στην υπόθεση C-153/14 K και A:

Οι προτάσεις της Γενικής Εισαγγελέα αναφέρουν ότι η οικογενειακή επανένωση, στην περίπτωση έγγαμων ζευγαριών, που είναι υπήκοοι τρίτων χωρών, μπορεί καταρχήν να εξαρτάται από τον/τη σύζυγο, που σκοπεύει να επανενωθεί με την οικογένεια, ολοκληρώνοντας επιτυχώς την εξέταση που αφορά τις βασικές γνώσεις για τη χώρα υποδοχής και τη γλώσσα της. Τα κράτη πρέπει να επιτρέπουν να παρέχεται εξαίρεση από την εξέταση σε μεμονωμένες περιπτώσεις, και τα έξοδα εξέτασης δεν πρέπει να είναι πολύ υψηλά και να παρεμποδίζουν την άσκηση του δικαιώματος για οικογενειακή επανένωση.

Η Γενική Εισαγγελέα θεώρησε ότι η ολλανδική νομοθεσία είναι, ωστόσο, δυσανάλογη και ασύμβατη με την οδηγία εάν δεν αίρεται η εκπλήρωση της σχετικής υποχρέωσης υποβολής σε εξετάσεις, η οποία δεν είναι εύλογη, λαμβανομένης υπόψη της ατομικής κατάστασής του προσώπου που επιθυμεί να εισέλθει στη χώρα στο πλαίσιο ασκήσεως του δικαιώματος οικογενειακής επανένωσης, ή εάν λόγω των ειδικών περιστάσεων της εκάστοτε περιπτώσεως συντρέχουν λόγοι που επιβάλλουν τη χορήγηση αδειάς επανένωσης παρά την αποτυχία στις εξετάσεις.

Σύμφωνα με τη Γενική Εισαγγελέα Kokott, εθνική ρύθμιση η οποία εξαρτά τη συμμετοχή σε εξετάσεις κοινωνικοπολιτικής ενσωματώσεως όπως οι επίμαχες από την καταβολή τελών αντιβαίνει στην οδηγία 2003/86/ΕΚ, εάν τα τέλη αυτά και η είσπραξή τους είναι ικανά να αποτελέσουν εμπόδιο στην άσκηση του δικαιώματος οικογενειακής επανένωσης από όσους το επιθυμούν.

Διάρκεια διαδικασιών

(άρθρο 5, παρ. 4 της οδηγίας οικογενειακής επανένωσης)

Κατά γενικό κανόνα, μια τυπική αίτηση σε συνθήκες κανονικού φόρτου εργασίας πρέπει να διεκπεραιώνεται αμελλητί χωρίς περιττή καθυστέρηση. Σε συνθήκες υπερβολικού φόρτου εργασίας που υπερβαίνει τις διοικητικές ικανότητες ή όταν η αίτηση απαιτεί περαιτέρω εξέταση, μπορεί να αιτιολογηθεί το μέγιστο χρονικό όριο των εννέα μηνών (9 μήνες από την ημερομηνία πρώτης υποβολής της αίτησης, όχι από τη στιγμή κοινοποίησης της παραλαβής της αίτησης). Η παράταση πέραν των 9 μηνών αιτιολογείται μόνο «σε εξαιρετικές περιπτώσεις που έχουν σχέση με το σύνθετο χαρακτήρα της εξέτασης [συγκεκριμένης] αίτησης» (άρθρο 5, παρ. 4, δεύτερο εδάφιο). Η παρέκκλιση πρέπει να ερμηνεύεται συσταλτικώς και κατά περίπτωση. Τα κράτη μέλη πρέπει να αιτιολογούν την παράταση.

Ανακοίνωση Ευρωπαϊκής Επιτροπής: Ερμηνευτικές κατευθυντήριες οδηγίες της Οδηγίας οικογενειακής επανένωσης, 3 Απριλίου 2014

3.3. Διάρκεια διαδικασιών

Το άρθρο 5, παρ. 4 υποχρεώνει τα κράτη μέλη να επιδιώκουν έγγραφη κοινοποίηση της απόφασης επί μιας αιτήσεως το συντομότερο δυνατόν. Η αιτιολογική σκέψη 13 ορίζει ότι οι διαδικασίες εξέτασης των αιτήσεων αυτές θα πρέπει να είναι αποτελεσματικές και διαχειρίσιμες, λαμβάνοντας υπόψη το συνθήκη φόρτο εργασίας των διοικήσεων των κρατών μελών.

Κατά συνέπεια, ως γενικός κανόνας, μια τυπική αίτηση σε συνθήκες κανονικού φόρτου εργασίας

πρέπει να διεκπεραιώνεται αμελλητί χωρίς περιττή καθυστέρηση. Εάν ο φόρτος εργασίας υπό εξαιρετικές συνθήκες υπερβαίνει τις διοικητικές ικανότητες ή εάν η αίτηση απαιτεί περαιτέρω εξέταση, μπορεί να δικαιολογηθεί το μέγιστο χρονικό όριο των εννέα μηνών. Η προθεσμία των εννέα μηνών ξεκινά από την ημερομηνία κατά την οποία υποβλήθηκε για πρώτη φορά η αίτηση, όχι από τη στιγμή κοινοποίησης της παραλαβής της αίτησης από το κράτος μέλος.

Η εξαιρετική που προβλέπεται στο δεύτερο εδάφιο του άρθρου 5, παρ. 4 για παράταση πέραν της εννεάμηνης προθεσμίας αιτιολογείται μόνο σε εξαιρετικές συνθήκες που έχουν σχέση με τον σύνθετο χαρακτήρα της εξέτασης μιας συγκεκριμένης αίτησης. Η εν λόγω παρέκκλιση πρέπει να ερμηνεύεται συσταλτικώς και κατά περίπτωση. Η διοίκηση του κράτους μέλους, που επιθυμεί να κάνει χρήση αυτής της δυνατότητας, πρέπει να αιτιολογεί μια τέτοια παράταση αποδεικνύοντας ότι ο εξαιρετικά σύνθετος χαρακτήρας μιας συγκεκριμένης περίπτωσης ισοδυναμεί με εξαιρετική περίπτωση. Τα ζητήματα διοικητικής ικανότητας δεν αιτιολογούν μια πολύ μεγάλη παράταση και οποιαδήποτε παράταση δεν πρέπει υπερβαίνει την απολύτως αναγκαία ελάχιστη διάρκεια για τη λήψη απόφασης. Οι εξαιρετικές συνθήκες που σχετίζονται με τον σύνθετο χαρακτήρα μιας συγκεκριμένης περίπτωσης μπορεί να είναι, για παράδειγμα, η ανάγκη αξιολόγησης της οικογενειακής σχέσης στο πλαίσιο πολλαπλών οικογενειακών πυρήνων, μια σοβαρή κρίση στη χώρα καταγωγής που εμποδίζει την πρόσβαση στα διοικητικά αρχεία, οι δυσκολίες στη διοργάνωση ακροάσεων των μελών της οικογένειας στη χώρα καταγωγής εξαιτίας της κατάστασης ασφαλείας, ή η δύσκολη πρόσβαση σε διπλωματικές αποστολές ή ο καθορισμός του δικαιώματος επιμέλειας τέκνου εάν οι γονείς είναι χωρισμένοι.

Το άρθρο 5, παρ. 4 προβλέπει ότι η απόφαση πρέπει να κοινοποιείται γραπτώς και ότι εάν είναι αρνητική, πρέπει να παρέχονται νομικοί και πραγματικοί λόγοι ώστε να μπορεί ο αιτών να ασκήσει αποτελεσματικά το δικαίωμα προσφυγής.

ΚΕΣΑ

Κανονισμός Δουβλίνο

Το άρθρο 8 του Κανονισμού Δουβλίνο προβλέπει ότι εάν ένας ασυνόδευτος ανήλικος φθάσει σε κράτος μέλος της ΕΕ και έχει συγγενείς που βρίσκονται νομίμως σε άλλο κράτος μέλος της ΕΕ, το εν λόγω κράτος είναι υπεύθυνο για την εξέταση της αίτησης ασύλου, ούτως ώστε να διευκολυνθεί η οικογενειακή επανένωση. Το ίδιο ισχύει όταν μέλη της οικογένειας έχουν ήδη λάβει διεθνή προστασία σε άλλο κράτος μέλος της ΕΕ (άρθρο 9) ή όταν η αίτηση των μελών της οικογένειας για διεθνή προστασία είναι υπό εξέταση (άρθρο 10).

Οδηγία για την αναγνώριση

Η Οδηγία για την Αναγνώριση προβλέπει τη διατήρηση της οικογενειακής ενότητας μετά την εξέταση επί του βασιμίου των αιτήσεων μελών της οικογένειας του δικαιούχου διεθνούς προστασίας που δεν πληρούν ατομικά τις προϋποθέσεις για την αναγνώριση της προστασίας αυτής.¹⁰

Οδηγία για την αναγνώριση, Οδηγία 2011/95/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας (αναδιτύπωση)

Άρθρο 23 Διατήρηση της οικογενειακής ενότητας

1. Τα κράτη μέλη μεριμνούν για τη διατήρηση της οικογενειακής ενότητας.
2. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε τα μέλη της οικογένειας του δικαιούχου διεθνούς προστασίας που δεν πληρούν ατομικά τις προϋποθέσεις για την αναγνώριση της προστασίας αυτής να δικαιούνται να αιτηθούν τα ευεργετήματα των άρθρων 24 έως 35, σύμφωνα με τις εθνικές διαδικασίες και εφόσον αυτό συμβιβάζεται με το προσωπικό νομικό καθεστώς του μέλους της οικογένειας.
3. Οι παράγραφοι 1 και 2 δεν έχουν εφαρμογή όταν το μέλος της οικογένειας αποκλείεται ή θα αποκλειόταν από τη διεθνή προστασία κατ'εφαρμογή των κεφαλαίων III και V.
4. Κατά παρέκκλιση των παραγράφων 1 και 2, τα κράτη μέλη δύνανται να αρνούνται, να περιορίζουν ή να ανακαλούν τα προαναφερόμενα ευεργετήματα για λόγους εθνικής ασφάλειας ή δημόσιας τάξης.

¹⁰ Brandl U., in Reforming the Common European Asylum System: The New European Refugee Law edited by Chetail, De Bruycker, Maiani, σελ. 157

5. Τα κράτη μέλη μπορούν να αποφασίσουν ότι το παρόν άρθρο έχει εφαρμογή και σε άλλους στενούς συγγενείς οι οποίοι συγκατοικούσαν με την οικογένεια ως τμήμα της κατά τον χρόνο αναχώρησης από τη χώρα καταγωγής, ήταν δε τότε εξαρτημένοι, εν όλω ή κατά κύριο λόγο, από τον δικαιούχο διεθνούς προστασίας.

Οδηγία για την υποδοχή

Η αναδιατυπωμένη Οδηγία 2013/33/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με τις απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία, λαμβάνει υπόψη της ότι οι οικογένειες έχουν ειδικές ανάγκες και ότι η ενότητα τους πρέπει να είναι βασικός στόχος. Η οδηγία περιέχει διατάξεις για τον εντοπισμό μελών των οικογενειών των ασυνόδευτων ανηλίκων. Το άρθρο 23 επισημαίνει ότι το μείζον συμφέρον πρέπει να αποτελεί πρωταρχικό μέλημα και ότι τα κράτη μέλη πρέπει συγκεκριμένα να λαμβάνουν δεόντως υπόψη τις δυνατότητες για επανένωση της οικογένειας (άρθρο 23, παρ. 2, στοιχείο α').

Η Οδηγία απαιτεί τα Κράτη Μέλη να λαμβάνουν, στο μέτρο του δυνατού, τα κατάλληλα μέτρα για τη διατήρηση της ενότητας της οικογένειας, αναφορικά με τη στέγαση αυτής (Άρθρα 12, 18.5).

Ειδικοί προβληματισμοί για τα θύματα σεξουαλικής και έμφυλης βίας

Στο πλαίσιο της μετανάστευσης, η CEDAW αναγνωρίζει θύματα έμφυλης βίας, η οποία κατά την ερμηνεία της περιλαμβάνει μορφές σεξουαλικής βίας, ως επαρκή δικαιολογητικό λόγο απονομής διεθνούς προστασίας νομικά όσο και στην πράξη.

CEDAW, Γενική Σύσταση υπ' αρ. 32 για τις έμφυλες διαστάσεις του καθεστώτος πρόσφυγα, του ασύλου, της ιθαγένειας και της ανιθαγένειας γυναικών, UN Doc. CEDAW/C/GC/32 (2014)

15. [...] Η Επιτροπή σημειώνει ότι η βία εναντίον γυναικών η οποία συνιστά απαγορευμένη μορφή διακριτικής μεταχείρισης εναντίον των γυναικών αποτελεί μια από τις σημαντικότερες μορφές τιμωρίας την οποία υφίστανται οι γυναίκες στο πλαίσιο καθεστώτος πρόσφυγα και ασύλου. Η εν λόγω βία, ακριβώς όπως άλλες μορφές τιμωρίας σχετιζόμενες με το φύλο, δύνανται να παραβιάζουν διατάξεις της Σύμβασης. Οι μορφές αυτές αναγνωρίζονται ως νόμιμοι λόγοι για παροχή διεθνούς προστασίας στον νόμο και στην πράξη. Αυτές μπορεί να περιλαμβάνουν απειλή ακρωτηριασμού των γυναικείων αναπαραγωγικών οργάνων, απειλή βίας και/ή τα λεγόμενα «εγκλήματα τιμής», εμπορία γυναικών, επιθέσεις με οξύ, βιασμό και άλλες μορφές σεξουαλικής επίθεσης, σοβαρές μορφές ενδοοικογενειακής βίας, επιβολής θανατικής ποινής ή άλλες σωματικές τιμωρίες υφιστάμενες σε δικαιικά συστήματα τα οποία προβαίνουν σε διακρίσεις, η αναγκαστική στέρωση, η πολιτική ή θρησκευτική δίωξη για υποστήριξη φεμινιστικών ή άλλων απόψεων και οι συνέπειες δίωξης λόγω μη συμμόρφωσης με κοινωνικά στερεότυπα και ήθη του φύλου ή για τη διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους βάσει της Σύμβασης.

Ορισμένοι διεθνείς οργανισμοί έχουν υπογραμμίσει την ανάγκη για καλύτερη καλύτερη ενημέρωση σχετικά με τις διαδικασίες οικογενειακής επανένωσης για θύματα σεξουαλικής και έμφυλης βίας και τις επιπτώσεις της στα δικαιώματα και την νομική προστασία εξαιτίας της δύσκολης κατάστασης τους. Προτείνουν να υποστηριχθεί η οικογενειακή επανένωση και ότι σε αυτή την ομάδα προσφύγων και μεταναστών πρέπει να υπάρχει διαθέσιμη και προσβάσιμη νομική βοήθεια για να αντιμετωπίσει τους κινδύνους προστασίας που συνδέονται με την έμφυλη και σεξουαλική βία.

Συμβούλιο της Ευρώπης, Ψήφισμα 2159 (2017) του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των γυναικών και κοριτσιών που είναι πρόσφυγες από την έμφυλη βία, 26 Απριλίου 2017

Υπό το πρίσμα αυτών των προβληματισμών, η Συνέλευση καλεί τα μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης και τα Κράτη παρατηρητές να λάβουν τα ακόλουθα συγκεκριμένα μέτρα για την αντιμετώπιση των κενών στην προστασία και τον μετριασμό των κινδύνων:

5.4 όσον αφορά τη συνολική διαχείριση περιπτώσεων έμφυλης βίας και πολιτικών για τους πρόσφυγες:

5.4.3. υποστήριξη της οικογενειακής επανένωσης ·

UNHCR, UNFPA, Επιτροπή Γυναικών-Προσφύγων, ΕΚΘΕΣΗ ΑΡΧΙΚΗΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ: Κίνδυνοι σχετικοί με την προστασία γυναικών και κοριτσιών στην (European Refugee and Migrant Crisis) Ευρωπαϊκή Κρίση Προσφύγων και Μεταναστών (2019), σελ. 16.

«(...) Διασφάλιση ότι υπάρχει διαθέσιμη και προσβάσιμη νομική βοήθεια σε πρόσφυγες και μετανάστες για την αντιμετώπιση των κινδύνων από πλευράς προστασίας που σχετίζονται με σεξουαλική και έμφυλη βία. Αυτή πρέπει να είναι διαθέσιμη για όλες τις χώρες και πρέπει να περιλαμβάνει την παροχή πληροφόρησης για όλες τις διαδικασίες νομικής προστασίας, όπως η οικογενειακή επανένωση.»

UNICEF, Preventing and Responding to Violence Against Children and Adolescents Theory of Change (2017), σελ. 49.

Ανθρωπιστικός προγραμματισμός / προγραμματισμός έκτακτης ανάγκης

- Ενσωμάτωση έμφυλης βίας στον προγραμματισμό έκτακτης ανάγκης.
- Ενσωμάτωση στρατηγικών οικογενειακής επανένωσης σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τα όργανα του Χάρτη των ΗΕ έχουν επίσης τονίσει την υποχρέωση των Κρατών Μελών να προστατεύουν πρόσφυγες και μετανάστες θύματα Σεξουαλικής και Έμφυλης Βίας (SGBV) χορηγώντας τους αυτόνομη παραμονή, κάτι το οποίο τους επιτρέπει να μην παραμένουν δέσμιοι ή ευάλωτοι σε πιθανά δύσκολες οικογενειακές συνθήκες. Αυτό περιλαμβάνει και τις Ερμηνευτικές Οδηγίες του 2014 της Οδηγίας περί Οικογενειακής Επανένωσης και τις καταληκτικές παρατηρήσεις της Επιτροπής της Σύμβασης για την εξάλειψη όλων των μορφών διάκρισης κατά των γυναικών (CEDAW) και της Επιτροπής για την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων (CERD).

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Ερμηνευτικές κατευθυντήριες οδηγίες για την Οδηγία Οικογενειακής Επανένωσης, 3 Απριλίου 2014

5.3 Πρόσβαση σε αυτόνομη άδεια παραμονής

[...] Το Άρθρο 15(3) (δεύτερο εδάφιο) προβλέπει ότι τα Κ-Μ πρέπει να εκδίδουν αυτόνομη άδεια παραμονής σε περίπτωση ιδιαίτερα δύσκολων συνθηκών για οποιοδήποτε μέλος της οικογένειας τα οποία έχουν εισέλθει στη χώρα δυνάμει οικογενειακής επανένωσης. Τα Κ-Μ απαιτείται να θεσπίζουν διατάξεις εσωτερικού δικαίου προς τον σκοπό αυτόν. Οι ιδιαίτερα δύσκολες συνθήκες πρέπει να έχουν προκληθεί από την οικογενειακή κατάσταση ή της κατάρρευση αυτής, όχι σε δυσκολίες με άλλες αιτίες. Παραδείγματα ιδιαίτερα δύσκολων συνθηκών δύνανται να είναι, επί παραδείγματι, περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας κατά γυναικών και τέκνων, ορισμένες περιπτώσεις καταναγκαστικού γάμου, ο κίνδυνος ακρωτηριασμού γυναικείων γεννητικών οργάνων, ή περιπτώσεις όπου το άτομο θα βρισκόταν σε ιδιαίτερα δύσκολη κατάσταση σε περίπτωση κατά την οποία θα αναγκαζόταν να επιστρέψει στη χώρα καταγωγής.

CEDAW, Καταληκτικές παρατηρήσεις επί της έβδομης περιοδικής έκθεσης του Βελγίου, UN Doc. CEDAW/C/BEL/CO/7, (2014)

21. Η Επιτροπή συστήνει στο Κράτος μέλος να

(γ) Τροποποιεί τον Νόμο περί Αλλοδαπών προκειμένου να χορηγεί καθεστώς προσωρινής παραμονής σε γυναίκες θύματα ενδοοικογενειακής βίας οι οποίες δεν έχουν έγγραφα ή είναι σε αναμονή έκδοσης των αδειών παραμονής τους επί τη βάση οικογενειακής επανένωσης και να διασφαλίζει ότι οι μετανάστριες οι οποίες έχουν άδεια παραμονής ως αποτέλεσμα οικογενειακής επανένωσης, οι οποίες είναι θύματα ενδοοικογενειακής βίας και επιθυμούν να αφήσουν τους συζύγους τους, να μην απαιτείται να αποδεικνύουν ότι εργάζονται, είναι αυτοαπασχολούμενες ή έχουν επαρκή μέσα επιβίωσης προκειμένου να χορηγείται στις ίδιες άδεια παραμονής. Το Κράτος μέλος πρέπει να εργάζεται προς την κατεύθυνση της ενημέρωσης των μεταναστριών σχετικά με την ύπαρξη νέων διατάξεων νόμου, αφ' ης στιγμής αυτές τίθενται σε ισχύ.

CERD, Καταληκτικές παρατηρήσεις για τις συνδυαστικές δέκατη έβδομη έως δέκατη ένατη περιοδικές εκθέσεις της Δημοκρατίας της Κορέας, UN Doc. CERD/C/KOR/CO/17-19 (2019)

20. Η Επιτροπή συστήνει στο Κράτος μέλος να:

(α) Λαμβάνει μέτρα προστασίας των μεταναστριών από έμφυλη βία και να διασφαλίζει ότι σε αυτές οι οποίες είναι θύματα τέτοιας βίας παρέχεται επαρκής νομική, ιατρική και ψυχολογική αρωγή, ανε-

ξαρτήτως καθεστώτος τους, και να λαμβάνει μέτρα προκειμένου να διασφαλιστεί ότι οι δράστες θα τιμωρηθούν,

(β) Παρέχει σε μετανάστες οι οποίοι δεν έχουν έγγραφα και οι οποίοι είναι θύματα έμφυλης βίας τη δυνατότητα παραμονής στη χώρα αφότου η υπόθεσή τους έχει περαιωθεί, και

(γ) Διασφαλίζει ότι παρέχεται στις μετανάστριες σαφής πληροφόρηση, σε γλώσσα την οποία κατανοούν, σχετικά με τις υπηρεσίες και τα μέσα αποκατάστασης που είναι διαθέσιμα σε αυτές, ως θύματα έμφυλης βίας.

IV. Απελάσεις και το δικαίωμα στην οικογενειακή ζωή

Διεθνές δίκαιο

Κατά κανόνα, εμπίπτει στην αρμοδιότητα έκαστου Κράτους να θέσουν τους όρους και τις προϋποθέσεις σε σχέση με τους αλλοδαπούς πολίτες οι οποίοι διαμένουν ή επιδιώκουν να παραμείνουν στην επικράτειά τους. Ωστόσο, η εξουσία αυτή περιορίζεται και οριοθετείται από υποχρεώσεις διεθνούς δικαίου και ιδίως διεθνούς δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Μεταξύ των περιορισμών αυτών είναι αυτός της προστασίας του δικαιώματος της οικογενειακής ζωής, το οποίο ενδέχεται να απειληθεί από την απέλαση ενός μέλους της οικογένειας.

Κατά την εξέταση του εάν μια απέλαση αντίκειται στο δικαίωμα στην οικογενειακή ζωή, η Επιτροπή των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων δηλώνει ότι η αιτιολόγηση των απελάσεων πρέπει να υπόκειται στις αρχές της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας, λαμβάνοντας υπόψη την αιτιολογία του Κράτους για την απομάκρυνση και την ταλαιπωρία την οποία θα προκαλούσε στην οικογένεια και στα μέλη της. (*Madafferi κατά Αυστραλίας, 2004 κατωτέρω*).

CCPR, **Maalem et al. κατά Ουζμπεκιστάν (2018), Comm No. 2371/2014, 17 Ιουλίου 2018**

11.2 Η Επιτροπή επαναλαμβάνει τη θέση της σύμφωνα με την οποία ενδέχεται να υπάρχουν περιπτώσεις κατά τις οποίες η άρνηση ενός Κράτους μέρους να επιτρέψει σε ένα μέλος της οικογένειας να παραμείνει στην επικράτειά του συνεπάγεται παρέμβαση στην οικογενειακή ζωή του εν λόγω ατόμου. Ωστόσο, το απλό γεγονός ότι ένα μέλος της οικογένειας δικαιούται να παραμείνει στην επικράτεια ενός Κράτους μέρους δεν σημαίνει απαραίτητα ότι η διατύπωση απαίτησης απομάκρυνσης άλλων μελών της οικογένειας συνεπάγεται τέτοια παρέμβαση (...).

Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου **Γενικό Σχόλιο 15/27, Η Θέση των Αλλοδαπών υπό το Σύμφωνο, ΔΣΑΠΔ, 20η Συνεδρία, 11 Απριλίου 1986**

«(...) Σε ορισμένες περιπτώσεις ένας αλλοδαπός μπορεί να απολαμβάνει την προστασία της Σύμβασης ακόμη και σε σχέση με την είσοδο και παραμονή, για παράδειγμα, όταν προκύπτουν θέματα μη διακρίσεων, απαγόρευσης της απάνθρωπης μεταχείρισης και σεβασμού της οικογενειακής ζωής».

Επιτροπή για την εξάλειψη των φυλετικών διακρίσεων (CERD) **Γενική Σύσταση για τις διακρίσεις έναντι αλλοδαπών, 1 Οκτωβρίου 2002**

28. Πρέπει να αποφεύγονται απελάσεις αλλοδαπών, ιδιαιτέρως μακροχρονίως διαμενόντων, που θα είχαν ως αποτέλεσμα δυσανάλογη παρέμβαση στο δικαίωμα στην οικογενειακή ζωή.

CCPR **Madafferi κατά Αυστραλίας, Comm. No. 1011/2001, 26 Ιουλίου 2004**

9.8 (...) Η Επιτροπή παρατηρεί ότι σε περιπτώσεις επικείμενης απέλασης, το σημείο στο οποίο πρέπει να δίδεται ιδιαίτερη σημασία στην αξιολόγηση του υπόθεσης είναι το θέμα του χρόνου. Παρατηρεί επίσης ότι σε περιπτώσεις όπου ένα μέρος μιας οικογένειας πρέπει να εγκαταλείψει την επικράτεια του Κράτους, ενώ το άλλο μέρος δικαιούται να παραμείνει, πρέπει να εξετάζονται, αφενός, τα σχετικά κριτήρια για να αξιολογηθεί κατά πόσον ή όχι μπορεί αντικειμενικώς να δικαιολογηθεί η συγκεκριμένη παρέμβαση στην οικογενειακή ζωή, λαμβανομένης υπόψης της σπουδαιότητας των αιτιάσεων του Κράτους μέρους για την απομάκρυνση του ενδιαφερομένου και, αφετέρου, ο βαθμός των προβλημάτων που μπορεί να αντιμετωπίσει η οικογένεια και τα μέλη της ως συνέπεια αυτής της απομάκρυνσης.

CCPR, Maalem et al. κατά Ουζμπεκιστάν (2018)

11.3 Στην παρούσα υπόθεση, η Επιτροπή θεωρεί ότι η απόφαση του Κράτους μέρους να απελάσει τον πατέρα πέντε παιδιών, ορισμένα από τα οποία είναι ανήλικα, σε συνδυασμό με τον περιορισμό επανεισόδου στη χώρα, συνιστά «παρέμβαση» στην οικογένεια, ιδίως σε περιστάσεις στις οποίες, όπως στην παρούσα περίπτωση, μπορεί να επέλθουν ουσιαστικές αλλαγές στην οικογενειακή ζωή.

Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Προκειμένου να εκτιμηθεί εάν η απέλαση παραβιάζει το δικαίωμα στην οικογενειακή ζωή (άρθρο 8.1 ΕΣΔΑ), το Δικαστήριο εξετάζει εάν υφίσταται οικογενειακή ζωή και στη συνέχεια κάνει χρήση του άρθρου 8.2 για να εξετάσει εάν η παρέμβαση στην οικογενειακή ζωή είναι σύμφωνη με τη Σύμβαση. Γενικά, όλες οι παρεμβάσεις στα δικαιώματα που κατοχυρώνονται στην ΕΣΔΑ πρέπει να τηρούν τέσσερα κριτήρια:

- α) Να είστε σύμφωνες με το νόμο
- β) Να επιδιώκουν έναν θεμιτό σκοπό
- γ) Να είναι αναγκαίες σε μια δημοκρατική κοινωνία
- δ) Να είναι ανάλογες προς τον επιδιωκόμενο στόχο

Εκτός από τη Σύμβαση, τα Κράτη έχουν λάβει περαιτέρω μέτρα και έχουν υιοθετήσει επιπλέον το Πρωτόκολλο αρ. 7 (τροποποιήθηκε από το πρωτόκολλο αρ. 11), το οποίο προβλέπει εγγυήσεις σε περίπτωση απέλασης αλλοδαπών

Πρωτόκολλο αρ. 7 ΕΣΔΑ

Άρθρο 1

1. Αλλοδαπός που έχει νόμιμα τη διαμονή του στην επικράτεια ενός Κράτους δεν απελαύνεται παρά μόνο μετά από απόφαση που έχει ληφθεί σύμφωνα με τον νόμο στον ανωτέρω δίδεται η δυνατότητα:
  - α) να προτείνει επιχειρήματα κατά της απέλασής του,
  - β) να τύχει η υπόθεση του επανεξέτασης και
  - γ) να εκπροσωπείται για τους σκοπούς αυτούς ενώπιον της αρμόδιας αρχής, ή ενώπιον ενός ή περισσοτέρων προσώπων που ορίζονται απ' αυτή την αρχή.
2. Αλλοδαπός μπορεί να απελαθεί και πριν από την άσκηση των δικαιωμάτων που προβλέπονται στην παραγρ. 1α, β και γ αυτού του άρθρου όταν αυτή η απέλαση είναι αναγκαία για το συμφέρον της δημόσιας τάξης ή επιβάλλεται για λόγους εθνικής ασφάλειας.

Ο σεβασμός της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής προβάλλεται συχνά ως ασφαλιστική δικλείδα έναντι της απέλασης σε περιπτώσεις που αφορούν παιδιά τα οποία άλλως θα αξιολογούνταν ως μη χρήζοντα διεθνούς προστασίας, συμπεριλαμβανομένης της επικουρικής προστασίας.

Η απέλαση μέλους οικογένειας υπηκόου τρίτης χώρας συνεπάγεται παραβίαση της διάταξης του άρθρου 8 «μόνο σε εξαιρετικές συνθήκες» (*Rodrigues da Silva και Hoogkamer κατά Ολλανδίας*, σκέψη 39 και *Nunez κατά Νορβηγίας*, σκέψη 70).

Είναι εφικτή η απέλαση ή άρνηση εισόδου σε μέλη οικογένειας εφόσον δεν υπάρχουν **ανυπέρβλητα αντικειμενικά εμπόδια** για τη δημιουργία οικογενειακής ζωής οπουδήποτε αλλού (Tuquabo/Tekle και λοιποί κατά Ολλανδίας).

Στην υπόθεση *Jeunesse κατά Ολλανδίας* (παρακάτω) το Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου διαπίστωσε την παραβίαση του άρθρου 8 παρά την επίγνωση της προσφεύγουσας για το επισφαλές καθεστώς διαμονής της πριν την έναρξη της οικογενειακής ζωής στην Ολλανδία και παρά την απουσία ανυπέρβλητων εμποδίων για την εγκατάσταση της οικογένειας στη χώρα καταγωγής της προσφεύγουσας.

Επιπλέον, το Δικαστήριο εξέθεσε στην υπόθεση *B.A.C. κατά Ελλάδας* ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 8 καθώς οι αρχές απέτυχαν να θεσπίσουν μια κατάλληλη διαδικασία που να επιτρέπει στον μετανάστη να νομιμοποιήσει την κατάσταση του και να βελτιώσει το επισφαλές καθεστώς του.

Jeunesse κατά Ολλανδίας, ΕΔΔΑ, απόφαση της 3ης Οκτωβρίου 2014

116. ... Η ανοχή της παρουσίας της για τόσο μεγάλη χρονική περίοδο, κατά τη διάρκεια της οποίας οι αρχές είχαν τη δυνατότητα να την απομακρύνουν, επέτρεψε στην προσφεύγουσα να δημιουργήσει και να αναπτύξει ισχυρούς οικογενειακούς, κοινωνικούς και πολιτιστικούς δεσμούς με την Ολλανδία. Η διεύθυνση της προσφεύγουσας, όπου ζούσε τα τελευταία δεκαπέντε έτη, ήταν πάντα γνωστή στις ολλανδικές αρχές (σκέψη 116).
117. ... δεδομένου του κοινού παρελθόντος της προσφεύγουσας και του συζύγου της και της σχετικά μικρής ηλικίας των παιδιών τους, ότι δεν θα υπήρχε κανένα ανυπέρβλητο εμπόδιο για να εγκατασταθούν στο Σουρινάμ. Ωστόσο, ενδεχομένως η προσφεύγουσα και η οικογένειά της να βίωναν έναν βαθμό ταλαιπωρίας εάν εξαναγκάζονταν να το κάνουν. Κατά την αξιολόγηση της συμμόρφωσης των κρατικών αρχών με τις υποχρεώσεις τους δυνάμει του άρθρου 8, είναι απαραίτητο να λαμβάνεται υπόψη η κατάσταση όλων των μελών της οικογένειας, καθώς η διάταξη αυτή εγγυάται την προστασία ολόκληρης της οικογένειας.
118. Τέταρτον, το Δικαστήριο εκτιμά ότι η επίπτωση της απόφασης των ολλανδικών αρχών για τα τρία παιδιά της προσφεύγουσας αποτελεί άλλο ένα σημαντικό χαρακτηριστικό της υπό κρίση υπόθεσης. Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι το βέλτιστο συμφέρον των παιδιών της προσφεύγουσας πρέπει να ληφθεί υπόψη σε αυτή τη στάθμιση. Στο σημείο αυτό, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι είναι ευρέως αποδεκτό, και στο διεθνές δίκαιο, ότι σε κάθε απόφαση που αφορά παιδιά, τα συμφέροντά τους είναι υψίστης σημασίας. Αν και από μόνα τους δεν είναι καθοριστικής σημασίας, στα εν λόγω συμφέροντα πρέπει να δίνεται σημαντική βαρύτητα. Για τον σκοπό αυτόν, σε περιπτώσεις που αφορούν την οικογενειακή επανένωση, το Δικαστήριο δίνει ιδιαίτερη προσοχή στις συνθήκες υπό τις οποίες ζουν τα ενδιαφερόμενα ανήλικα παιδιά, ειδικά στην ηλικία τους, στην κατάσταση που επικρατεί στην εμπλεκόμενη χώρα ή στις εμπλεκόμενες χώρες και στον βαθμό εξάρτησής τους από τους γονείς τους.
119. Επισημαίνοντας ότι η προσφεύγουσα φροντίζει τα παιδιά σε καθημερινή βάση, είναι φανερό ότι τα συμφέροντά τους εξυπηρετούνται καλύτερα εφόσον δεν μεταβληθούν οι παρούσες συνθήκες με μια υποχρεωτική μετεγκατάσταση της μητέρας τους από την Ολλανδία στο Σουρινάμ ή δεν διαρραγεί η σχέση τους με αυτή ως αποτέλεσμα του επικείμενου χωρισμού τους. Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι ο σύζυγος της προσφεύγουσας καλύπτει τις ανάγκες της οικογένειας ως εργαζόμενος πλήρους απασχόλησης σε θέση εργασίας που περιλαμβάνει εργασία σε βάρδιες. Κατά συνέπεια, απουσιάζει από το σπίτι κάποια βράδια. Η προσφεύγουσα, ως μητέρα και νοικοκυρά, έχει πράγματι και σταθερά την επιμέλεια των παιδιών που έχουν ισχυρούς δεσμούς με την Ολλανδία, της οποίας, όπως και ο πατέρας τους, είναι υπήκοοι. Τα στοιχεία της οικογραφίας δεν αποκαλύπτουν άμεση σύνδεση μεταξύ των παιδιών της προσφεύγουσας και του Σουρινάμ, μια χώρα στην οποία δεν έχουν πάει ποτέ.

B.A.C. κατά Ελλάδα, ΕΔΔΑ, 13 Οκτωβρίου 2016

46. Συνεπώς, το Δικαστήριο θεωρεί ότι οι αρμόδιες αρχές παρέλειψαν, κάτω από τις προκειμένες συνθήκες, την θετική υποχρέωσή τους την ελκόμενη από το άρθρο 8 της Σύμβασης, η οποία συνίστατο στην θέσπιση μιας πραγματικής και προσβάσιμης διαδικασίας ενόψει της προστασίας της ιδιωτικής ζωής, μέσω ενός κατάλληλου κανονιστικού πλαισίου για την εξέταση της αίτησης ασύλου του προσφεύγοντος εντός λογικής προθεσμίας προκειμένου να συντομευθεί όσο το δυνατόν περισσότερο η κατάσταση ανασφάλειας του (βλέπε πιο πάνω παράγραφος 37). Υπήρξε συνεπώς παραβίαση της διάταξης αυτής.

Όταν μετανάστες είναι μόνιμα εγκατεστημένοι στη χώρα υποδοχής και διαπράττουν ποινικά αδικήματα, το Κράτος μπορεί να έχει ένα συγκεκριμένο και νόμιμο λόγο για να δικαιολογήσει την απέλαση τους. Ωστόσο, η απέλαση πρέπει να συμμορφώνεται με ένα τεστ αναλογικότητας, το οποίο τέθηκε στην υπόθεση *Boultif* κατά *Ελβετίας*. Στην *Üner* κατά *Ολλανδίας*, το Δικαστήριο υιοθέτησε τα «κριτήρια *Boultif*», εφαρμόζοντας κατευθυντήριες αρχές για την εκτίμηση της συμβατότητας μιας τέτοιας απομάκρυνσης με το δικαίωμα στην οικογενειακή ζωή υπό το άρθρο 8, κυρίως (1) το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού και (2) τη στιβαρότητα των δεσμών με τη χώρα υποδοχής ή τη χώρα προορισμού.

Üner κατά Ολλανδίας, ΕΔΔΑ, 18 Οκτωβρίου 2006

57. Επομένως, ακόμα κι αν το άρθρο 8 της Σύμβασης δεν περιλαμβάνει το απόλυτο δικαίωμα της μη απέλασης για οποιαδήποτε κατηγορία αλλοδαπού, η νομολογία του Δικαστηρίου καταδεικνύει ότι υπάρχουν περιπτώσεις όπου η απέλαση αλλοδαπού οδηγεί σε παραβίαση αυτής της διάταξης (βλέπε, για παράδειγμα, υπόθεση *Moustaquim*, αναφερθείσα ανωτέρω, *Beldjoudi* κατά *Γαλλίας*, 26 Μαρτίου 1992, Σειρά Α αρ. 234-A και υπόθεση *Boultif*, αναφερθείσα ανωτέρω, βλ. επίσης *Amrollahi* κατά *Δανίας*, αρ. 56811/00, 11 Ιουλίου 2002, *Yilmaz* κατά *Γερμανίας*, αρ. 52853/99, 17 Απριλίου 2003 και *Keles* κατά *Γερμανίας*, αρ. 32231/02, 27 Οκτωβρίου

2005). Στην υπόθεση Boultif, το Δικαστήριο ανέπτυξε τα σχετικά κριτήρια που θα χρησιμοποιούσε για να εκτιμήσει εάν ένα μέτρο απέλασης είναι απαραίτητο σε μια δημοκρατική κοινωνία και ανάλογο με τον θεμιτό επιδιωκόμενο σκοπό. Τα κριτήρια αυτά, όπως παρατίθενται στην παράγραφο 40 της απόφασης του Τμήματος στην παρούσα υπόθεση, είναι τα ακόλουθα:

- η φύση και η σοβαρότητα του αδικήματος που διαπράχθηκε από τον αιτούντα,
- η διάρκεια παραμονής του αιτούντος στη χώρα από την οποία πρόκειται να απελαθεί,
- ο χρόνος που πέρασε από τη διάπραξη του αδικήματος και η συμπεριφορά του αιτούντος κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου,
- οι εθνικότητες των διαφόρων ενδιαφερομένων,
- η οικογενειακή κατάσταση του αιτούντος, όπως η διάρκεια του γάμου, και άλλοι παράγοντες που εκφράζουν την αποτελεσματικότητα της οικογενειακής ζωής ενός ζευγαριού,
- εάν ο/η σύζυγος γνώριζε για το αδίκημα τη στιγμή που αυτός ή αυτή συνήψαν οικογενειακή σχέση,
- εάν υπάρχουν παιδιά στον γάμο και εάν ναι, η ηλικία τους και
- η σοβαρότητα των δυσκολιών που ενδέχεται να αντιμετωπίσει ο/η σύζυγος στη χώρα στην οποία θα απελαθεί ο/η αιτών/αιτούσα.

58. Το Δικαστήριο επιθυμεί να διατυπώσει ρητά δύο κριτήρια τα οποία ενδέχεται να είναι εγγενή εκείνων που προσδιορίζονται στην υπόθεση Boultif:

- το βέλτιστο συμφέρον και η ευημερία των παιδιών, ιδίως η σοβαρότητα των δυσκολιών που ενδέχεται να αντιμετωπίσουν τα παιδιά του/της αιτούντος/αιτούσας στη χώρα στην οποία θα απελαθεί ο/η αιτών/αιτούσα και
- η στιβαρότητα των κοινωνικών, πολιτισμικών και οικογενειακών δεσμών με τη χώρα υποδοχής και με τη χώρα προορισμού.

59. (...) Στο πλαίσιο αυτό παρατηρεί ότι, ανεξάρτητα από το πόσο καιρό διαμένουν στη χώρα από την οποία πρόκειται να απελαθούν, δεν απολαμβάνουν κατ'ανάγκη όλοι οι μετανάστες «οικογενειακή ζωή» κατά την έννοια του άρθρου 8. Ωστόσο, καθώς το άρθρο 8 προστατεύει επίσης και το δικαίωμα δημιουργίας και ανάπτυξης σχέσεων με άλλους ανθρώπους και τον έξω κόσμο (βλ. Pretty κατά Ηνωμένου Βασιλείου, αρ. 2346/02, § 61, ΕΣΔΑ 2002III) και μπορεί μερικές φορές να περιλαμβάνει πτυχές της κοινωνικής ταυτότητας του ατόμου (βλ. Mikulić κατά Κροατίας, αρ. 53176/99, § 53, ΕΣΔΑ 2002-I), πρέπει να γίνει αποδεκτό ότι το σύνολο των κοινωνικών δεσμών μεταξύ εγκατεστημένων μεταναστών και της κοινότητας στην οποία ζουν αποτελούν μέρος της έννοιας της «ιδιωτικής ζωής» κατά την έννοια του άρθρου 8. Ανεξάρτητα από την ύπαρξη ή όχι «οικογενειακής ζωής», επομένως, το Δικαστήριο θεωρεί ότι η απέλαση ενός εγκατεστημένου μετανάστη συνιστά παρέμβαση στο δικαίωμα του σεβασμού της ιδιωτικής ζωής. Το εάν το Δικαστήριο είναι σκόπιμο να επικεντρωθεί στην «οικογενειακή ζωή» και όχι στην «ιδιωτική ζωή» εξαρτάται από τις περιστάσεις της συγκεκριμένης υπόθεσης.

Maslov κατά Αυστρίας (απαγόρευση διαμονής διαμένοντα μακράς διάρκειας βάσει μη βίαιης νεανικής παραβατικότητας – παραβίαση του δικαιώματος στην οικογενειακή ζωή), ΕΔΔΑ, απόφαση της 23ης Ιουνίου 2008

41. (...) το Δικαστήριο προσδίδει βαρύτητα στην περίοδο καλής διαγωγής μετά την απελευθέρωση του προσφεύγοντα... Κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής, δεν διέπραξε άλλα αδικήματα. Το γεγονός ότι ήταν σε θέση να συνεχίσει τη ζωή του ελεύθερος και ότι δεν ήταν υπότροπος κατά τη διάρκεια αρκετά μεγάλης περιόδου μετριάζει τον φόβο ότι ο προσφεύγων ενδέχεται να αποτελεί κίνδυνο για τη δημόσια τάξη και ασφάλεια ....

42. Ως προς τη σταθερότητα των κοινωνικών, πολιτισμικών και οικογενειακών δεσμών του προσφεύγοντα στην Αυστρία, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι ο προσφεύγων έχει περάσει την παιδική και εφηβική του ηλικία εκεί και ότι όλα τα μέλη του στενού του οικογενειακού περιβάλλοντος ζουν εκεί .

43. Αναφορικά με τους δεσμούς του προσφεύγοντα με τη χώρα καταγωγής του, η κυβέρνηση ισχυρίστηκε ότι ο προσφεύγων μιλάει βουλγάρικα, ενώ ο τελευταίος το αρνείται. Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι αν και είναι πιθανό ο προσφεύγων, ο οποίος έζησε στη Βουλγαρία μέχρι την ηλικία των έξι ετών να έχει ορισμένες βασικές γνώσεις της ομιλούμενης γλώσσας, φαίνεται εύλογο να μην μπορεί να διαβάσει ή να γράψει με βάση το κυριλλικό αλφάβητο εφόσον δεν πήγε ποτέ σε σχολείο της Βουλγαρίας. Επίσης, δεν φαίνεται να έχει στενούς συγγενείς εκεί ή να διατήρησε οποιαδήποτε άλλη επαφή με τη χώρα καταγωγής του, εκτός από το γεγονός ότι την επέλεξε δύο φορές για διακοπές.

44. Τέλος, η κυβέρνηση υποστήριξε ότι η απαγόρευση διαμονής ήταν περιορισμένης διάρκειας. Είναι αλήθεια ότι η διάρκεια της απαγόρευσης διαμονής πρέπει να λαμβάνεται υπόψη κατά την αξιολόγηση της αναλογικότητάς της. Ωστόσο, αποτελεί μόνο έναν παράγοντα μεταξύ άλλων....

45. Λαμβάνοντας υπόψη τις συνθήκες της υπό κρίση υπόθεσης, συγκεκριμένα τη φύση και τη σοβαρότητα των αδικημάτων, που χαρακτηρίστηκε ως μη βίαιη νεανική παραβατικότητα, την καλή διαγωγή του προσφεύγοντα μετά την απελευθέρωσή του από τη φυλακή και την έλλειψη δεσμών με τη χώρα καταγωγής του, η δεκαετής απαγόρευση διαμονής εμφανίζεται δυσανάλογη ως προς τον επιδιωκόμενο θεμιτό σκοπό.

46. Ως εκ τούτου, υπάρχει παραβίαση του άρθρου 8 της Σύμβασης.

Η υπορέωση του Κράτους να διασφαλίζει δίκαιη και κατ' αντιμωλία διαδικασία έχει εφαρμογή σε όλες τις περιπτώσεις απέλασης, συμπεριλαμβανομένων αυτών που αναφέρονται σε αιτιολογία ότι ένα άτομο φέρεται να αποτελεί **κίνδυνο για την εθνική ασφάλεια**.

Gaspar κατά Ρωσίας, ΕΔΔΑ, 12 Ιουνίου 2018

42. Το Δικαστήριο είναι διατεθειμένο να δεχθεί ότι η ανάκληση άδειας παραμονής μπορεί να επιδιώκει τον νόμιμο στόχο της προστασίας της εθνικής ασφάλειας. Απομένει να εξακριβωθεί εάν η διαδικασία λήψης απόφασης που οδήγησε σε ένα τέτοιο μέτρο παρέμβασης έδειξε τον δέοντα σεβασμό στα συμφέροντα του αιτούντος που προστατεύονται από το άρθρο 8 της Σύμβασης (...). Για το σκοπό αυτό, το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι, όταν υπάρχει υπό εξέταση ισχυρισμός ότι το μέτρο απειλεί να παρέμβει στο δικαίωμα του αλλοδαπού στο σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής αυτού, τα Κράτη πρέπει να θέτουν στη διάθεση του ενδιαφερομένου την αποτελεσματική δυνατότητα αμφισβήτησης του μέτρου και την εξέταση των σχετικών ζητημάτων με επαρκείς διαδικαστικές διασφαλίσεις και πληρότητα από κατάλληλο εθνικό φόρουμ που προσφέρει επαρκείς εγγυήσεις για ανεξαρτησία και αμεροληψία (...).

Al-Nashif κατά Βουλγαρίας, ΕΔΔΑ, προσφυγή αριθ. 50963/99, απόφαση της 20ης Ιουνίου 2002

137. Το Δικαστήριο εκτιμά ότι στις υποθέσεις απέλασης των αλλοδαπών για λόγους εθνικής ασφάλειας —όπως στην υπό κρίση υπόθεση— ο συγκερασμός του συμφέροντος της διατήρησης των ευαίσθητων πληροφοριών με το δικαίωμα του αλλοδαπού σε πραγματική προσφυγή είναι προφανώς λιγότερο δύσκολος από ό, τι στις προαναφερόμενες υποθέσεις όπου το σύστημα της μυστικής παρακολούθησης ή των μυστικών ελέγχων μπορεί να λειτουργήσει μόνον όταν ο ενδιαφερόμενος δεν γνωρίζει τα μέτρα που τον αφορούν. Ενώ μπορεί να είναι αναγκαίες οι διαδικαστικές εγγυήσεις που διασφαλίζουν ότι δεν υπάρχει κίνδυνος για την εθνική ασφάλεια με τη διαρροή πληροφοριών και ενώ η ανεξάρτητη αρχή που κρίνει την προσφυγή κατά της απόφασης απέλασης μπορεί να πρέπει να αναγνωρίζει ευρύ περιθώριο διακριτικής ευχέρειας στην εκτελεστική εξουσία σε θέματα εθνικής ασφάλειας, σε καμία περίπτωση δεν δικαιολογείται η άρνηση πρόσβασης σε ένδικη προστασία όταν η εκτελεστική εξουσία επιλέγει να επικαλεστεί τον όρο «εθνική ασφάλεια».

Ακόμη και όταν προβάλλεται ο ισχυρισμός για απειλή της εθνικής ασφάλειας, η εγγύηση της πραγματικής προσφυγής απαιτεί κατ' ελάχιστο τη γνωστοποίηση των λόγων —ακόμα και όταν δεν είναι δημοσιεύσιμοι— που επικαλείται η απόφαση απέλασης στην ανεξάρτητη να κρίνει την προσφυγή αρχή. Η αρχή αυτή πρέπει να έχει δικαιοδοσία να κρίνει την αξιολόγηση της εκτελεστικής εξουσίας περί απειλής της εθνικής ασφάλειας και να την ανατρέψει όταν διαπιστώνει ότι είναι αυθαίρετη ή μη εύλογη. Πρέπει να προβλέπεται η δυνατότητα κατ' αντιπαράστασιν εξέτασης, εάν είναι αναγκαίο με την παράσταση ειδικού εκπροσώπου μετά από έλεγχο για λόγους ασφαλείας. Περαιτέρω, πρέπει να εξετάζεται εάν το επιβληθέν μέτρο αποτελεί επέμβαση στο δικαίωμα του αλλοδαπού για σεβασμό της ιδιωτικής του ζωής καθώς και πώς εξισορροπούνται το δημόσιο συμφέρον και τα δικαιώματα του ατόμου..

Στην περίπτωση εγκυβετημένων μεταναστών, απαιτούνται σοβαροί λόγοι για την απέλαση του ατόμου. Το Δικαστήριο κρίνει ότι οι εθνικές αρχές είναι οι πλέον κατάλληλες για να εκτιμούν εάν πρέπει να απελαθούν τα άτομα εκτός εάν υπάρχουν σοβαροί λόγοι που δικαιολογούν την παρέμβαση του Δικαστηρίου (*Ndidi κατά Ηνωμένου Βασιλείου*). Ωστόσο, όταν τα εθνικά δικαστήρια δεν αιτιολογούν διεξοδικά τις αποφάσεις τους και δεν εκτιμούν την αναλογικότητα του μέτρου απέλασης, πράγμα που δεν επιτρέπει στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου να εκτελεί «Ευρωπαϊκή Εποπτεία», αυτό αποτελεί παραβίαση του δικαιώματος στην οικογενειακή ζωή (*I.M. κατά Ελβετίας*).

Ndidi κατά Ηνωμένου Βασιλείου, ΕΔΔΑ, 14 Σεπτεμβρίου 2017

76. (...) Αντιθέτως, σε υποθέσεις του Άρθρου 8, το Δικαστήριο έλαβε υπόψη του εν γένει το περιθώριο εκτίμησης που σημαίνει ότι, όταν τα ανεξάρτητα και αμερόληπτα εθνικά δικαστήρια έχουν εξετάσει προσεκτικά τα πραγματικά περιστατικά, εφαρμόζοντας τα σχετικά πρότυπα ανθρωπίνων δικαιωμάτων σύμφωνα με τη Σύμβαση και τη νομολογία τους, και

εξισορροπώντας επαρκώς τα προσωπικά συμφέροντα του αιτούντος με το γενικότερο δημόσιο συμφέρον της υπόθεσης, δεν εναπόκειται σε αυτό να προβεί σε ίδια εκτίμηση επί της ουσίας (συμπεριλαμβανομένης, ιδίως, της δικής του εκτίμησης των πραγματικών λεπτομερειών της αναλογικότητας) υποκαθιστώντας τις αρμόδιες εθνικές αρχές. Η μόνη εξαίρεση σε αυτό είναι εκεί όπου φαίνεται να υπάρχουν ισχυροί λόγοι για το αντίθετο.

I.M. κατά Ελβετίας, ΕΔΔΑ, 9 Απριλίου 2019

72. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει επίσης ότι τα εθνικά δικαστήρια πρέπει να αιτιολογούν επαρκώς τις αποφάσεις τους, ιδίως προκειμένου να επιτρέψουν στο Δικαστήριο να διενεργήσει τον ευρωπαϊκό έλεγχο που του έχει ανατεθεί (...). Μια ανεπαρκής συλλογιστική των εθνικών δικαστηρίων, χωρίς την κατάλληλη στάθμιση των εμπλεκόμενων συμφερόντων, είναι αντίθετη προς τις απαιτήσεις του άρθρου 8 της Σύμβασης.

Μέλη της Διεθνούς Επιτροπής Νομικών

Σεπτέμβριος 2021 (για τον ενημερωμένο κατάλογο, παρακαλούμε επισκεφτείτε τον ιστότοπο της ICJ: www.icj.org/commission)

Πρόεδρος:

Prof. Robert Goldman, United States

Αντιπρόεδροι:

Prof. Carlos Ayala, Venezuela

Justice Radmila Dragicevic-Dicic, Serbia

Εκτελεστική επιτροπή:

Justice Sir Nicolas Bratza, UK

Dame Silvia Cartwright, New Zealand

(Chair) Ms Roberta Clarke, Barbados-Canada

Mr. Shawan Jabarin, Palestine

Ms Hina Jilani, Pakistan

Justice Sanji Monageng, Botswana

Mr Belisário dos Santos Júnior, Brazil

Λοιπά μέλη της επιτροπής:

Professor Kyong-Wahn Ahn, Republic of Korea

Justice Chinara Aidarbekova, Kyrgyzstan

Justice Adolfo Azcuna, Philippines

Ms Hadeel Abdel Aziz, Jordan

Mr Reed Brody, United States

Justice Azhar Cachalia, South Africa

Prof. Miguel Carbonell, Mexico

Justice Moses Chingengo, Zimbabwe

Prof. Sarah Cleveland, United States

Justice Martine Comte, France

Mr Marzen Darwish, Syria

Mr Gamal Eid, Egypt

Mr Roberto Garretón, Chile

Ms Nahla Haidar El Addal, Lebanon

Prof. Michelo Hansungule, Zambia

Ms Gulnora Ishankanova, Uzbekistan

Ms Imrana Jalal, Fiji

Justice Kalthoum Kennou, Tunisia

Ms Jamesina Essie L. King, Sierra Leone

Prof. César Landa, Peru

Justice Ketil Lund, Norway

Justice Qinisile Mabuza, Swaziland

Justice José Antonio Martín Pallín, Spain

Prof. Juan Méndez, Argentina

Justice Charles Mkandawire, Malawi

Justice Yvonne Mokgoro, South Africa

Justice Tamara Morschakova, Russia

Justice Willly Mutunga, Kenya

Justice Egbert Myjer, Netherlands

Justice John Lawrence O'Meally, Australia

Ms Mikiko Otani, Japan

Justice Fatsah Ouguergouz, Algeria

Dr Jarna Petman, Finland

Prof. Mónica Pinto, Argentina

Prof. Victor Rodríguez Rescia, Costa Rica

Mr Alejandro Salinas Rivera, Chile

Prof. Marco Sassoli, Italy-Switzerland

Mr Michael Sfard, Israel

Justice Ajit Prakash Shah, India

Justice Kalyan Shrestha, Nepal

Ms Ambiga Sreenevasan, Malaysia

Justice Marwan Tashani, Libya

Mr Wilder Tayler, Uruguay

Justice Philippe Texier, France

Justice Lillian Tibatemwa-Ekirikubinza, Uganda

Justice Stefan Trechsel, Switzerland

Prof. Rodrigo Uprimny Yepes, Colombia

International
Commission
of Jurists

Rue des Buis 3
P.O. Box 1270
1211 Geneva 1
Switzerland

t + 41 22 979 38 00
f +41 22 979 38 01
www.icj.org